

TVANGSEKTESKAP

EN KVALITATIV STUDIE

“Hvilke opplevelser og erfaringer har mennesker som har vært utsatt for tvangsekteskap eller har opplevd trusler om tvangsekteskap?”

Ingrid Fæster-Granhaug

**Veileder
Inger Beate Larsen**

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder 2011
Fakultet for helse – og idrettsvitenskap
Institutt for Psykososial helse

Forord

Studien bidro til at jeg tilegnet meg kunnskap om hvilke konsekvenser det kan få for mennesker som utsettes for tvang og press av sine nærmeste omgivelser.

Samtidig bidro informantenes opplevelser til å gi meg innsikt i hvilken styrke som kan ligge bak de valg et menneske tar.

Jeg ønsker først å takke informantene som sa ja til å delta i studien.

Jeg er ydmyk og takknemmelig for at dere ville dele opplevelsene deres med meg.

Jeg er glad for at jeg fikk anledning til å møte dere. Tusen takk!

Jeg ønsker også å takke de som hjalp meg med å komme i kontakt med informantene.

Uten deres positive innstilling hadde jeg ikke kunne gjennomføre intervjuene.

Så vil jeg rette en stor takk til min veileder, førsteamanuensis Inger Beate Larsen.

Faglig sterk, oppmuntrende og medmenneskelighet, er karakteristiske sider ved henne.

Videre ønsker jeg å takke Anja for oppriktig

interesse for oppgaven og for gode faglige diskusjoner.

Jeg vil også takke min kjære medstudent Anne Marit for oppmuntrende samtaler på skype.

Til slutt vil jeg takke Fredrik, Fride og Erika for deres tålmodighet.

Takk til Erika på 4 år som minte meg på hva som er viktigst i livet de gangene

hun kom og slo av lyset på kontoret, for å få oppmerksomhet.

Sammendrag

Bakgrunn: I noen kulturer finnes det mennesker som opplever å bli utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap. Dette strider mot verdier som likeverd, som handler om at mennesker, uavhengig av kjønn, har rett til å bestemme over sitt eget liv og ta egne valg i forhold til ektefelle.

Hensikt og problemstilling: Studiens formål var å få innsikt i opplevelsene til mennesker som har vært utsatt for tvangsekteskap eller har opplevd trusler om tvangsekteskap. Jeg ønsket å få frem deres stemme som igjen kan bidra til å øke forståelse og kunnskap om tvangsekteskap.

Metode: Jeg benyttet kvalitativ forskningsintervju hvor jeg intervjuet fem personer.

Resultater: Funnene viser at informantene opplevde alvorlig press og tvang i forbindelse med tvangsekteskapsprosessen. Informantene opplevde ulike former for isolasjon både før og etter at de valgte å bryte kontakten med sine familier. Behovet for å bestemme over sitt eget liv samt redselen for hva som ville skje om en ble værende med sine familier, er noen av årsakene til at informantene valgte å bryte kontakten. Informantene hadde flere forklaringer på foreldrenes handlinger, men kulturelle og økonomiske forhold var noen av forklaringene på tvangsekteskapsprosessen.

Konklusjon: Funnene samsvarer med tidligere forskning. Funnene tyder på at informantenes familier hadde et mønster som la føringer, og som i stor grad begrenset informantenes mulighet til å ta egne valg, både i forhold til ekteskap og på andre områder. Informantenes posisjoner innad i familiene kjennetegnes av å ha vært lav med begrensede valgmuligheter. Menneskets betydning for tilhørighet og det å kunne være en del av sitt opprinnelige nettverk, kan ikke undervurderes. Informantene opplevde det vanskelig å bryte kontakten med sine familier, samtidig som at bruddet var nødvendig for å kunne leve et fullverdig liv.

Nøkkelord: Tvangsekteskap, sosial kontroll, Live Fyrand, sosialt nettverk, posisjoner

Abstract

Background: In some cultures there are people being forced into marriage or subjected to threats of being forced in to an arranged marriage. Forced arranged marriage goes against values such as equal rights. Equal rights ensure that people regardless of gender, have the right to decide over their own lives including their choice of spouse.

Aim and research question: The purpose of this study was to gain insight into the experiences of those either forced in to an arranged marriage or those that have experienced threats of forced marriage. I wanted their voices to be heard in order to promote a better understanding and increased awareness of forced marriage.

Method: The methods for collecting data have been a qualitative research interview with five participants.

Result: The findings from this study show that respondents felt severe pressure and coercion in connection with the marriage process. Informants experienced various forms of isolation both before and after they chose to break contact with the family. The need to decide over their own lives and the fear of what would happen if the informants stayed with their families, were some of the reasons that respondents chose to break contact with their families. The informants had several explanations for their parent's actions, but cultural and economic conditions were the main reasons for the forced arranged marriage process.

Conclusion: The findings of this study correspond with previous studies. The findings indicate that the informant's families followed a pattern that laid guidelines that greatly limited the informants' ability to make their own choices, both in relation to marriage and in other areas. The informant's positions within the family are characterized by having been low, with limited options. A human's importance of affiliation and that of being apart of its original network, can not be underestimated. Informants found it difficult to break contact with their families while ensuring that the breach was necessary to live a full life.

Key words: Forced arranged marriage, social control, Live Fyrand, social network.

INNHALDSFORTEGNELSE	SIDE
1.0 INTRODUKSJON	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.2 Generelt om tvangsekteskap	1
1.3 Studiens hensikt	3
1.4 Studiens avgrensning	4
1.5 Presentasjon av problemstilling og definisjoner på tvangsekteskap	5
1.6 Oppgavens videre oppbygging	6
2.0 TIDLIGERE FORSKNING	8
2.1 Søk etter tidligere forskning	8
2.2 "Vi er jo en familie". Arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater" av Anja Bredal	9
3.0 PRESENTASJON AV TEORI	11
3.1 Valg av teori	11
3.2 Sosiale systemer og sosial struktur	11
3.2.1 Norm- og valgperspektivet	13
3.2.2 Posisjoner, roller og atferd	13
3.2.3 Sosial kontroll, kontaktavgrensning og sanering	15
3.3 Begrunnelse for valg av teori	17
4.0 METODE	18
4.1 Valg av metode	18
4.2 Det kvalitative forskningsintervju	18
4.3 Utvalg	20
4.4 Datainnsamling	22
4.5 Transkribering	23
4.6 Analyse	24
4.6.1 Bearbeiding av data	25
4.7 Forskningsetiske overveielser	25
4.8 Egen rolle som forsker	28
5.0 PRESENTASJON AV FUNN	29
5.1 Introduksjon	29
5.2 Kort presentasjon av informantene	29
5.3 Opplevelse av press	30
5.4 Opplevelse av isolasjon	34
5.4.1 Opplevelse av indre isolasjon	34
5.4.2 Opplevelse av ytre isolasjon	36
5.4.3 Erfaring med isolasjon etter brudd med familien	40

5.5 Årsaken til at informantene valgte å bryte kontakten med familien	42
5.6 Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes	44
5.7 Oppsummering	46

6.0 DISKUSJON **48**

6.1 Innledning til diskusjonskapittelet	48
6.2 Hvilken posisjon hadde informantene i sitt sosiale system før de valgte å bryte kontakten med familien	48
6.2.1 Informantenes posisjon i sin familie i forhold til å være utsatt for press?	49
6.2.2 Informantenes posisjon i forhold til indre og ytre isolasjon	53
6.3 Hvilken posisjon fikk informantene etter å ha brutt med familien	55
6.3.1 Informantenes posisjon etter brudd i forhold til å være isolert	56
6.3.2 Informantenes posisjon i forhold til å kunne ta egne valg	58
6.4 En diskusjon av studiens validitet og reliabilitet	62
6.4.1 Studiens reliabilitet	62
6.4.2 Studiens interne og eksterne validitet	63
6.5 Studiens betydning for praksis	66

7.0 OPPSUMMERING **69**

7.1 Oppsummering	69
7.2 Nye forskningsspørsmål - veien videre	70

LITTERATURLISTE

VEDLEGG

VEDLEGG 1: Intervjuguide

VEDLEGG 2: Informasjon - og samtykkeerklæring

VEDLEGG 3: Analyseskjema

VEDLEGG 4: Godkjennelse fra Regional Etske Komité (REK)

VEDLEGG 5: Godkjennelse fra Fakultetets Etske Komité (FEK)

VEDLEGG 6: Brev fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)

1.0 INTRODUKSJON

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg valgte å se på fenomenet tvangsekteskap hvor jeg intervjuet mennesker som ble utsatt for tvangsekteskap eller opplevde alvorlige trusler om tvangsekteskap. Gjennom dybdeintervju søkte jeg innsikt i deres erfaringer og opplevelser i forhold til det de hadde opplevd. Norge som et flerkulturelt land innebærer et større mangfold hvor ulike kulturer og religioner får utfolde seg. Ulikheter kan være en berikelse, men også en utfordring dersom de blir så store at grunnleggende rettigheter blir truet. Et moderne samfunn kjennetegnes av det frie menneske hvor en har anledning til å ta egne valg og hvor en kan realisere seg selv. På denne måten kan individet skape sin egen identitet (Halvorsen, 2005). Fundamentet i det norske samfunnet er basert på demokrati, rettsstat, universelle menneskerettigheter, ytringsfrihet, likestilling og likeverd. Likeverd handler om at mennesker uavhengig av kjønn har rett til å bestemme over sitt eget liv og ta egne valg i forhold til ektefelle (Integreringspolitisk dokument, 2011). Regjeringen (2005-2006) viser til menneskerettighetene om at ingen mennesker skal tvinges til å gifte seg mot sin vilje. Dette innebærer at det norske samfunnet har rett og plikt til å beskytte mennesker som opplever å bli krenket eller frarøvet denne friheten. Hylland Eriksen skriver at tvangsekteskap er en praksis som bygger på kulturelle verdier som ikke samsvarer med de norske verdiene, samtidig som han fremhever at det finnes ingen mennesker som offentlig går ut og forsvare tvang (IMDI-rapport 6- 2008). Troen på at verdien som likeverd har betydning for å leve et fullverdig liv, er viktig bakgrunn for valg av tema. Jeg er utdannet sosionom og interessen for tema skyldes blant annet at jeg som tidligere ansatt og frivillig i Røde Kors fikk oppleve å møte mennesker med ulik bakgrunn, erfaring og forståelse og hvor tradisjon, kultur og religion er viktige sider i et menneskets liv.

1.2 Generelt om tvangsekteskap

Thorbjørnsrud (2005) skriver at det individuelt bestemte ekteskapet, som er basert på forelskelse, har råderett her i landet. Schiefloe (2003) peker også på den vestlige verdens syn på ekteskap hvor ekteskap er en hendelse bestemt av to mennesker som velger hverandre og hvor følelser spiller en stor rolle. Denne ekteskapsformen skiller seg ut fra andre ekteskapsformer hvor foreldre er involvert i valg av ektefelle (Schiefloe, 2003). Arrangert ekteskap er en ekteskapsform basert på en avtale mellom to familier og hvor fornuftige

kriterier ligger til grunn (Thorbjørnsrud, 2005). Mange mener derfor at et ekteskap ikke er noe som bare angår de to som skal gifte seg, men at flere familiemedlemmer skal involveres i avgjørelsen. For de som vokser opp med en tradisjon hvor det er vanlig at foreldre velger ektefelle, kan det være mange unge som opplever dette trygt og riktig. utfordringene kan derimot oppstå når det blir interessekonflikter mellom barn og foreldres ønsker. Det finnes samfunn som ser på et ekteskap som en plikt fremfor en rettighet, da ekteskap ikke er en relasjon mellom individer, men en relasjon mellom grupper (Hylland Eriksen, 2010).

Thorbjørnsrud (2005) skriver at da psykisk eller fysisk tvang har forekommet i arrangerte ekteskap, bidro dette til motstand av arrangerte ekteskap og ble en del av den offentlige debatten. Thorbjørnsrud (2005) viser til Bredal som understreker at på samme måte som det kan være glidende overgang mellom arrangerte ekteskap og kjærlighetsekteskap, kan arrangerte ekteskap og tvangsekteskap ha glidende overgang. Mye kan tyde på at tvangsekteskap øker i antall og er et aktuelt tema i flerkulturelle land som Norge. Stokke (2010) skrev i Aftenposten at i første halvdel av 2010 var det dobbelt så mange som meldte fra om gjennomførte tvangsekteskap sammenliknet med samme tidsperiode i 2009. Videre skrev Stokke (2010) at Bjøranger, politiinspektør og Norges fremste ekspert på æresrelatert vold, mener at det er store mørketall. På grunn av økning i antallet og fokus på temaet har norske myndigheter arbeidet med å forebygge tvangsekteskap, samt iverksette tiltak ovenfor mennesker som er utsatt for tvangsekteskap eller opplever trusler om det. Det er likevel ulik oppfatning om hvor utbredt tvangsekteskap er i Norge. Ahmad (2005) i Salam Muslimske Studentsamfunn (MMS) skrev i tidsskriftet Salam at media skaper et feil virkelighetsbilde av tvangsekteskap når de utaler at de fleste innvandrere opplever tvangsekteskap. Videre skrev Ahmad (2005) at i virkeligheten er de fleste ekteskap blant innvandrere basert på frivillighet, men at psykisk tvang med trusler kan forekomme.

I *Handlingsplan mot tvangsekteskap* (2008-2011) forbyr Norsk lov og FNs kvinnekonvensjon tvangsekteskap fordi en mener det er en krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter.

Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011) ble utarbeidet av Barne- og likestillingsdepartementet for å forebygge og sette inn hjelpetiltak for mennesker som var utsatt for tvangsekteskap eller opplevde trusler og press om å bli giftet bort.

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap ble etablert i 2004 og er en rådgivende instans for førstelinjetjenesten i arbeidet med konkrete saker som omhandler tvangsekteskap (Arbeid mot tvangsekteskap- en veileder, IMDi et.al, 2008). I følge et Integreringspolitisk dokument

(2011) har Kompetanseteamet mottatt over 1.200 henvendelser siden starten i 2004 og frem til 1. juli 2010 som omhandler tvangsekteskap og lignende problematikk. Det har i følge Kompetanseteamet vært en vesentlig økning i antall saker, hvor det i første halvår i 2009 var meldt 128 saker, mens det i første halvår i 2010 var meldt 200 saker. I 60 % av alle henvendelsene var personene over 18 år (Integreringspolitisk- dokument, 2011). Helljesen (2011) viser til barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakkens uttalelse om at ca 20 % av de som ble tvangsgiftet er menn og viser dermed til at tvangsekteskap ikke bare rammer jenter. Wikan (2008) skriver at Norge var det første landet i verden hvor tvangsekteskap ble kriminalisert (IMDi.rapport 6- 2008). Til tross for dette forbudet viser statistiske tall, som nevnt ovenfor, at flere mennesker opplever at de må gifte seg mot sin vilje, da regler og normer innad i en familie og dens nettverk ofte bidrar til at mennesker opplever at retten til å ta egne valg blir tatt fra dem. Nasjonalt bo - og støttetilbud, Minoritetsrådgivere i videregående skole, Røde Kors, Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF), Ressurscenter for flyktning- og innvandrerkvinner (MIRA- senteret) og Human Right Service (HRS) iverksetter tiltak og arbeider med å sette søkelys på tvangsekteskap (Handlingsplan 2008-2010).

1.3 Studiens hensikt

Studiens formål er å få innsikt og opplysninger om hvordan de som ble utsatt for tvangsekteskap eller alvorlige trusler om tvangsekteskap, opplevde dette. Gjennom deres beskrivelser kan en øke forståelsen og kunnskapen om tvangsekteskap. Videre kan studien bidra til å imøtekomme de som blir utsatt for dette på best mulig måte. Mennesker som ikke aksepterer å bli giftet bort og går i mot familiens beslutninger kan risikere å miste hele sitt sosiale nettverk dersom de bryter med familiens forventninger. Dersom informantene jeg intervjuet hadde brutt kontakten med familien, ville det være interessant å få vite noe hva som var årsaken til dette, hvordan de opplevde bruddet samt hvilke rolle informantenes nærmeste omgivelser hadde hatt.

Tvangsekteskap er et komplekst tema. Det vil alltid være utfordrende for mennesker som selv ikke har opplevd lignende å sette seg inn i hvordan slike hendelser påvirker en. Ved å velge dette temaet ønsket jeg likevel å forsøke å videreformidle hvordan det er for mennesker å komme i en posisjon hvor de opplever å bli utsatt for noe som strider mot deres

egne ønsker. Eide og Simonsen (2008) skriver hvordan medias dekning preger hvordan vi forstår ulike hendelser selv om det ikke stemmer overens med virkeligheten, da media ofte sosialiserer oss inn i en forståelse av et fenomen. Videre skriver de at mennesket ikke bør ses som en enhetlig gruppe, men som mennesker med forskjellige historier (Eide og Simonsen, 2008). Noen vil kanskje mene at tvangsekteskap har fått mye oppmerksomhet og at medias vinkling har bidratt til å skape et stigmatiserende bilde av enkelte grupper i samfunnet. Hensikten med studien var ikke å stigmatisere noen grupper, men å få frem informantenes opplevelse. Det ville på den andre siden vært stigmatiserende å ikke sette søkelys på et så viktig tema i fare for å støte noen. Videre er det av betydning å sette fokus på mennesker som blir utsatt for alvorlig press, tvang og konflikter i forbindelse med ekteskapsprosessen da det kan ha en forebyggende og informativ effekt. Flere av informantene begrunnet det med å delta i studien som viktig da de håpet at det kunne hjelpe andre i samme situasjon. Med dette som utgangspunkt ønsket jeg verken å generalisere eller bygge opp under stereotypier om at norske kvinner er grenseløs frie og alle innvandrerkvinner er undertrykket. Hensikten var å formidle noen av opplevelsene og erfaringene til informantene i denne studien.

1.4 Studiens avgrensning

Da jeg bestemte meg for tema hadde jeg i tillegg til å få kunnskap om informantenes opplevelse planlagt å skrive om hva som kjennetegnet oppveksten til mennesker utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap. På grunn av oppgavens begrensede størrelse valgte jeg å dele problemstillingen og ikke gå i dybden på informantenes oppvekst. Samtidig kan informantenes opplevelse naturligvis relateres til deres oppvekst på grunn av deres unge alder, samt at de bodde hjemme da temaet tvangsekteskap kom opp.

Videre er temaene presentert i kapittel 5.0 omfattende, men da jeg ønsket å synliggjøre opplevelsene og erfaringene i størst mulig grad valgte jeg å belyse flere aspekter ved dette. Jeg er oppmerksom på at grensene mellom temaene kan fremstå noe uklart ved å ikke beskrive detaljert hendelsesforløpet til den enkelte informant. Hensikten med dette var å ikke avsløre informantenes identitet. Jeg ønsket ikke å gå i dybden i forhold til informantenes sykdom og helse, selv om det er høyst aktuelt i forhold til de negative konsekvensene mennesker utsatt for press og trusler i forbindelse med tvangsekteskap kan oppleve. Fokus på

informantenes psykiske helse kan derfor være forslag til senere studier relatert til temaet tvangsekteskap.

1.5 Presentasjon av problemstilling og definisjoner på tvangsekteskap

Studiens formål er å bidra til større innsikt i hvordan mennesker som ble utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap opplevde dette. Gjennom dybdeintervju ønsket jeg å få kjennskap til hva de hadde opplevd, hvem som hadde vært involvert og hvilke konsekvenser hendelsen hadde hatt. Problemstilling er:

”Hvilke opplevelser og erfaringer har mennesker som har vært utsatt for tvangsekteskap eller har opplevd trusler om tvangsekteskap?”

Problemstillingen er formulert til å gjelde både mennesker utsatt for tvangsekteskap *eller* mennesker utsatt for trusler om tvangsekteskap. Dette for å favne både de som opplevde å bli tvangsgiftet og de som opplevde å bli utsatt for konkrete planlagte tvangsekteskap. Ordene erfaringer og opplevelser brukes ofte om hverandre. Når jeg velger å bruke begge ordene i problemstillingen er det fordi jeg tenker at ordet opplevelse kan si noe om hvilke følelser informantene hadde relatert til det å være utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap, mens erfaring handler om hvilke forståelse eller kunnskap informantene sitter igjen med i forhold til det de har vært utsatt for.

Ordet tvangsekteskap krever en mer omfattende definering. En skiller mellom arrangert ekteskap og tvangsekteskap da det i store deler av verden arrangeres ekteskap som er sosialt og lovlig akseptert uten at involverte parter utsettes for press eller tvang (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2008-2010). Det kan være uklart hvor grensen mellom tvangsekteskap og arrangert ekteskap går og det er ulike holdninger for hvordan en skal forstå og definere tvangsekteskap. Definisjoner på tvangsekteskap kan være:

En tvangsgiftesituasjon omfatter en persons bekymring for tvangsekteskap, en konflikt med familien grunnet press om ekteskap, samt gjennomførte tvangsekteskap (Arbeid mot tvangsekteskap - en veileder, 2008, IMDi m.fl. s11)

Tvangsekteskap er en form for vold i nære relasjoner (Handlingsplan, 2008-2011, s 7).

En tvangsekteskap kan defineres som et ekteskap som organiseres slik at minst en av ektefellene:

- ikke har en reell mulighet til å velge å forbli ugift uten å bli utsatt for represalier
- ikke har reell mulighet til å velge en annen partner på tvers av familiens ønsker uten å bli utsatt for represalier
- har samtykket til ekteskap etter utilbørlig press, trusler eller annen psykisk eller fysisk vold (Underveisrapport, 2008-2010, IMDI s 6).

I følge Stokke (2010) mener Bjøranger at tvangsekteskap må ses som et samfunnsproblem, ikke som et kulturelt problem. Samtidig skriver Hylland Eriksen i *Underveisrapport* (2008-2010) at norske myndigheter arbeider med å bli kvitt tvangsekteskap som en mener er basert på kulturelle verdier og er kontrast til etnisk norske verdier. I NRK programmet "Debatten" (2011) uttalte Rolfsen, deltaker i panelet med norsk-pakistansk bakgrunn og med god kjennskap til innvandrer miljøet, at det finnes ikke arrangerte ekteskap. Det finnes frivillige ekteskap og ufrivillige ekteskap. Videre sier han at barn med minoritetsbakgrunn vokser opp med å adlyde og respektere foreldrenes avgjørelse. Konsekvensen dersom en sier nei til ekteskapet er å bli frosset ut og utestengt fra familien og dens nettverk (Debatten, 2011). Ahmad (2005) i Tidsskriftet Salam mener at tvang bidrar til undertrykkelse da det hindrer menneskets rett til frihet og hører derfor ikke hjemme i et ekteskap. Wikan (2008) skriver at tvangsekteskap ikke trenger å oppleves som tvang da en kan være *betvunget*, det vil si at alternativet ved å si nei innebærer innskrenkede muligheter, som for eksempel å leve under en far eller brors kontroll (IMDi- Rapport 6- 2008). Det er altså ulike meninger om hvordan en skal forstå og gripe fenomenet tvangsekteskap, samtidig som det er enighet om at tvang er uakseptabelt og må bekjempes. For at det ikke skal være tvil om at studiens målgruppe handler om ekteskap basert på tvang, har jeg valgt å ta utgangspunkt i en målgruppe som selv opplevde å bli tvangsgiftet, eller utsatt for trusler om å bli giftet bort.

1.6 Oppgavens videre oppbygging

Oppgaven inneholder syv kapitler. I kapittel 1.0 redegjør jeg for bakgrunn for valg av tema, samt en generell informasjon om emnet, hensikten med studien, avgrensning, presentasjon av problemstilling og definisjoner samt oppgavens innhold og oppbygging.

I kapittel 2.0 viser jeg til tidligere forskning som jeg mener er relevant å ha med i diskusjonen.

Kapittel 3.0 er oppgavens teoretiske rammeverk. Jeg tar utgangspunkt i Live Fyrand og Per Morten Schifloe redegjørelse av sosiale systemer og sosial struktur. Herunder hører sosiale roller, posisjoner, sosial kontroll, sanering og kontaktavgrensing. Norm- og valgperspektivet beskrives også. Teorien er aktuell i forhold til oppgavens problemstilling samt relevant når jeg skal diskutere noe av studiens funn i kapittel 6.0.

I kapittel 4.0 presenteres metodekapittelet hvor valg av metode, det kvalitative forskningsintervju, studiens utvalg, datainnsamling og transkribering blir presentert. Her tydeliggjøres analysen og bearbeidningen av dataen. Min rolle som forsker og forskningsetiske overveielser drøftes også i dette kapittelet.

I kapittel 5.0 presenteres studiens funn. Her blir hovedtemaer og undertemaer fra intervjuene utdypet og tydeliggjort gjennom sammendrag og sitater. Til slutt skrives egne kommentarer og refleksjoner, også kalt common sense nivå (Kvale og Brinkmann, 2009). De fire hovedtemaene er:

1. Opplevelse av press
2. Opplevelse av isolasjon
3. Årsaken til at informantene valgte å bryte kontakten med familien
4. Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes

I kapittel 6.0 diskuteres funnene opp mot tidligere forskning og oppgavens teoretiske ramme presentert i kapittel 2.0 og 3.0. Funnene inspirerte meg til å stille følgende spørsmål:

1. Hvilken posisjon hadde informantene i sitt sosiale system før de valgte å bryte kontakten med familien?
2. Hvilken posisjon får informantene etter at de har brutt med familien.

I dette kapittelet ble studiens reliabilitet og validitet diskutert, før jeg beskrev studiens betydning for praksis.

I kapittel 7.0 avsluttes oppgaven med en oppsummering før jeg kommer med forslag til videre forskning på temaet tvangsekteskap.

2.0 TIDLIGERE FORSKNING

2.1 Søk etter tidligere forskning

Det er skrevet handlingsplaner og gjennomført evaluering av politiske tiltak iverksatt for å forebygge samt veilede mennesker som arbeider med tvangsekteskapsaker. Videre er det gjennomført evaluering av det offentlige bokkollektivet¹ for å imøtekomme mennesker utsatt for tvangsekteskap på best mulig måte. Da jeg søkte i ulike databaser som EBSCO host, PsycINFO og CINAHL for å finne tidligere relevant forskning, fikk jeg treff på forskning både på det politiske- og individnivå. Nøkkelord i de ulike søkene var: marriage, forced arranged marriage, experience forced marriage, power, isolation, social control, violence, immigration, arranged marriage, minority groups. Søkene ga meg flere treff, men jeg fant ikke så mye tidligere forskning jeg mener var relevant i forhold til denne studien².

Videre vil jeg først gi en kort oversikt over deler av dette forskningsfeltet, for så å utdype et relevant prosjekt i punkt 2.2 som jeg benytter i diskusjonen.

”Forced Marriage in the UK: Religious, cultural, economic og State violence?”

Artikkelen er basert på en kvalitativ, empirisk studie av tvangsekteskap i UK som vektlegger fire hovedpunkter. Det første punktet utforsket problematikken rundt nåværende UK/EU politikk i forhold til å forhindre tvangsekteskap som fokuserer på å heve aldersgrensen i ekteskap for ikke-EU borgere som flytter til UK. Det ble så uttrykt at like viktig som å fokusere på samtykke ved inngåelse av ekteskap, vektlegger tidligere tvangsgifte og kvinnegrupper betydningen av å gå ut av tvangsekteskapet. Det tredje punktet pekte på at tvangsekteskapsdebatten anser sør- asiatiske og muslimske samfunn som hovedansvarlige for tvangsekteskap, mens undersøkelsen fant at tvangsekteskap også skjer i mange andre samfunn. Det siste punktet handlet om at tvangsekteskap anses ofte som nedbrytende atferd basert på kultur eller religion. Studien illustrerer samspillet mellom kultur, religion, fattigdom og statlige tradisjoner inkludert immigrasjons praksis, som ser ut til å trenge en mer nyansert

¹ Et offentlig botilbud for de over 18 år som ikke kan bo hjemme på grunn av tvangsekteskapsproblematikk (Institutt for samfunnsforskning, 2008:007).

²Jeg kontaktet Bjøranger, tidligere leder for Kompetansetemaet mot tvangsekteskap for å sjekke ut tidligere forskning. Han ga uttrykk for at det ikke finnes veldig mye forskning på dette, men han ba meg se nærmere på sin hjemmeside (Bjøranger, 2008). Jeg valgte å ta utgangspunkt i forskning Jf. punkt 2.2

forståelse av tvangsekteskap. Artikkelen avsluttes med å utheve tiltak som kan støtte og hjelpe kvinner utsatt for tvangsekteskap (Chantler et al., 2009).

”Første dag var jeg redd, men glad også” av Jane Dullum i samarbeid med Kristin Mettenes. Rapporten gir en beskrivelse av Bokollektivets faglige tilnærming i arbeidet med unge minoritetskvinner utsatt for tvangsekteskap, og er basert på intervju med mennesker som bor og arbeider i Bokollektivet. Formålet med rapporten var å få skrevet ned den faglige tilnærmingen samt hvordan en arbeidet med stedets ”plattform” som er ”Fra lydighet til ansvarlighet”. Målet er å styrke kvinner i å leve selvstendige liv. Funnene viser at den ”faglige plattformen” hadde stor betydning for kvinnene som bodde i kollektivet, samtidig som en fikk tydeliggjort utfordringene ved å følge opp kvinnene etter at de flyttet ut av Bokollektivet (Dullum, Mettenes, 2010).

”Ødeleggelse, skapelse, opprettholdelse” av Ida Nafstad (2008)

Ida Nafstad (2008) har intervjuet 19 unge mennesker som brøt med familien på grunn av tvangsekteskap, trusler om tvangsekteskap eller andre alvorlige konflikter med familien. Hun fant ut hvordan de unge opplevde oppfølgingen fra Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF). Det ble gjort en kvalitativ undersøkelse som var et oppdrag for og av SEIF for å imøtekomme de unges behov på best mulig måte og hvordan de unge håndterer det å leve uten sin familie. Undersøkelsen viste at mange fikk kontakt med familien igjen, samtidig som den fokuserte på ulike konsekvenser ved å bryte med familien og sitt opprinnelige nettverk. Undersøkelsen gir en beskrivelse av de unges opplevelse av å bli møtt i en vanskelig livssituasjon (Nafstad, 2008).

2.2 ”Vi er jo en familie”. Arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiatere” av Anja Bredal

I Anja Bredals (2006) studium dybdeintervjuet hun 22 unge menn og kvinner oppvokst i Norge med foreldre fra Sør-Asia. Fem av kvinnene Bredal intervjuet hadde opplevd alvorlig press, tvang og konflikter i forbindelse med ekteskapsprosessen. Ved bruk av kvalitative intervju ønsket Bredal (2006) å få innsyn i hvordan beslutningen og ekteskapet ble gjort, av hvem og når. Bredals (2006) fokus var å se de unges perspektiv i forhold til ekteskapspraksisen mellom de unge og deres foreldre. Her ønsket en i forhold til temaet

arrangert ekteskap å få informasjon om deltakernes opplevelse av å bli gift på denne måten, deres opplevelse av innflytelse i forhold til ekteskapet, samt familiens betydning i forhold til valget. Videre ønsket Bredal (2006) å se på hvilken betydning familien hadde for de unges identitet og hvordan de opplevde seg selv. Materialet tok for seg både frivillige og ufrivillige ekteskap hvor det i undersøkelsen kom frem at arrangerte ekteskap ikke er entydig, men blir gjennomført på flere måter. Studien presenterer de unges fortellinger om sine forhandlinger og konflikter med foreldrene rundt valg av partner (Bredal, 2006). Når jeg velger å ta med denne undersøkelsen er det fordi Bredal i sitt studium ønsket å få frem informantenes egne opplevelser i forhold til ekteskapsprosessen, og jeg får dermed muligheten til å sammenlikne hennes funn med mine.

3.0 PRESENTASJON AV TEORI

3.1 Valg av teori

Den teoretiske rammen kan ofte endres eller modifiseres underveis i et forskningsprosjekt (Malterud, 2008). I denne studien ble den teoretiske rammen bestemt etter at intervjuene og analyseprosessen var i gang. Studiens problemstilling som tar utgangspunkt i informantenes egne opplevelser og erfaringer i forhold til tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap, bidro til at jeg fikk data om vanskelige og svært problemfylte relasjoner. Jeg fikk også informasjon om hva som var årsak til at informantene valgte å bryte kontakten med familien og familiens forventninger. Funnene fikk meg til å stille spørsmål ved de ulike roller og posisjoner informantene hadde hatt i sine familier samt hvilke posisjoner de fikk etter at kontakten ble brutt. Jeg valgte derfor å benytte Live Fyrand's redegjørelse av sosiale systemer og hvordan samhandling mellom mennesker foregår basert på menneskets ulike roller og fastsatte normer. Fyrand er sosionom og professor dr.philos. med fokus på sosiale relasjoner og sosiale nettverk. Bøkene "Sosialt nettverk" handler i stor grad om nettverksarbeid, nettverkets betydning og dens kartlegging samt utførelse av nettverksarbeid, for å nevne noe. Her har jeg valgt å ha fokus på det hun har skrevet innledningsvis om sosiale systemer og sosial struktur, hvor norm- og valgperspektivet, samt begreper som posisjoner, rolleatferd og sosial kontroll i et familienettverk inngår. Her kommer en også inn på kontaktavgrensning og sanering av konfliktfylte familienettverk. Da jeg ønsket å ha en mer utfyllende beskrivelse av *roller og posisjoner* valgte jeg å benytte Schifloe (2003) redegjørelse av dette. Per Morten Schifloe er dr. philos. og professor i sosiologi.

3.2 Sosiale systemer og sosial struktur

Fyrand (1994) refererer til Martinussens definisjon av hva et sosialt system er:

"Et større eller mindre knippe av relasjoner med tydelig indre sammenheng. Dette systemet dannes ut fra flere relasjoners felles interesser, oppgaver eller varige problemer" (s 28). Et menneske ses som en del av et system, hvor systemet er helheten. Systemet som helheten og mennesker som delene må ses i forhold til hverandre da det er det *gjensidige samspillet* mellom delene som er av betydning i et system (Fyrand, 1994, s 28). Sosiale systemer finnes på forskjellige nivåer. Disse er mikro- meso - og makronivå (Fyrand, 2005). Jeg vil her ha

fokus på mikrosystemet som kjennetegnes av relasjoner hvor mennesker samhandler direkte på ulike områder som i en familie, skole, arbeidsplass eller blant venner. Hvilket mikrosystem vi tilhører er avhengig av de rollene og relasjonene vi er en del av (Fyrand, 1994). For å kunne forstå hvordan et sosialt system fungerer må en først forstå sosial struktur. Schifloe (2003) definerer sosial struktur på følgende måte:

Sosial struktur er et ordnet mønster av sosiale elementer, som på forskjellige måter plasserer mennesker i forhold til hverandre og gir føringer, muligheter, og begrensninger for adferd og tilpasning (Schifloe, 2003, s 191).

Fyrand (1994) skriver at et sosialt system er basert på hvilke roller menneskene i systemet har, samt hvilke regler og normer som gjelder mellom dem (Fyrand, 1994). Reglene i et sosialt system påvirkes av hvilke maktposisjon, status, funksjoner og roller mennesker i systemet har. En sosial norm vil finne sted når mennesker i en samhandling eller i en interaksjon vil gjøre det som forventes av dem i en bestemt situasjon (Fyrand, 1994). I et sosialt system som i en familie vil det *mellommenneskelige forholdet* være i fokus. Fyrand (1994) referer til Radcliffe- Brown som mener at medlemmer i sosiale relasjoner vil forsøke å tilpasse seg andres adferd, verdier og interesser for å få til en gjensidig relasjon. Den sosiale rollen blir bestemt av hvilken posisjon en har i det sosiale systemet og hvor rollen etableres ut fra andres forventninger og hvilke egne ønsker en har for rollen. I følge Fyrand (1994) er: ”Gruppen et sosialt system som består av flere sosiale relasjoner, avgrenset i forhold til omverden” (Fyrand, 1994, s 33). Primærgruppen kjennetegnes av en gruppe med få medlemmer og hvor relasjonen mellom mennesker er nær og langvarig. Familien er det vanligste eksemplet på en primærgruppe hvor de følelsesmessige - sosiale - og omsorgs- behovene blir forsøkt dekket (Fyrand, 1994). Interessesmotsetninger kan oppstå dersom det er ulike forventninger og normer mellom menneskene i primærgruppen. Til tross for konfliktene innad i en primærgruppe vil kontakten ofte vedvare da relasjonen mellom menneskene i gruppen er av stor betydning. En sekundærgruppe skiller seg fra en primærgruppe da denne gruppen er større og hvor medlemmer møtes sjeldnere og byttes oftere ut (Fyrand, 2005).

I en mellommenneskelig relasjon vil mennesker forsøke å få dekket grunnleggende behov. Fyrand (1994) viser til Schifloes behovstriangel som tar utgangspunkt i tre menneskelige behov som bør bli ivaretatt i møte med andre mennesker. Det første behovet, er behovet for trygghet, både der en er nå og senere i livet. Det andre er menneskets behov for mening i livet, som blant annet innebærer muligheten til å delta i meningsfulle aktiviteter. Det tredje behovet

er følelsen av tilhørighet som innebærer at en er del av et sosialt fellesskap som en familie der en føler kulturell og historisk tilhørighet (Fyrand, 1994). Videre viser Schifloe til tre prosesser som må utvikles og foregå samtidig. Det ene er fellesskap hvor samvær og kommunikasjon med mennesker som en har regelmessig kontakt med. Anerkjennelse handler om at en får positiv tilbakemelding fra andre og den tredje prosessen innebærer forståelse for hva som innvirker på livet vårt og hvordan sammenheng det er mellom disse (Fyrand, 1994).

3.2.1 Norm- og valgperspektivet

Valg- og normperspektivet er en viktig del av menneskelig samhandling og sier noe om i hvilken grad vi selv kan velge hvem vi skal omgås og hvilken atferd vi kan ha (Fyrand, 1994). Valgperspektivet handler om at mennesker gjennom samhandling tar hensiktsmessige valg som innebærer at vi som mennesker både kan og burde ivareta egne ønsker og behov (Fyrand, 1994). Fyrand (1994) viser at det likevel vil være ulike forhold som kan forhindre mennesker i å ta frie valg som mangel på materielle goder, som for eksempel penger. Kulturelle forhold handler om hvordan normer innenfor en bestemt kultur hindrer eller reduserer muligheten for samhandling. Til slutt viser en til maktforhold som handler om at avhengighet av andre mennesker vil påvirke hvilke valg en tar og hvordan en kan oppnå det en ønsker (Fyrand, 1994). Disse forholdene beskriver valgperspektivet og hva som kan innvirke og begrense muligheten til å ta frie valg. Normperspektivet handler om at det finnes normer som begrenser mennesker i å ta frie valg da relasjonen mellom mennesker er styrt av normer og verdier. Felles normer og verdier innebærer også at en tar hensyn til sine omgivelser, samtidig som normperspektivet kan begrense menneskets frihet på grunn av omgivelsenes forventninger (Fyrand, 1994). Perspektivene er viktig for å forstå den sosiale samhandlingen mellom mennesker og de muligheter og begrensinger som finner sted innenfor et sosialt system.

3.2.2 Posisjoner, roller og atferd

Schifloe (2003) skriver om posisjoner i uformelle systemer som for eksempel en familie³. En familie vil som oftest ikke ha kartlagt de forskjellige posisjonene, og strukturen vil som regel være ganske enkel. Det vil likevel være familiesystemer med tydelig struktur der strukturen ivaretas gjennom sosial kontroll og forventninger til at en slutter opp om familiens normer. Schifloe (2003) skriver: "En posisjon er en plass i den sosiale strukturen som innehas av en

³ Schifloe (2003) skriver at kjernefamilien er en blanding av et formelt og uformelt system. Kjernefamilien er formell da den kan være regulert av ekteskapslovgivningen. Samtidig er etablering av en kjernefamilie basert på frivillighet og hvor en ikke vil blande seg inn i hvordan familiemedlemmene fordeler makt, arbeidsoppgaver og ansvar.

person” (Schifloe, 2003, s 193) Videre skriver Schifloe (2003) at vi ofte vil ha mange posisjoner⁴ på en og samme tid, der noen posisjoner vil forsvinne mens andre kommer, avhengig av vår livssituasjon. En *spesiell* posisjon finner sted innenfor et fastsatt og begrenset sosialt system som i en familie eller i en organisasjon. En *generell* posisjon er en posisjon ut fra samfunnets struktur avhengig av menneskets kjønn, religion eller etnisitet. Videre skiller Schifloe (2003) mellom tilskrevne posisjoner og ervervede posisjoner hvor tilskrevne posisjoner handler om bestemte posisjoner et menneske kan bli født inn i og hvor for eksempel kjønn kan påvirke hvilke posisjon et menneske får. Ervervede posisjoner er posisjoner en får i kraft av hva en har prestert. Det vil videre være en sammenheng mellom disse to posisjonene da mennesker som vokser opp i hjem med sterke økonomiske og kulturelle ressurser vil ha et annet utgangspunkt enn mennesker som vokser opp i hjem hvor disse ressursene er mindre (Schifloe, 2003).

Et menneske i en posisjon kan oppleve å bli utsatt for ulike forventninger fra sine omgivelser i forhold til hvordan en skal oppføre seg og hvilke holdninger en bør ha. Disse forventningene til en posisjon representerer en sosial rolle. En sosial rolle kan være tydelig i forhold til dens plikter, rettigheter, oppgaver og atferd og det vil variere hvor strenge forventninger det er til en rolle (Schifloe, 2003). Dersom et menneske ikke handler slik det forventes og ut fra det som er normalt akseptert, kan en merke det som Schifloe kaller for et *kulturelt regime*. Det innebærer at mennesker kan oppleve at andre sprer ”rykter” fordi deres atferd avviker fra omgivelsenes forventninger (Schifloe, 2003, s. 196). Videre viser Schifloe (2003) hvordan ulike forventninger til kjønn bidrar til at posisjonene blir forskjellige. Innenfor noen kulturer vil disse forskjellene mellom kjønn bli opprettholdt gjennom blant annet fast arbeidsfordeling og rangering avhengig av kjønn (Schifloe, 2003). Schifloe (2003) beskriver rollekonflikter som kan oppstå da mennesker med sine posisjoner kan oppleve forskjellige rolleforventninger fra sine omgivelser. Dersom en opplever at en ikke klarer å fylle de forskjellige rollene kan en oppleve rollekonflikt. Konflikten kan løses, men det vil være mer utfordrende og mer usikkerhet knyttet til konflikter som har utgangspunkt i holdninger og atferd, og hvor en person kan oppleve et dilemma når en ikke vet hvilke forventninger en bør imøtekomme (Schifloe, 2003). Rolleatferd handler om at menneskers ulike roller kan være styrt både utenfra, men også ut fra personens egen bevissthet. Roller styrt utenfra innebærer at et individ ut fra individets posisjon vil være styrt av andre og vil få positive eller negative sanksjoner

⁴ Schifloe(2003) viser til at en i sosialantropologien bruker ordet *status* om en sosial posisjon. Status relateres ikke innenfor disse områdene til prestisje.

avhengig av dets atferd. Et individ kan også bevisst forholde seg til de strukturelle, relasjonelle, kulturelle forhold og vil velge den adferden en tenker er best etter en vurdering av fordeler og ulemper. Her kan individet selv være med å påvirke hvordan rollen skal være da en befinner seg i en posisjon der en kan drøfte hvilke forventninger og krav en skal stille til rollen (Schifloe, 2003). Dersom et individ ønsker å bryte med en rolle en er sosialisert inn, i vil dette kunne skape en konflikt mellom individets egne ønsker og omgivelsenes ønsker (Schifloe, 2003). Rangordning innebærer at de ulike posisjonene inneholder ulike former for makt og rangeres deretter i et hierarkisk system. Uformell rangordning kan handle om at noen er plassert høyere innenfor et system på grunn av personens rikdom eller kvinner som er plassert under menn fordi menn ses som sterkere. Rangering av kjønn kan altså ha utgangspunkt i de tilskrevne posisjonene (Schifloe, 2003).

3.2.3 Sosial kontroll, kontaktavgrensning og sanering

Innenfor et sosialt system vil en utføre sosial kontroll ovenfor sine omgivelser. Den sosiale kontrollen kan deles opp i den uformelle kontrollen kalt primær kontroll og den formelle kontrollen kalt sekundær kontroll. Den formelle kontrollen utøves av staten eller andre med myndighet mens den uformelle kontrollen er den kontrollen vi utøver ovenfor nære relasjoner (Fyrand, 1994). Menneskets maktposisjon vil prege ens utøvelse av sosial kontroll. Dersom et familiemedlem har en posisjon med mer makt vil de andre underordner seg denne personen (Fyrand, 2005). Fyrand (2005) refererer til Boissevain som mener at en leder som er styrt av kontroll og makt, vil kontrollere relasjoner innad i et sosialt system, og slik hindre utvikling av gode relasjoner mellom de andre i systemet (Fyrand, 2005). Slik kan personen med den sentrale rollen ha mest oversikt og påvirke det som skjer. På samme måte vil en følge normene til familiemedlemmet som har en posisjon en er avhengig av, for å redusere eventuelle negative konsekvenser (Fyrand, 2005). Dersom noen mennesker velger å bryte med normene innføres straff for å opprettholde ”ro og orden” i det sosiale systemet (Fyrand, 1994).

Et familienettverk har som oppgave å ivareta den sosiale kontrollen ovenfor sine familiemedlemmer, samt dekke de ulike behovene. Familienettverket kjennetegnes av trygghet, kontinuitet og videreføring av tradisjoner (Fyrand, 1994). En familie kan ofte ta i bruk tidligere generasjoners normer og verdier som igjen vil påvirke relasjonen og samhandlingen. Familienettverket er stabilt i den grad at dette nettverket ikke er noe en bare kan velge bort. Det vil være de som forsøker å bryte kontakten eller distansere seg fra en

familie som en ikke lenger ønsker å ta del i. Til tross for denne distanseringen vil sentrale personer i en familie ofte kunne påvirke en da disse personene har vært en viktig del av ens liv, og vil ha en *psykisk* innvirkning selv om en distanserer seg. Videre skriver Fyrand (1994) at et familienettverk kjennetegnes av å være tett, noe som innebærer at nettverket kan være til stor hjelp når det er behov for det, samtidig som det ofte hjelpe en til å håndtere ulike utfordringene på best mulig måte. På den andre siden kan familienettverket være kontrollerende og gi negative sanksjoner dersom noen bryter adferden som er forventet av en. Løse nettverk skiller seg fra familienettverket da vi kan komme og gå mer som vi ønsker, og har større valgmuligheter. Løse nettverk kan føre til liten sosial kontroll hvor mennesker kan løsrive seg fra rollen som en ikke lenger ønsker og hvor endringer er lettere å gjennomføre fordi en ikke er utsatt for sterk grad av sosial kontroll. Samtidig har ofte løse nettverk en mindre støttende funksjon, sammenliknet med et tett familienettverk (Fyrand, 1994). Fyrand (2005) referer til Turkat når hun skriver at en i alvorlige krisesituasjoner vil ha mer igjen for ressursene i et utvidet nettverk med flere mennesker enn fra en kjernefamilie (Fyrand, 2005). Fyrand (1994) skriver at svakheten ved tette og kontrollerende nettverk kan være mindre toleranse for avvik dersom verdiene trues. I tillegg vil ikke menneske få den friheten det trenger for å utvikle seg som menneske i et tett familienettverk. Til tross for at konfliktfylte familiemønstre kan føre til at familie- medlemmene får psykiske problemer, bidrar behovet for tilhørighet til at også negative nettverk blir viktige for mennesker (Fyrand, 2005).

Sanering av eget nettverk kan finne sted dersom mennesker tar avstand fra de relasjoner som bidrar til å skape vanskeligheter og problemer. I noen tilfeller vil en ikke kunne både opprettholde kontakten med gruppen, samtidig som en endrer adferden. Da bør en velge mellom nettverket eller ivareta seg selv som menneske (Fyrand, 1994). Mennesker som velger å sanere nettverket opplever at de ikke har andre valg (Fyrand, 2005). Negative relasjoner vil i følge Fyrand (2005) hindre utvikling av menneskets identitet og livsutfoldelse. Dersom mennesker blir utsatt for psykisk og eller fysisk vold, oppstår ofte destruktiv samhandling hvor de som er utsatt for dette velger å distansere seg. Fyrand (1994) viser til Haugens beskrivelse av kontaktavgrensning som handler om at mennesker i ulike tilfeller vil søke å beskytte seg selv ved å stenge ute omverden fordi en ikke ønsker å la seg påvirke av sine omgivelser. Gjennom en slik avgrensning vil en skape avstand og oppnå en form for likevekt. Avgrensningen kan gjøre at familien føler seg avvist (Fyrand, 2005). Marginalisering kan være et resultat av distansering og forgår når mennesker ikke følger de normer og verdier som

finnes innenfor det sosiale systemet (Fyrand, 1994). Et menneske som er marginalisert befinner seg ytterst i et sosialt system hvor mennesket selv har valgt å forlate en gruppe eller at gruppen har presset dem ut. Fyrand (1994) skriver hvordan det å være marginalisert vil påvirke menneskets psykiske og fysiske helse samt hvordan undertrykkende forhold i nære relasjoner bidrar til dårligere helse. Dersom en har liten eller ingen sosial kontakt vil ofte isolasjon og ensomhet oppstå (Fyrand, 2005).

3.3 Begrunnelse for valg av teori

Teorien er relevant i forhold til diskusjon om informantenes roller og posisjoner i sine familier, samt i forhold til de valg de har tatt om for eksempel å bryte ut og hvilke påkjenninger dette har medført. Det vil videre være interessant å se på hvilken samhandling som har funnet sted innenfor familiene. Menneskets behov for å tilhøre og innordne seg sitt sosiale system kan gå på bekostning av egne ønsker. Videre kan maktposisjoner hindre menneskene i å forandre egen livssituasjon, da utøvelse av makt er med å opprettholde de forskjellige posisjonene i det sosiale systemet. Dersom en er uenig i familiens normer, verdier og forventninger i forhold til ekteskapsinngåelse og velger å avvike fra dette, kan makthandlinger finne sted for å få vedkommende til å innordne seg familiens forventninger. Dersom en velger å bryte kontakten med familien kan det innebære at en mister sin sosiale – økonomiske - og kulturelle tilhørighet. Dersom det ene kjønn har forrang og rettigheter som holder det andre kjønn nede, opprettholdes maktforholdene og friheten undertrykkes. Teorien er relevant da roller og posisjoner en har innenfor sitt sosiale system vil påvirke menneskets psykiske helse. Dersom et menneske opplever å være utsatt for psykisk og fysisk vold vil dette i stor grad påvirke en i alle mellommenneskelige relasjoner, og gjøre personen utsatt for psykiske plager og lidelser. Familienettverket og forholdet mellom familiemedlemmene vil påvirke den psykiske helsen til hver enkelt person. På denne måten kan teori om menneskelig samhandling og menneskets behov for tilhørighet relateres til psykisk helsearbeid.

4.0 METODE

4.1 Valg av metode

Et grunnleggende vitenskapsteoretisk spørsmål som bør stilles når en skal forske er i følge Aase og Fossåskaret (2007): ”Hvilke type kunnskap er det mulig å skaffe til veie om det temaet som skal studeres?” (Aase og Fossåskaret, 2007 s 44). Studiens problemstilling styrte valg av metode. Da studiens formål var å innhente informasjon om menneskets opplevelse i forhold til å ha vært utsatt for trusler om tvangsekteskap eller gjennomførte tvangsekteskap, kunne denne type informasjon best fås av dem som hadde opplevd dette. Ved bruk av kvalitativ metode var jeg ikke opptatt av å finne en sann kunnskap, men den enkeltes opplevelse. Med dette som utgangspunkt ble det naturlig å velge kvalitativ metode med dybdeintervju og for å få svar på studiens formål. En forsker som er kvalitativt orientert vil være mer opptatt av å gå i dybden når vedkommende skal studere sosiale fenomener, i motsetning til kvantitativ metode hvor en er mer opptatt av å sammenligne enhetene (Aase og Fossåskaret, 2007). I kvalitativ metode produserer forskeren data (Aase og Fossåskaret, 2007). Det betyr at dataen ble skapt i møte mellom meg som forsker og den enkelte informant, og når datamaterialet senere ble analysert. Den kvalitative metoden tar utgangspunkt i den *hermeneutiske erkjennelsestradisjon* hvor en søker å tolke de meninger som mennesker uttrykker (Malterud, 2008). Herunder høres også den fenomenologisk tenkning hvor en forsøker å beskrive menneskets bevissthet og dens livsverden (Kvale og Brinkmann, 2009). Kunnskap er kontekstuell, noe som innebærer at en type kunnskap fått i en situasjon ikke nødvendigvis kan overføres og/ eller sammenlignes med kunnskap fått i andre situasjoner (Kvale og Brinkmann, 2009).

Selv om mange av spørsmålene knyttet til studiens validitet og reliabilitet hører inn under metodekapittelet, valgte jeg i hovedsak å samle diskusjonen av studiens validitet og reliabilitet i punkt 6.4. Dette er i tråd men Kvale og Brinkmann (2009) oppfatning om at diskusjonen av studiens validitet tilhører hele forskningsprosessen.

4.2 Det kvalitative forskningsintervju

Å tilegne seg kunnskap gjennom samtale har en lang tradisjon, og Kvale og Brinkmann (2009) viser til Sokrates bruk av dialog for å erverve filosofisk kunnskap. Fenomenologi

innenfor kvalitativ forskning tar utgangspunkt i å beskrive hvordan mennesker i sin livsverden erfarer fenomener og hvordan de forstår disse ut fra deres perspektiver (Kvale og Brinkmann, 2009). Jeg var på samme måte opptatt av hvordan informantene hadde opplevd tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap og forsøkte derfor å formidle hvordan informantene forstod sin verden ut fra tanken om at virkeligheten er slik mennesket opplever den. Et semistrukturert livsverdenintervju kan minne om en hverdagslig samtale, men krever både teknikk og formål når det utføres profesjonelt (Kvale og Brinkmann, 2009). Ryen (2002) skriver at dersom intervjuet har for mye struktur låser det interaksjonen mellom forskeren og informantene. Videre skriver hun at dersom målet er å fange informantens perspektiv kan ofte et ferdig strukturert spørreskjema hindre denne informasjonen å komme frem. Derimot kan forhåndstruktur bidra til at en unngår å hente inn unødvendig informasjon (Ryen, 2002). Jeg benyttet en semistrukturert intervjuguide ⁵(se vedlegg 1) hvor jeg på forhånd hadde tenkt ut noen temaer og spørsmål jeg ønsket svar på, samtidig som jeg var opptatt av at møte med informantene bar preg av en åpen samtale hvor informantene fikk samtale om det de var mest opptatt av. Kvale og Brinkmann (2009) beskriver tolv aspekter ved det kvalitative forskningsintervjuet ut fra et fenomenologisk perspektiv som er:

Livsverden, Mening, Kvalitativt, Deskriptivt, Spesifisitet, Bevisst naivitet, Fokuseret, Tvetydighet, Endring, Følsomhet, Interpersonlig situasjon og positiv opplevelse (Kvale og Brinkmann, 2009, s 47)

Jeg redegjør kort for hvordan de ulike aspektene kunne relateres til forskningsintervjuet jeg benyttet. Gjennom intervjuene forsøkte jeg å få kunnskap om informantenes *livsverden*. Merleau- Pontys i Kvale og Brinkmann (2009) skriver at alt en vet, vet en ut fra eget synspunkt eller ståsted. Informantens egne opplevelser var virkelig ut fra deres ståsted. *Mening* innebar at jeg som intervjuer i møte med informantene registrerte og fortolket meningen med det som ble sagt, og hvordan det ble sagt. *Kvalitativt* handlet om at kunnskapen ble formidlet gjennom skriftlig språk, ikke tall. *Spesifisitet* handlet om at gjennom intervju innhentet jeg informasjon om spesifikke situasjoner og enkelt hendelser, og ikke generell informasjon. Som forsker var jeg *bevisst naiv* da jeg ikke var fastlåst til et spørreskjema, men åpen for nye og uventede fenomener. Det var viktig å være oppmerksom på egne kritiske tanker og hypoteser under intervjuet. *Fokuseret* handlet om at jeg som intervjuer la opp til åpne spørsmål slik at informanten kunne bestemme hva som var viktig å

⁵ Intervjuguiden inneholder også spørsmål relatert til informantens oppvekst da utgangspunktet for studien også inkluderte dette. På grunn av oppgavens begrensede lengde valgte jeg bort den delen (Jf. punkt 1.4).

få frem i samtalen. I møte med informantene måtte jeg være oppmerksom på svar som fremstod som *flertydig* for å få avklart om dette skyldtes kommunikasjonssvikt eller om informantens livsverden var preget av å være ambivalent. Siden flere av informantene hadde minoritetsbakgrunn var jeg oppmerksom på språklige utfordringer og oppklaring av eventuelle misforståelser (Jf.4.3). *Forandring* handlet om at informantene gjennom intervjuet kunne oppdage nye måter å se hendelsen de beskrev, som igjen kanskje bidro til ny læring. *Følsomhet og sensitivitet* handlet om at jeg som forsker ut fra kunnskap og følsomhet om temaet fikk andre svar enn det andre forskere ville fått. Forskningsintervjuet er en *interpersonlig situasjon* som innebar at kunnskap ble til mellom informantene og jeg som intervjuet. I dette samspillet var jeg oppmerksom på informantens personlige grenser slik at jeg ikke støtet den som ble intervjuet. En *positiv opplevelse* kunne fremkomme dersom informanten opplevde at han eller hun hadde lært noe av intervjuet og hadde nytte av å fortelle om sine opplevelser.

4.3 Utvalg

Malterud (2008) bruker ordet *informasjonsrikdom* fremfor *representativ* om hva som er et godt utvalg. Det betyr at når en skal utforske fenomener som er tabubelagt med begrenset omfang, kan en ikke regne med å få et tilstrekkelig materiale dersom en trekker et tilfeldig befolkningsbasert utvalg. Tvangsekteskap kan betegnes som et tabubelagt fenomen i den grad at mennesker generelt ikke står åpen frem og forteller sine historier. Det er også en begrenset gruppe mennesker som utsettes for tvangsekteskap. Derfor måtte jeg oppsøke ulike instanser jeg tenkte kunne sette meg i kontakt med mennesker som hørte innunder studiens problemstilling. Jeg kontaktet ulike offentlige instanser og organisasjoner som på forskjellige måter hadde tilknytning og kunne hjelpe meg i å komme i kontakt med aktuelle informanter. Disse instansene og organisasjonene har jeg valgt å ikke navngi for å ivareta informantenes anonymitet. Først tok jeg kontakt per telefon hvor jeg kort informerte om bakgrunn og hensikt med studien. Jeg ba så om å få sende e- post slik at de kunne lese mer om studiens formål når de fikk anledning til det. Jeg fulgte opp med telefonsamtaler for å svare på spørsmål, samt for å høre om de hadde fått tilbakemelding fra aktuelle informanter.

For å ivareta informantenes anonymitet valgte jeg å bruke betegnelsen *formidlere*⁶ om de som rekrutterte informanter. Formidlerne tok igjen kontakt med aktuelle informanter for å høre om de ønsket å være med. Jeg fikk tilbakemelding fra de ulike instansene om noen ønsket å være med, og avtaler ble gjort enten via formidlerne eller direkte med informantene. De fleste instansene var positive i forhold til studien og til å videreformidle forespørselen til aktuelle informanter. Flere av formidlerne ga utrykk for at de syntes det var viktig at det ble formidlet kunnskap om de berørtes egne opplevelser. To av stedene jeg kontaktet fulgte ikke opp forespørselen. Det kan skyldes at de fikk nei fra aktuelle informanter, ikke ønsket å bruke tid på henvendelsen, eller at de vurderte at de ikke ønsket å ”utsette” personer for denne typen studier. Jeg og formidlerne samtale om hvor viktig det var at det ikke ble utøvd press i forhold til informantenes deltakelse, men at det var informantene som selv tok valget om å delta i undersøkelsen. Jeg opplevde at to aktuelle informanter først hadde sagt ja til å delta i undersøkelsen, men ombestemte seg før vi hadde etablert kontakt. I følge formidlerne skyldtes dette deres vanskelige livssituasjon og at de på dette tidspunktet ikke ønsket å forholde seg til nye mennesker.

Da både menn og kvinner kan være utsatt for tvangsekteskap var jeg åpen for å intervjuer begge kjønn. Jeg fikk fem kvinner som svarte ja til å delta og hvor alle var over 18 år, sistnevnte var et kriterium for å delta i undersøkelsen. Jeg fant at fem informanter var tilstrekkelig da flere ikke nødvendigvis ville gi meg ny informasjon, samt at studiens omfang bidro til å begrense antall deltakere. Jeg valgte å ikke redegjøre for informantenes nasjonalitet, men ga en kort presentasjon av informantene under punkt 5.2. Jeg hadde på forhånd avklart med formidlerne og fått bekreftet at alle forstod og snakket godt norsk. Jeg trengte derfor ikke å benytte tolk, som kunne ha ført til andre utfordringer da noen av informantene kunne opplevd det belastende å ha med en tredje person. Det er små forhold og informantene kan ha opplevd sin sikkerhet mindre ivaretatt ved å ha med tolk som hadde kjennskap til informantens opprinnelig kultur og nasjonalitet. Jeg hadde ikke kjennskap til informantene i forkant av intervjuene.

⁶ Dette er i likhet med Bredal (2006) som valgte å kalle de som rekrutterte informantene for formidlere.

4.4 Datainnsamling

Informantene må føle seg ivaretatt og trygge i møte med forskeren. Ved å lytte aktivt uten å ha svar klart på forhånd, kan dette ivaretas (Malterud 2008) Kvale og Brinkmann (2009) viser til hva Spradley har skrevet om møte med intervjuobjektene:

Jeg ønsker å forstå verden ut fra ditt synspunkt. Jeg ønsker å vite hva du vet, på den måten du vet det. Jeg ønsker å forstå betydningen av dine opplevelser, være i dine sko, føle ting slik du føler dem, forklare ting slik du forklarer dem. Vil du være min lærer og hjelpe meg med å forstå? (Kvale og Brinkmann, 2009, s 138).

Disse ordene ble utgangspunktet for intervjuenes innhold og etablering av relasjon, og hvor jeg i forskerrollen skulle lære av informantene. Jeg prøvde å legge til rette for at informantene opplevde intervjusituasjonen komfortabel, slik at de ønsket å fortelle åpent om egne opplevelser. Siden informantene selv hadde valgt å delta i studien lå forholdene til rette for at de ville dele sine opplevelser med meg. Jeg hadde ikke erfaring fra tidligere i å gjennomføre dybdeintervju, men forberedte meg så godt jeg kunne ved å lese relevant litteratur og utforme en intervjuguide. Kvale og Brinkmann (2009) skriver at måten en stiller spørsmålene på, kan ha innvirkning på svarene en får i en intervjuguide. Samtidig viser de til at ledende spørsmål kan være nødvendig for å få frem svar en mener blir holdt tilbake. I møte med informantene forsøkte jeg å følge opp informantenes svar med nye spørsmål, men opplevde også at jeg stilte noen ledende spørsmål for å få avklart eller bekreftet informantenes svar. Jeg var oppmerksom på dette, men mente spørsmålene var nødvendig for å få oppklart svar som jeg opplevde uklare. Også mine kroppslige og verbale respons kan ha bidratt til å forsterke informantenes svar. I tilfeller hvor informantene fortalte om svært vanskelige hendelser som voldtekter eller andre fysiske og psykiske overgrep og hvor de selv var følelsesmessig involvert, reagerte jeg instinktivt på det som ble sagt, fremfor å innta en nøytral og kjølig rolle. Dette krevde en balansegang mellom å være et medmenneske samtidig som en ikke overinvolverte seg i det informanten sa, men prøvde å fange opp svarene de kom med.

Intervjuene ble gjennomført på ulike steder både på grunn av praktiske årsaker, men også ut fra informantene egne ønsker. Informantenes sikkerhet ble vektlagt og påvirket valg av sted. Eksempler på steder som ble benyttet var ulike offentlige steder, informantens private hjem eller hotellrom. Jeg fikk tillatelse av alle informantene til å bruke båndopptaker.

Båndopptakeren mener jeg bidro til at jeg i møte med informantene kunne være tilstede på en annen måte i intervjuene, ha øyekontakt og følge opp deres svar med nye spørsmål.

Intervjuene fikk sannsynligvis en annen flyt og dynamikk enn dersom en måtte ha skrevet ned alt for hånd. Jeg valgte likevel å notere enkelte stikkord underveis i redsel for at det skulle være noe feil med båndopptakeren. Intervjuene ble innledet med litt uformell prat hvor jeg fortalte kort om meg selv og formålet med intervjuet. Før intervjuene startet leste jeg gjennom informasjons- og samtykkeerklæringen (se vedlegg 2) før den ble undertegnet, og hvor jeg blant annet informerte om deres rett til anonymitet. Informantene ble spurt om de hadde noen spørsmål før jeg startet båndopptakeren. Jeg var nøye med å informere om når opptakene startet og avsluttet.

Jeg hadde på forhånd laget en semistrukturert intervjuguide (se vedlegg 1) som jeg tok utgangspunkt i i møte med informantene. Forslag på spørsmål og tema bidro til at en holdt seg til dette, samtidig som informantene fikk samtalen om det de syntes var viktigst. Spørsmålene ble på denne måten utviklet i dialogen mellom meg og informantene. Faren ved å legge opp til åpen dialog var at en kunne risikere å ikke få svar på det jeg hadde tenkt. Dette preget kanskje de to siste intervjuene da jeg var mer opptatt av å styre disse gjennom å stille mer direkte spørsmål. Når informantene fortalte sine historier med egne ord, bidro det kanskje til at de opplevde situasjonen mer naturlig og komfortabel. Til tross for at intervjuene inneholdt alvorlige og sensitive temaer som det kunne være vanskelig å sette ord på, var det også latter tilstedet i intervjuene. Etter at intervjuet var over og båndopptaker var slått av spurte jeg informantene hvordan de opplevde intervjuet og om det var noe de tenkte jeg burde ha spurt om. Alle informantene ga uttrykk for at intervjuet hadde vært fint og noen stilte spørsmål ved om jeg hadde fått svar på det jeg ønsket. Alle ga meg anledning til å ta kontakt i etterkant av intervjuet dersom jeg hadde behov for å avklare eller fordype meg i noe. Informantene ble både skriftlig og muntlig informert om sin rett til å kontakte meg for å få endret eller høre hvordan jeg hadde anvendt deres bidrag i studien. Intervjuenes lengde varierte fra 1.5 til 3 timer. Etter hvert intervju skrev jeg ned mine umiddelbare tanker og hovedinntrykk.

4.5 Transkribering

Det er de transkriberte intervjuene som dannet grunnlaget for å få frem informantenes opplevelser og valg av temaer. Når en oversetter fra muntlig språk til skriftlig språk foregår en transkripsjon. Til tross for nøyaktig transkripsjon kan viktig informasjon gå tapt, fordi intervjupersonenes kroppsspråk eller stemmeleie ikke blir registrert (Kvale og Brinkmann,

2009). Jeg overførte ikke lydopptakene direkte til datamaskinen via tekstbehandlingsprogram, men skrev ned intervjuene ordrett på datamaskinen. Transkriberingen var en tidkrevende prosess, noe som kan ha skyldtes mangel på erfaring. Jeg startet transkriberingen etter å ha gjennomført tre intervju og informantene ble omtalt som informant 1, 2, 3, 4 og 5. Jeg var opptatt av å skrive ned så nøyaktig som mulig det jeg hørte og spolte frem og tilbake for å forsikre meg om at jeg hadde hørt riktig, samt var påpasselig med å viser pauser og sette punktum eller komma for å markere betydningen i et svar. Jeg ble oppmerksom på mine egne svar og kommentarer når jeg leste de transkriberte intervjuene. De transkriberte intervjuene tydeliggjorde at jeg hadde prøvd å føre en dialog ved å blant annet gjenta enkelte ord som informantene brukte i sine svar. Ved å gjenta eller følge opp med spørsmål fikk jeg bekreftet noe som hadde vært uklart eller bidro til at informantene gikk mer i dybden på det de samtale om. Det var i noen tilfeller frustrerende å lese at en i enkelte tilfeller ikke hadde fulgt opp med spørsmål som kunne vært viktig å få svar på. Denne erfaringen ønsket jeg å ha med i de neste intervjuene.

4.6 Analyse

Jeg starter analyseprosessen med tekstene, men allerede i intervjuprosessen og transkriberingen dannet jeg meg et bilde av temaer jeg ønsket å se nærmere på. Intervju og analysedelen bør foregå parallelt (Ryen, 2001) Å analysere betyr å ta fra hverandre og dele opp noe i deler. Analysen finner sted mellom deltakernes fortelling og det en presenterer for publikum. I analysedelen fremtrer funnene og her kan ny kunnskap finne sted gjennom å arbeide seg målrettet gjennom datamengden og redusere den (Kvale og Brinkmann, 2009). Aase og Fossekåret (2007) skriver at dobbel hermeneutikk handler om at først har informanten tolket en hendelse som han eller hun videreformidler til forskeren, og så må forskeren tolke det informanten har fortalt. Denne todelte prosessen foregår på grunn av at en forsker sjelden studerer hendelsen direkte, men først får tilgang til hendelsen etter at den har skjedd. Informantene jeg intervjuet møtte jeg etter at de hadde blitt utsatt for tvangsekteskap eller opplevd alvorlige trusler om tvangsekteskap. Utfordringen ved tolkninger av gjenfortellinger kan være at informanten som forteller noe som vedkommende tidligere har opplevd, kan han eller hun huske feil. I tillegg kan informanten velge å fortelle sin historie slik at den passer med egne interesser og til ens livssituasjon (Aase og Fossekåret, 2007). I møte med informantene forsøkte jeg å være oppmerksom på at kultur og individuelle sider

kan påvirke måten en formidlet sine opplevelser. Menneskets kroppsspråk kan variere fra kultur til kultur, noe jeg også måtte være bevisst.

Kvale og Brinkmann (2009) viser til tre nivåer for tolking av en tekst: 1) selvforståelse, 2) en kritisk forståelse basert på sunn fornuft og 3) teoretisk forståelse (Kvale og Brinkmann, 2009). Selvforståelse handlet om at jeg som forsker prøvde å sammenfatte og formulere informantenes mening slik de selv oppfattet dem. Spørsmålet jeg stilte var; ”hva sier informantene om temaet”. Den kritiske forståelse basert på sunn fornuft (Common Sense) handler om å fremstille en bredere forståelsesramme enn det informanten hadde. Her var det viktig å ha et kritisk blikk på tekstene. De to første nivåene av tolkningen er tatt med i kapittelet 5.0 Presentasjon av funn, mens den teoretiske forståelsen er tatt med i kapittel 6.0 Diskusjon. I følge Aase og Fossekåret (2007) er poenget med tolkning av kategorier å vise at mennesker kan oppfatte den samme hendelsen på ulike måter.

4.6.1 Bearbeiding av data

Jeg startet med å lese de transkriberte intervjuene uten å ta for mange notater underveis for å danne et helhetsinntrykk. Andre gangen jeg leste teksten skrev jeg ned notater i margen og hadde fokus på å finne temaer som gikk igjen i de ulike intervjuene. Etter at jeg hadde lest intervjuene skrev jeg ned stikkord, for så å skrive en oppsummering fra hvert intervju. Dette bidro til at jeg kom frem til noen temaer og undertemaer som jeg ønsket å se nærmere på. Temaene var; 1) Opplevelse av press, 2) Opplevelse av isolasjon, 3) Årsaken til at informantene valgte å bryte kontakten med familien og 4) Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes. Videre leste jeg grundig igjennom de transkriberte tekstene for å finne uttalelser som kunne knyttes til de temaene jeg hadde valgt. Jeg merker aktuell tekst med ulike farger som tilhørte de ulike temaer, for så å systematisere teksten inn i et skjema med fargekoder (Se vedlegg 3)

4.7 Forskningsetiske overveielser

Det er mange etiske utfordringer ved et forskningsintervju og en forsker må balansere mellom å anskaffe kunnskap og ha en etisk forsvarlig adferd. Det vil alltid være en skjev maktfordeling i en intervjusituasjon da det er et asymmetrisk maktforhold mellom en forsker og en informant (Kvale og Brinkmann, 2009). Som forsker var det viktig å være bevisst dette

maktforholdet og at en som forsker er den som har bestemt tema, stilt spørsmål og valgt hvilket svar en ønsket å følge opp (Kvale og Brinkmann, 2009). Intervjuet blir karakterisert som en enveisdialog fordi intervjueren er den som stiller spørsmål, mens informanten er den som svarer (Kvale og Brinkmann, 2009) Som intervjuer var det også jeg som hadde ”makt” til å bestemme hva jeg ønsket å fokusere på i forhold til tolkningsdelen.

For å gjennomføre intervju måtte jeg først sørge for å ivareta de formelle forskningsprosedyrene. Jeg sendte først en søknad til Fakultetets Etske Komité (FEK) for å få godkjent studien. FEK ba meg sende en e- post til Regional Etisk Komité (REK) hvor jeg kort informerte om studiens formål og la ved en prosjektbeskrivelse. REK konkluderte med at studie ikke var fremleggspliktig (se vedlegg 4). FEK behandlet søknaden og godkjente den (se vedlegg 5). Jeg søkte også Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) hvor jeg fikk til svar at prosjektet ikke var meldepliktig (se vedlegg 6).

Informasjonsskrivet med samtykkeerklæring (se vedlegg 2) ble sendt til formidlerne noen dager før selve intervjuet for å gi informantene anledning til å sette seg inn i studiens hensikt på forhånd. Før informantene signerte samtykkeerklæringen og intervjuet startet, leste jeg informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen for å forsikre meg om at informantene var orientert om studiens formål og sine rettigheter.

Forskeren har også ansvar for tredjeperson som er den som informantene tar med i fortellingen når de samtaler om sine opplevelser og erfaringer (Aase og Fossåskaret, 2007). Når informantene fortalte om sine opplevelser tok de naturligvis inn personer de hadde en relasjon til, som foreldre, søsken eller tidligere ektemenn. Jeg var opptatt av å ivareta disse personenes anonymitet og valgte derfor å utelate data som kunne avsløre dem. Selv om jeg la til rette for å ivareta informantenes krav om anonymitet, kunne jeg ikke vite eller forsikre meg om at informantene ikke fortalte andre om at de deltok i studien.

Det er i alle undersøkelser viktig å ivareta kravet om anonymitet, men på grunn av informantenes spesielle livssituasjon ble det særdeles viktig å ivareta dette. I tilfelle jeg fikk behov for å kontakte informantene hadde jeg et ark med informantenes fornavn og telefonnummer innelåst. Jeg var nøye med at informasjon som kunne kobles til informantene, ikke var tilgjengelig for andre. Jeg var videre opptatt av å ivareta de etiske utfordringene ved bruk av lydopptak og transkribering. Båndopptakeren var innelåst i en safe når den ikke var i

bruk, og de transkriberte intervjuene ble oppbevart i en skuff kun jeg hadde tilgang til. Det var i tillegg bare jeg som hadde tilgang til datamaskinen hvor de transkriberte intervjuene lå lagret. Verken informantens navn eller navn på land eller steder ble skrevet ned i de transkriberte intervjuene. Også konkrete enkelthendelser som kunne avsløre informantens identitet ble utelatt. Jeg var videre opptatt av å beskytte deltakerne og ikke utsette dem for fare ved å delta i undersøkelsen. Det var viktig at informantene kunne stole på at det de fortalte meg ble håndtert på en forsvarlig måte. Også formidlerne var opptatt av å ivareta informantens sikkerhet, men her var det viktig at de aktuelle informanter selv fikk anledning til å svare ja eller nei til å delta, fremfor at formidlerne svarte på vegne av dem. Det kan være uheldig i de tilfeller hvor formidlere beskytter noen i så stor grad at de tar avgjørelser på vegne av dem det gjelder og svarer nei før de aktuelle blir spurt. En annen ulempe kunne være dersom informantene opplevde seg presset til å si ja. I samtalene med de ulike formidlerne fikk jeg inntrykk av at de var opptatt av å ikke presse eller prøve å overtale aktuelle informanter, men at informantene selv fikk bestemme om de ville delta eller ikke. Informantene ble informert både muntlig og skriftlig at de i etterkant av intervjuene kunne kontakte meg eller ”formidlerne” dersom de fikk behov for å samtale med noen i etterkant av intervjuet (se vedlegg 2). Flere av informanter ga uttrykk for at de hadde venner, familie eller andre de kunne kontakte dersom det ble behov for å samtale med noen i etterkant.

Bredal (2006) refererer til Skjørten, Bjørge og Olaussen om hvor viktig det er at informantene selv får sette grenser for hva de ønsker å fortelle, og viktigheten av at forskeren respekterer denne grensen. Jeg opplevde at informantene åpent fortalte om de vonde og sårbare hendelsene fordi de ønsket å formidle dette. Fog (2004) er opptatt av etiske dilemmaer ved det å intervjuer. Her er det viktig at forsker prøver å finne balansen mellom på den ene siden å innhente så mye informasjon som mulig, samtidig som en er opptatt av å ivareta og respektere informantens integritet (Kvale og Brinkmann, 2009). I møte med informantene var jeg opptatt av å ikke støte eller presse dem til å fortelle noe de selv ikke ønsket. Dersom jeg fulgte opp med oppfølgingsspørsmål og fortsatt opplevde å ikke få svar på spørsmålet, eller merket at informanten unnvek, lot jeg være å presse frem svar. Jeg merket samtidig at pausene bidro til at informantene svarte mer utfyllende på spørsmålene når de ikke ble avbrutt med nye spørsmål.

4.8 Egen rolle som forsker

Hvordan kunne jeg sette min forforståelse i parentes, beholde åpenheten og samtidig holde distanse slik forskerblikket krever (Kvale og Brinkmann, 2009)? Det var viktig å tydeliggjøre hvilke rolle jeg hadde i møte med informantene og være oppmerksom på maktforholdet mellom meg og dem. Maktforholdet tydeliggjøres når forskeren tar på seg retten til å definere meningen i det deltakerne forteller (Kvale og Brinkmann, 2009). Jeg forsøkte å reflektere over egen forforståelse og holdninger og på hvordan det eventuelt kunne virke inn på resultatet og forskerrollen. Formålet med studien var ikke å fremheve eget menneskesyn eller kritisere bestemte gruppe i samfunnet. Jeg tenkte også på at jeg som etnisk norsk kvinne kunne få andre svar enn det en kvinne som selv har opplevd tvangsekteskap ville fått, noe som igjen ville påvirket resultatet. Jeg opplevde at informantene hadde tillit til meg, noe som kanskje bidro til at de åpnet seg og fortalte om sine opplevelser. Informantenes historier var sterke og svært følelsesladet, men dersom blikket mitt var preget av medlidenhet kunne det hindre meg å se andre sider ved informantene som var viktig å få frem. Intervjuerens fokus på å lytte, oppfølging av svarene, og taushet har innvirkning på hvordan samtalen utvikler seg (Kvale og Brinkmann, 2009). I møte med informantene prøvde jeg å være bevisst på at de forholdene jeg vektla, påvirket intervjuenes retning og resultat.

En ikke- vitende posisjon er i følge Aase og Fossåskaret (2007) en posisjon som ikke finnes da forskeren i mer eller mindre grad vil ha kunnskap og forforståelse om det feltet hun eller han skal studere. Jeg kom som forsker ”utenfra”, det betyr at jeg ikke var en del av det miljøet jeg ønsket å få kunnskap om. Jeg hadde ikke selv erfart å bli tvangsgiftet eller blitt utsatt for massivt press eller trusler om tvangsekteskap. Jeg måtte derfor innhente informasjon og kunnskap gjennom diverse litteratur om tvangsekteskap. I Aase og Fossåskaret (2007) skriver Paulgaard: ”Uansett om man arbeider innenfor kjente eller ukjente omgivelser, vil forskerens personlige forutsetninger ha betydning for hva en får tilgang til, og hvilke problemer en møter” (Aase og Fossåskaret, 2007, s 87). Videre skriver Aase og Fosseskåret at forskerens livshistorie både åpner og lukker. Det innebar at mitt forhold til min familie kunne bidra til innsikt, men også være hemmende fordi jeg kunne sammenlikne deres liv med mitt. I møte med informantene var det viktig å være oppmerksom på egne forutinntatte holdninger og kunnskap om tvangsekteskap samtidig som at en godtok at min forforståelse var en del av meg selv og ville prege hvordan dataen ble skapt og behandlet.

5.0 PRESENTASJON AV FUNN

5.1 Introduksjon

Intervjuene ga meg gode data om hendelsesforløpet i forhold til tvangsekteskapsprosessen og hvordan truslene om tvangsekteskap hadde funnet sted. For å ivareta informantenes anonymitet skriver jeg lite om hvem den enkelte er, men har valgt å gi en kort, samlet presentasjon av gruppen. Videre presenteres funnene relatert til temaer som gikk igjen i intervjuene. Jeg delte funnene opp i fire hovedtemaer hvor enkelte igjen ble delt i undertemaer. Hovedtemaene var 1) Opplevelsen av press 2) Opplevelse av isolasjon 3) Årsaken til at informantene valgte å bryte kontakten med familien og 4) Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes. Funnene tydeliggjøres gjennom sitater som både gir god innsikt i informantenes egne refleksjoner om tematikken og viser noe av stemningen i intervjusituasjonen, men de illustreres også ved sammendrag av ulike intervjuer. Her kan det være viktig å understreke hvordan informantenes svar også kunne passet inn under de andre temaene, da deres svar ikke utelukkende hørte hjemme under et tema. Det handler om at det de fortalte var sammensatt og opplevelsene gikk noe inn i hverandre. Under hvert tema skrev jeg til slutt egne kommentarer og refleksjoner som er i samsvar med Kvale og Brinkmanns (2009) kritiske forståelse basert på sunn fornuft, også kalt *common sense*. Alle historiene var unike, men hadde likevel noe til felles. I dette kapitlet ønsket jeg å trekke frem variasjonene og nyansene, samt likhetstrekk.

Jeg valgte å rotere om på informantene og sitatene for å sikre informantenes anonymitet, slik at en ikke kan følge for eksempel alle sitatene til informant 1 og slik få en "helhetlig" historie.

5.2 Kort presentasjon av informantene

Informantene fortalte gripende historier om sine liv og sine opplevelser i forhold til tvangsekteskapsprosessen. Alle informantene var unge i alder da de ble forsøkt tvangsgiftet eller utsatt for trusler om tvangsekteskap, hvor tre av informantene var mindreårige. Historiene er komplekse og sammensatte da informantenes bakgrunn varierte i stor grad. Noen var født i Norge, mens andre kom til landet som mindreårige eller i senere alder. Informantenes oppvekst varierte i stor grad med tanke på familiens størrelse, familiens kulturelle bakgrunn og tilhørighet. Alle informantene, unntatt en, fortalte om en vanskelig

oppvekst. Denne ene opplevde at problemene i forhold til familien først oppstod i tilknytning til tvangsekteskapet. To av informantene opplevde å bli tvangsgiftet, mens tre opplevde å måtte flykte på grunn av frykt for planlagte tvangsekteskap eller fordi de opplevde forholdene hjemme svært begrenset og krenkende. Informantene ble utsatt for trusler, fysisk vold og sterkt psykisk press. Det var informantenes biologiske familie og i noen tilfeller andre slektninger som utøvde de negative sanksjonene. Informantens valg om å bryte kontakten med familien skyldes en sammensatt og vanskelig livssituasjon og ikke bare en enkelt hendelse. For noen av informantene hadde truslene og presset foregått i flere år, mens for andre bar hverdagen fortsatt preg av et liv i skjul og uvisshet.

5.3 Opplevelse av press

Alle informantene ga uttrykk for at de hadde opplevd press om å gifte seg og for flere varte presset over lang tid. Det var i hovedsak far som presset på i forhold til ekteskap, men i noen tilfeller utøvde også mor, søsken eller andre familiemedlemmer press. For fire av informantene kom temaet ekteskap som en stor overraskelse, mens en av informantene fortalte at hun hadde i lengre tid hatt mistanke om foreldrenes planer om å gifte henne bort til en de hadde valgt ut. De som utøvde press brukte ulike fremgangsmåter. Tre av informantene fortalte om til dels grov fysisk vold hvor de opplevde å bli slått og sparket og hvor harde gjenstander kunne bli tatt i bruk for å utøve vold. Flere av informantene fortalte om verbal trakassering hvor de ble utsatt for trusler om hva som ville skje med dem dersom de satte seg imot det planlagte ekteskapet. Presset om å gifte seg kom også til uttrykk gjennom foreldrenes forsøk på å overtale informantene eller spille på informantenes samvittighet. Trusler om å bli sendt til foreldrenes hjemland, nektet tilbakereise til Norge eller unnlate å betale skolepenger var eksempler på foreldrenes utøvelse av press. En annen informant opplevde å kunne argumentere mot faren sitt forslag, samtidig som hun var inneforstått med at han ville finne en ny ektemann til henne dersom hun svarte nei. Informantene fortalte om dilemma og lojalitetskonflikter som kunne oppstå i forbindelse med presset og truslene de var utsatt for. Depresjon, redsel, indre uro, ensomhet og selvmordstanker var noen av konsekvensene av det massive presset de opplevde. Det ble fortalt hvordan for eksempel mor kunne stille seg mellom far og informanten for å redusere smerten av fars voldshandlinger eller hvordan mor kunne forsøke å forhandle eller be informanten om å godta ekteskapet for å minske konflikten. Til tross for generelt lite støtte kom det gjennom samtalene frem eksempler på

mennesker som på forskjellige måter hadde hatt en støttende rolle. Eksempler på personer som hadde opptrådt støttende var nabo, kollega, venninner, offentlig ansatte eller søsken⁷. Neste sitat viser hvilke dilemma en kunne oppleve i forhold til press om å gifte seg:

[...] jeg sa først ja fordi, jeg tenkte at dette her, jeg så jo på en måte hvor mye dette betydde for pappa ... jeg sa ja. Alle ble veldig ville og det var bare helt fantastisk. Bortsett fra min storebror, han var ikke så veldig fan av han. Pappa ringte til familien og sa ja. Jenta sier ja, og det ble fullt baluba og de skulle komme med gull og glitter, ringer og det ene og det andre (latter). Noen dager etter ... jeg slet jo veldig med at jeg hadde sagt ja. Det var jo ikke det jeg ville. Jeg gjorde jo det for min pappas skyld. Alt presset, forventninger... det var veldig mye. Så jeg sa ja, så sa jeg nei etterpå. Jeg gråt lenge på natten. Det var jo ikke det jeg ville (Informant 3).

En annen informant fortalte at familien ikke snakket med henne på et år, og at hun til slutt sa ja til å gifte seg fordi hun ikke lenger ville være i konflikt med familien:

De hadde truet med masse ord og sa at det var ingen som ville ha meg. Jeg følte meg alene, ingen som ville snakke med meg. Det var kun om det å gifte seg. Det var det eneste en kunne sitte med familien og diskutere (sukk)... ikke noe annet (Informant 5).

Noen av informantene valgte å ”spille med”, det vil si at de ga uttrykk for at de ”godtok” ekteskapet for å unngå ytterligere konflikt og press fra familien. En informant fortalte:

Han (faren) hadde jo selvfølgelig funnet en... han var jo helt klar og jeg måtte bare leke med: Ja ja ja, det er jo greit, sa jeg. Og alle, resten av familien, venner visste jo egentlig hvordan jeg var. Jeg pleide jo å si; jeg skal aldri gifte meg. Jeg turte aldri å fortelle hva jeg egentlig ønsket, da hadde jeg vært innesperret helt til han hadde bestilt billettene og sendt meg tilbake (Informant 4).

Flere av informantene fortalte om hvordan presset de var utsatt for påvirket deres handlinger. En informant følte presset om å gifte seg blant annet fordi hun var bekymret for hva som ville skje med sin mor og søsken om hun flyktet. Her begrunner hun hvorfor hun først svarte nei for så å si ja til ekteskapet:

[...] det ble mye frem og tilbake... passet var borte og hva gjør en... Og hele tiden så... ble du oppdratt til å bare være den lille familien. Også visste jeg at om jeg gjorde noe galt så gikk det utover mamma. Jeg hadde mulighet til å stikke vekk med han (kjæresten). Jeg kunne få låne et pass. Men jeg valgte å ikke gjøre det på grunn av min mor. Hadde jeg gjort det så hadde hun fått gjennomgå. Kanskje innerst inne så visste

⁷ Flere av informantene erfarte at verken skole eller andre offentlige instanser involverte seg i de problemene de opplevde hjemme

jeg at kanskje fikser jeg dette her, men hun fikser det ikke (lang pause). Det hadde jo blitt en kjempeskandale om jeg hadde rømt. Da vet jeg ikke hva han hadde gjort med mamma. Så det gikk vel et par uker så var jeg gift (Informant 1).

Det var ulike erfaringer i hvilken grad informantene opplevde å få støtte eller bli sviktet av familiemedlemmer i forhold til det presset de ble utsatt for. En informant fortalte om hvilke støtte hun fikk da hun forsøkte å rømme hjemmefra:

[...] broren min kom etter meg. Storebror, han var verdens søtteste. Han var bare nydelig (smiler). Han sa: det her kan vi snakke om. Nei sa jeg, pappa kommer til å drepe meg og...han har slått meg siden jeg var liten og jeg vil ikke oppleve det igjen. Nei sier han, jeg skal sørge for at ingen skal få legge en hånd på deg. Så han på en måte beskyttet meg...så jeg; ok. Jeg ble med tilbake motvillig (Informant 2)

En informant opplevde etter en veldig vond hendelse at foreldrene planla å gifte henne bort, men hvor moren valgte å støtte henne:

De ble nesten enige om at de skulle finne en eller annen gutt de kunne ringe til og gjøre en avtale med. En eller annen gutt de bare kunne fange. Jeg ble rett og slett redd. Men moren min stod fast på at; nei det bør ikke skje. Og han (faren) ønsket å få meg bort der i fra [...](Informant 4).

En annen informant uttrykte ingen støtte:

Min mor, hun stod ved far sin side og til og med min eldste bror stod ved far sin side, og det vil jeg aldri å glemme. For jeg spurte han om han kunne hjelpe meg. Nei sa han. Hvorfor skal jeg det. Å det sitter ganske (gråtkvalt stemme)...det er ikke noe en glemmer [...] (Informant 3).

Egne kommentarer og refleksjoner

Sammendraget og sitatene viser hvordan familien på ulikt vis utøvde press ovenfor informantene. Omfanget av presset varierte fra informant til informant, men alle var i mer eller mindre grad utsatt for press som en kan tenke hadde stor innvirkning både på den psykiske og fysiske helsen deres. Informantenes grad av innflytelse i forhold til beslutninger må her tenkes å ha vært lav da noen har tatt valg på vegne av dem uten å involvere dem eller ta dem med inn i en ”forhandlingsposisjon”. Samtidig kan en spørre seg hvorfor informantene ikke vurderte dialog som et alternativ og hvor de gjennom samtale kunne gitt uttrykk for sine

ønsker istedenfor å ”spille med”. Handler dette om en reell redsel for hva som ville skje eller forutinntatte forventninger som ikke nødvendigvis er relatert til virkeligheten?

Bruk av fysisk og psykisk vold som et pressmiddel for å få noen til å utføre en handling mot sin vilje er maktbruk. Når mennesker erfarer at deres egne ønsker blir mindre og mindre verdt og hvor kraften til å motsette seg presset blir redusert, blir de utsatt for andre behov for å bestemme. Interessemotsetninger mellom de unge og foreldrene blir en del av konflikten hvor de unges egne ønsker i forhold til valg av ektefelle og tidspunkt kolliderer med familiens ønsker. Dilemma mellom å ivareta egne ønsker samtidig som en forsøkte å tilfredsstillte andres ønsker kan bidra til at en bøyer av for presset. Vekslingen mellom å imøtekomme familiens krav og å forstå omgivelsenes krav samtidig som en forsøker og ivareta egne følelser og behov må ha vært krevende. Bekymring over hva som ville skje med søsken eller mødre dersom en opponerte mot foreldrenes krav kan tenkes å ha hatt innvirkning på valget. Videre kan en tenke seg at forventningene fra en aktuell ektefellekandidat og vedkommendes familie bidro til å øke presset og begrense mulighetene til å si nei.

To av informantene ble tvangsgiftet og måtte gi etter for presset fordi de følte at deres meninger ikke ble hørt. Kan en i slike tilfeller stille spørsmål om deres manglende evne til å se valgmuligheter og ta et oppgjør med foreldrene, eller er konsekvensene ved å si nei så store at de kan risikere livet sitt. Mennesker som opplever at de ikke har innflytelse eller har mulighet til å endre egen livssituasjon kan resignere. Her har noen utøvd en betydelig makt over noen som hadde begrenset innflytelse. Påført maktutøvelse fører da til at noen gjør noe de kanskje ellers ikke hadde gjort. Siden en heller ikke er involvert i planene kan en vanskelig forberede seg på å håndtere situasjonen. Slik kan en bli et offer for familiens press da en ikke har makt eller styrke til å stå imot presset. Informantenes valg om å ”spille med” eller late som at en var enig i forslaget kan ha vært en måte å både mestre, men også redusere opplevelsen av presset.

Støtten fra familiemedlemmene kan her tenkes å ha virket noe tvetydig da informantene opplevde å få støtte samtidig som de ble sviktet av en og samme person. Mors rolle i forhold til å utøve press var mer uklar sammenliknet med fars rolle da hun i flere tilfeller stod ved sin manns side i avgjørelser, samtidig som hun var den som bidro til å hjelpe informantene til å holde enkelte hendelser skjult. Til tross for denne tvetydige rollen kan en se at informantene opplevde å kunne være mer fortrolig med mor enn med far. Dette kan forstås som at mødre brukte andre metoder for å utøve press som påvirker hvilken innflytelse eller tiltrekning de

fikk. Bruk av verbal trakassering fremfor fysisk vold kan ha oppleves mildere til tross for at psykisk vold ofte blir omtalt som å være like alvorlig som fysisk vold.

Støtte fra mennesker kan ofte påvirke hvordan en håndterer ulike utfordringer. Når en ikke kan samtale med andre om det som er vanskelig, øker det faren for isolasjon⁸. Flere opplevde å bli stående helt alene i den vanskelige livssituasjonen hvor de ikke våget å snakke om dette til verken familiemedlemmer eller andre utenforstående. Konsekvensene dersom familiens ”hemmeligheter” kom ut kunne være store og kan ha bidratt til at en heller valgte å holde de for seg selv. Å være helt alene og bli sviktet av personer en kanskje forventet støtte fra, må ha vært svært vanskelig. Samtidig kan det tenkes at redsel for selv å bli straffet dersom en viste sin støtte kan ha bidratt til at de andre familiemedlemmene ikke våget å blande seg inn i konflikten.

5.4 Opplevelse av isolasjon

Gjennomgående i datamaterialet gis det beskrivelser av å bli kontrollert av sine omgivelser, som igjen bidro til ulike former for isolasjon. Isolasjon fremsto på ulikt vis og jeg har valgt å dele opplevelsen av isolasjon opp i tre undertemaer: 1) Opplevelse av indre isolasjon, 2) Opplevelse av ytre isolasjon og 3) Erfaring med isolasjon etter brudd med familien.

5.4.1 Opplevelse av indre isolasjon

Med indre isolasjon ønsket jeg å beskrive hvordan informantene følelsesmessig opplevde å bli kontrollert i forbindelse med tvangsekteskapsprosessen. Alle informantene fortalte at denne tiden hadde vært svært vanskelig og flere av dem ble følelsesmessig berørt da de snakket om hva denne opplevelsen hadde påført dem. Indre uro, redsel, angst og ensomhet var noen av ordene som gikk igjen da informantene fortalte om hvordan de opplevde familiens kontroll. Alle fortalte at de i perioder hadde vært alene med svært begrenset sosial kontakt. Ensomhet bidro til at mange av informantene opplevde å bli sittende alene med de vonde tankene og følelsene. Sitatene nedenfor kan bidra til å tydeliggjøre informantenes opplevelse av indre isolasjon:

Jeg følte meg mer fanget når jeg satt i stua sammen med de (foreldrene). Jeg hadde jo bøkene mine, bladene mine, jeg leste jo masse. Og flyktet vel kanskje litt inn i disse bøkene (Informant 2)

⁸ Jamfør temaet isolasjon, se punkt 5.4.

En annen informant fortalte hva det gjorde med henne å leve under kontrollerte forhold:

Jeg ble mer stille, rolig, ikke sant. Jeg var i min egen verden på en måte. For det var likedan når jeg var i stuen og alle var rundt meg og søsken lekte, tv-en var på. Jeg var alltid i en boble Det knekker en. Du blir jo veldig mye alene. Jeg satt veldig mye inne på rommet (Informant 3).

En annen informant forteller om en vanskelig periode hvor hun opplevde et massivt press om å gifte seg:

[...] så pappa tok meg til siden og sa: jeg vet ikke hva jeg kommer til å gjøre med deg. Og jeg visste jo hva han var i stand til. [...] fordi jeg hadde jo opplevd vold fra jeg var et lite barn. Så hvis du kan gjøre det mot et lite barn, hva gjør du mot et voksent menneske som du har fullstendig grunn til å være sint på. Så jeg var redd for at han skulle brenne meg eller drepe meg... ikke sant. Jeg var jo redd (Informant 1)

En informant fortalte om en episode med sin far rett før hun skulle rømme hjemmefra. I et forsøk på å ikke røpe rømningsplanene sa hun:

[...] så gikk jeg rundt med psykisk press, det er noe jeg kan si med hånden på hjerte, det var helt jævlig... uff (tårer i øynene) Pappa tok meg inn på soverommet så sier han: Jeg vet at du pønsker på noe, hva er det for noe? Styrken som jeg snakket om i sted henter vi opp i forskjellige situasjoner... som gjør at man kanskje kan klare å fortsette et sånt liv og gjøre det negative om til det positive. Jeg satt jo der med sykt press på meg og jeg visste jo om jeg sa noe feil nå så kunne jeg dø. Jeg følte at for meg var det reelt. At jeg kunne dø, fordi jeg visste hva han var i stand til (Informant 5).

En informant hadde tenkt å ta livet sitt på grunn av konfliktnivået i hjemmet som hadde oppstått fordi hun nektet å gifte seg. Hun sa følgende:

[...] jeg hadde tenkt å ta livet mitt... jeg følte meg så ubehagelig... jeg tenkte; hva er det som foregår. Jeg har ikke sett han og han har ikke sett meg... jeg måtte slutte på skolen, jeg hadde ingen ting å gjøre, jeg fikk panikk. Jeg hadde ikke god kontakt med familien min heller, jeg mistet kontakten med alle i min familie (Informant 4).

Egen kommentarer og refleksjoner

Informantene fortalte om sine vonde følelser og hvordan det innvirket på dem som mennesker å leve under familiens kontroll. Indre isolasjon kan handle om hvordan mennesker kan føle seg ensomme selv om en har mennesker rundt seg. Til tross for at informantene hadde en eller annen form for kontakt med sin familie, ble relasjonen av begrenset verdi fordi familiemedlemmene ikke var tilstede for å ta i mot det som var vondt og vanskelig. Slik kan

følelsen av ensomhet og isolasjon blitt opprettholdt. Informantenes opplevelse av indre isolasjon kan ses i forhold til manglende tilknytning i egen familie, samt ingen eller begrenset kontakt med mennesker utenfor familien. Fraværet av tilhørighet bidro kanskje til at informantene trakk seg tilbake til sitt indre jeg, en slags flukt fra virkeligheten.

En av informantene følte seg fanget og valgte å ”flykte” inn i bøker som kanskje ga henne andre ting å tenke på. Kanskje kan det å flykte fra virkeligheten være noe som representerer flere av informantene. På denne måten kunne informantene drømme seg vekk og prøve å legge vekk de vonde følelsene for en stund. Beskrivelsen av å være i en boble kan forstås som at en bare *eksisterer* uten at en har kontakt med mennesker rundt seg. Slik kan en være fysisk tilstedet i et rom, men ikke mentalt og hvor mennesker rundt en ikke klarer å treng inn til deg eller stikke hull på boblen. Å leve i usikkerhet om hva som venter en når en kommer hjem må ha vært svært redselsfullt. På denne måten kan informantene ha følt maktesløshet fordi situasjonen opplevdes å være utenfor ens egen kontroll. Redselen for å dø eller usikkerheten med hvor langt omgivelsene kunne gå i sine straffemetoder kan bidra til at en opplever at en bare eksisterer uten å kjenne på følelsen av å leve. Tanken på å ta sitt eget liv og følelsen av å holde på å ”knekke” som menneske er andre beskrivelser av en krisesituasjon som opplevdes håpløs og hvor en ikke så noen løsninger på egen livssituasjon. Følelsen av ensomhet kan i disse tilfellene ikke betegnes som selvvalgt da denne formen for ensomhet må ses som noe som er blitt påført utenfra.

5.4.2 Opplevelse av ytre isolasjon

Med ytre isolasjon tenker jeg her på informantenes beskrivelser av å bli kontrollert og fysisk nektet å bevege seg der de selv ønsket. Flere av informantene opplevde at foreldre, men også i noen tilfeller søsken, ble strengere etter at spørsmålet om ekteskap kom opp og når informantene hadde uttrykt mistillit i forhold til dette. Alle informantene unntatt en opplevde stor grad av kontroll i forhold til hvor de oppholdt seg, hva de gjorde og hvem de var sammen med. Informantene beskrev en hverdag med strenge rammer hvor de ble nektet deltakelse i aktiviteter eller annet sosialt liv og som bidro til at de tilbrakte store deler av tiden alene. For flere ble skolen det eneste stedet hvor de kunne møte andre mennesker utenom hjemmet da dette ble det eneste stedet de fikk lov til å oppholde seg. Flere av informantene fortalte at avhengig av hvor de oppholdt seg forsøkte de å tilpasse seg de forskjellige miljøene på best mulig måte. Enkelte fortalte at ute kunne de ha en rolle hvor de var mer utadvendt, morsom og glad, mens de hjemme hadde en stille fremtreden hvor de innordnet seg familiens regler.

Den ytre isolasjonen kunne blant annet foregå ved at de ble kontrollert ved telefonoppringing eller at informantene ble forfulgt. Kontrollen ble hovedsakelig utført av far, men også mor, søsken og øvrig familie kunne ha en kontrollerende rolle. Noen av informantene valgte selv å fysisk isolere seg fra sin familie ved å oppholde seg på rommene sine. Ett eksempel på ytre isolasjon tydeliggjøres i neste sitat hvor en informant fortalte om hva som skjedde etter at hun nektet å gifte seg med mannen foreldrene krevde:

[...] jeg skjønnte at han var rasende på grunn av meg. Så tok han passet mitt og pengene mine. Da jeg skulle ha tak i pengene etterpå så var de borte. Passet mitt var borte. Så sier jeg til mamma: hvor er pengene og passet mitt? Nei, det har faren din tatt. Å hvorfor det? Det får du ikke tilbake visst du ikke gifter deg. Men jeg må jo ha passet mitt når jeg skal tilbake. Nei han sier at du får ikke, da må du bli her (Informant 3).

En annen informant fortalte om hvordan hun ble fysisk kontrollert:

Jeg opplevde det spesielt da vi var på ferie i (opprinnelseslandet), vi dro jo fortsatt dit på ferie en gang i året....og når vi kom dit var han (faren) enda mer streng enn han var i Norge. Da fikk jeg ikke lov til å gå ut av døren (Informant 2).

Andre eksempler på ytre isolasjon var:

Man blir jo avskåret fra andre...ja det blir de vennene du har på skolen, du kan jo aldri være med på noe, du kan jo aldri ligge borte hos noen...det hendte jo innimellom at en fikk være med andre venner hjem etter skolen, men det var en sjeldenhet. Jeg som jente måtte rett hjem fra skolen (Informant 5).

Så begynte det med at jeg ikke fikk lov til å gå i bursdagsselskap og det ene og det andre. Jeg syntes det var et fengsel for meg. Jeg hadde det ikke noe godt. (Informant 2).

Jeg fikk ikke lov til å gå ut. Til og med da jeg var på skolen så ringte de meg for å høre hvor jeg var, og med en gang de visste at klokken ble for eksempel fire eller fem, så skulle jeg være hjemme. Hvis ikke så ringte de tusen ganger og sa; om du ikke kommer hjem så dreper jeg deg. (Taushet) Til og med når jeg var i byen etter skolen for å handle med venner, de ringte alltid og måtte ødelegge. Jeg måtte gå hjem. For da var klokken mer enn fem (Informant 4)

Flere av informantene benyttet mobiltelefon og internett som et middel for å beholde kontakten med venner når de ble nektet å oppholde seg utenfor hjemmet:

Jeg fikk lov til å ha mobil av min mor, som pappa ikke visste om, for jeg ville ikke miste kontakten med venninnene mine, for han ville ikke at jeg skulle ha noen form for kontakt med venninnene. Jeg sa: jeg kommer til å dø om jeg ikke får ha kontakt med venninnene (Informant 5).

Flere av informantene valgte selv ”å stenge seg inne” på rommet:

Han (faren) bygde sitt (navn på opprinnelseslandet) innenfor de fire veggene. Her skulle vi snakke morsmålet, her skulle vi oppføre oss som (navn på opprinnelseslandet). Han var så livredd for at vi skulle miste vår identitet, at vi skulle bli så norske at vi glemte vår identitet.....og at han skulle bli sett ned på. Her kommer æren inn. Hva han ...det han ikke skjønnte var at jo mer han på en måte tvang meg til det, jo mer.....så jeg brukte all min tid på å liksom, jeg stengte meg mer og mer inne, jeg leste masse bøker, jeg ville ikke ha noe med de å gjøre (Informant 1).

Egne kommentarer og refleksjoner

Ved ytre isolasjon kan en her tenke noen fastsatte rammer som en er forhindret i å endre på. Slike fastsatte rammer kan i mange tilfeller være trygge og forutsigbare, men i disse situasjonene oppfattes rammene som et hinder med svært begrensede muligheter. Gjennom et stramt grep kunne foreldrene opprettholde kontrollen med jentene slik at de ikke fikk være deltaker i sitt nærmiljø. På denne måten ble grunnleggende rettigheter fratatt dem; retten til å gå ut, retten til å ha venner eller retten til å ikke bli kontrollert av sine omgivelser. Å bli nektet tilgang til arenaer som de fleste unge mennesker beveger seg på, forsterker både opplevelsen av å være annerledes og det å ikke kunne påvirke egne handlinger. På den andre siden kan den strenge kontrollen ses som en del av foreldrenes forsøk på å få barna til å innordne seg familiens normer og verdier. Når foreldrene møtte motstand i forhold til ekteskapsinngåelse bidro det kanskje til at kontrollen ble ytterligere utvidet.

Skolen ble for flere det stedet hvor informantene kunne møte jevngamle og kan slik sett symboliseres som et fristed hvor en hadde pause fra kontrollen en ellers var utsatt for. Samtidig kan skolen ha bidratt til at informantene stilte spørsmål ved hvorfor de ble nektet adgang til steder som jevngamle hadde tilgang til. Når informantene opplevde å bli nektet deltakelse på ulike arenaer kan det samtidig ha bidratt til å skape avstand og skille mellom informantene og de andre elevene. At et barn kan oppleve det vanskelig å måtte si nei til medelever er ikke vanskelig å forstå. Det er heller ikke vanskelig å forstå at barn som kanskje opplever at de samme barna aldri dukker opp i bursdagen, føler seg avvist. I mangel på forståelse for hva som ligger bak et gjentakende nei, kan andre barn trekke seg unna, noe

som igjen kan bidra til at de som allerede er isolert opplever seg avvist og isolert også på dette området.

Når en opplever at passet blir tatt fra en, eller blir utsatt for trusler om å bli sendt med fly til opprinnelseslandet, blir en samtidig fratatt trygghet og tilhørighet. Tryggheten og tilhørighet på et overordnet nivå ble revet bort, da en kanskje kan en si at friheten og våre rettigheter er integrert i passet vårt. En rett man mister når andre enn en selv påtar seg makten til å bestemme hvor en skal få oppholde seg. Ordet fengsel ble brukt for å uttrykke hvordan en opplevde hjemmet sitt, og kan forstås som en representant for flere. Ordet fengsel forbinder de fleste med et oppholdssted hvor mennesker som har utført en ulovlig handling må ta sin straff. Et fengsel er et sted du normalt ikke kan forlate når du selv ønsker det, et sted hvor du blir vaktet og kontrollert. Informanten hadde kanskje med sitt utsagn noen tanker om hva et hjem bør kjennetegnes av, et sted hvor en kan være trygg og føle seg fri til å gjøre det en selv ønsker uten å bli kontrollert hele tiden. For mennesker som er utsatt for tvangsekteskap eller trusler om dette, kan hjemmet i stedet bli et sted hvor en ikke føler seg trygg.

Informantene viser at de likevel har ulike måter å løse sin ytre isolasjon på. Noen lyver om hvor de er, mens andre benytter seg av internett og mobiltelefon. Til tross for straff dersom en ble oppdaget, kan det virke som at informantene opplevde det å kunne ta seg små friheter var verdt konsekvensene. Mobiltelefon og internett ble viktige kanaler hvor noen av informantene opprettholdt en viss sosial kontakt med venner uten at foreldre fikk vite noe. På den ene siden ga flere uttrykk for at de tilbrakte mye tid alene og ble nektet tilgang til sosiale aktiviteter samtidig som venner ble nevnt i andre sammenhenger. Kanskje informantenes opplevelse av familiens kontroll overskygget at de også til tider tilbrakte tid med venner. Den ytre isolasjonen handlet også om at informantene ”valgte” å ikke omgås familien ved å ”stenge seg selv inne” på rommet, fremfor å sitte i stuen med resten av familien. På denne måten kan informantene ha opplevd å ha ”makt” da det var de som stengte de andre ute. Slik kan en beskytte seg selv og forsøke å skape en indre psykisk balanse som bidrar til at en kan leve med seg selv og den situasjonen en er i.

En av informantene stilte spørsmålsteget ved at forholdene ble strengere etter at hun kom til Norge. Kanskje kan dette relateres til tanker om at det norske samfunnet kjennetegnes av kvinners rett til å bevege seg der de ønsket på lik linje med menn, mens i det landet hun kom fra var dette ikke like selvsagt. Kanskje kan informanten ha opplevd ulikheten som et

paradoks siden familien hadde valgt å komme til Norge for å få et bedre liv. Opplevelsen av isolasjon kan ha blitt forsterket i forhold til at det norske samfunnet kjennetegnes av menneskets rett til å bestemme over seg selv og ta egne valg. Da det er forbudt å frarøve mennesker denne friheten vil unge mennesker som opplever dette føle seg utenfor samfunnet. Det kan derfor tenkes at dersom de hadde vokst opp i sin opprinnelseskultur hadde beskrevet dette annerledes. På den andre siden er beskrivelsene av smertefulle opplevelser ved at andre bestemmer hvem en skal gifte seg med, svært troverdige. Informantene beskriver hvordan det er å bli fratatt en medbestemmelsesrett på en slik måte at opplevelsen av isolasjon også kan tenkes å være sterk om man vokser opp i en kultur hvor tvangsekteskap er tillatt.

5.4.3 Erfaring med isolasjon etter brudd med familien

Informantene fortalte om hvordan de opplevde bruddet med familien og hvordan det var å leve uten dem. Alle bruddene kan betegnes som konfliktfylte og hvor flere av informantene risikerte sin egen sikkerhet ved å bryte kontakten. Noen måtte ved hjelp av det offentlige hjelpeapparatet leve i skjul, mens en informant hadde vært bevisst på at det var uaktuelt å leve i skjul og på den måten bidra til at familien fortsatt fikk styre og kontrollere livet til vedkommende. Hvilken kontakt informantene hadde fått med familien etter bruddet varierte da noen av informantene hadde ingen eller svært lite kontakt med sin familie, mens enkelte gradvis hadde gjenopprettet kontakt. For de som hadde gjenoptatt kontakten med sin familie, varierte relasjonens innhold i stor grad fra å ha nær og god kontakt til mer problemfylte relasjoner. De av informantene hvis brudd og hendelser var langt tilbake i tid, fortalte at de vondeste opplevelsene, i forhold til det de hadde vært igjennom, var kommet mer på avstand. Flere fortalte at de hadde skapt et liv de var tilfredse med. I de tilfellene hvor bruddet var relativt ferskt var opplevelsene av tilfredshet noe mindre. Til tross for disse ulikhetene hadde informantene mye felles erfaring i forhold til å være isolert etter brudd med familien. Redsel, skuffelse, savn, ensomhet, dårlig samvittighet, å bli kontrollert samtidig som en selv kontrollerte omgivelsene var noe av det som gjenspeilte informantenes opplevelse. Sitatene nedenfor utdyper informantenes opplevelser:

Det er veldig vanskelig, egentlig. Du lever i skjul...mange skjønner ikke det, at det er veldig hardt å ikke ha kontakt med foreldrene, i alle fall når du er ung (gråt)...hadde jeg sett dem foran meg, så hadde jeg blitt livredd, skremt, fordi jeg vet hva de kan gjøre. Jeg vet hvor langt de (familien) kan gå, De har ikke noe imot å drepe en i familien på grunn av ære (Informant 5).

En annen informant fortalte at hun ikke ønsket å provosere frem noen reaksjoner som i følge informanten ville være det samme som å grave sin egen grav:

Jeg var alltid sånn som så meg over skulderen, jeg var aldri på feil sted av byen, jeg hadde aldri noe med innvandrere å gjøre. Jeg syntes de var forferdelige. Jeg hatet innvandrer menn, jeg hatet deres kvinnesyn og det ene og det andre. Så jeg holdt meg til nordmenn. Jeg var på en måte, jeg satte meg aldri selv i fare (Informant 3).

En annen informants opplevelse av å leve fraskilt fra familien var:

Ingen vil rømme hjemmefra, det er ganske tungt (tårer)... jeg savner dem veldig, det er vanskelig å være uten dem (Informant 4).

En informant fortalte om hvilke refleksjoner hun hadde gjort seg før hun bestemte seg for å rømme. Hun hadde sett andre familier bli forlatt av datteren og hvilke følelser de satt igjen med. Hun hadde hørt hvordan disse jentene hadde blitt snakket om, noe som gjorde at hun tenkte at hun ikke kunne gjøre det samme. En informant fortalte hvilke reaksjoner hun fikk da hun valgte å gå ut av tvangsekteskapet:

Jeg ble kalt det ene og det andre da jeg gikk i fra han, da var jeg en hore i (navn) miljøet. Jeg er jo den verste horen i deres øyne fordi jeg har tatt det valget jeg har tatt (Informant 5).

En av informantene ønsket fortsatt ikke å ha kontakt med sin familie på grunn av det de hadde gjort mot henne. Hun ga uttrykk for at ingen unnskyldning kunne rette opp det de hadde påført henne. Flere av informantene fortalte at de savnet familiemedlemmer, spesielt yngre søsken. Flere var såret over foreldrene og opplevde seg sviktet.

Jeg har noen venner som er veldig, veldig nær, de blir som en familie. Men likevel har en jo perioder hvor en føler seg så alene fordi at det går ikke an å fylle opp den tomheten for å si det sånn, for det er din mor og din far som skulle ha vært der, dine søsken og resten, ikke sant. Og det er...det har jeg slitt mye med opp gjennom årene (Informant 1).

En annen informant sa etter å ha opplevd mange brudd:

At...selv om jeg har brutt bånd eller fordi jeg ble tvunget til det...så er det jeg som sitter igjen med ensomheten...en følelse av å bli forlatt (Informant 2).

Egne kommentarer og refleksjoner

Sitatene tyder på at informantene opplevde bruddet med familien svært vanskelig. Informantenes følelser kan kanskje betegnes som ambivalente da de på den ene siden savnet familien fordi de har en tilhørighet til dem og håp om et familieliv med kjærighet og trygghet. Mens på den andre siden opplevdes familien som den største trusselen hvor de kunne risikere livet dersom de valgte å gjenoppta kontakten med dem. På denne måten kan opplevelsen av frihet utebli selv om en flyttet fra familien. Familien ses som en viktig del av en selv, så når kontakten brytes kan konsekvensen bli ekstrem ensomhet. Slik kan behovet for tilhørighet, til tross for vanskelige familieforhold, bli viktigere enn å ikke ha tilhørighet i det hele tatt. Her kunne en tenke at savnet omhandlet det som kjennetegnet familiens kultur og som er noe informantene opplevde å miste ved å bryte ut. På den andre siden kan det virke som at usikkerheten med å bli boende med familien etter hvert ble så stor at en ikke opplevde at en hadde andre alternativer enn å flykte. Informantenes valg kan forstås som et ønske om å beskytte seg selv mot mennesker i sitt eget nettverk. Ved å trekke seg unna prøvde de å skape en distanse fra et skadelig og konfliktfyllt liv. Det kan virke selvmotsigende at de som valgte å bryte kontakten fordi kontrollen ble for sterk, opplevde at kontrollen fortsatte, men i nye omgivelser. Flere av informantene kunne ikke bevege seg fritt eller ha kontakt med venner i tilfelle familien oppdaget det. Den ene informanten beskrev sin redsel så sterkt at hun begynte å hate alle med samme bakgrunn som henne selv. Alle ble sett på som en trussel og opplevdes som en fare. Selv om en altså rømte var en fortsatt ikke fri. Konsekvensen er at en kan ikke leve livet sitt likevel fordi informantene måtte føre kontroll over de samme omgivelsene som hadde hatt kontroll over dem.

Begrepet hore blir brukt om mennesker som selger sex. Når mennesker som velger å bryte med et liv som i stor grad har bestått av vold og voldtekter blir kalt for hore, kan det oppleves både provoserende og sårende. Ved å bruke slike ord forsøker en å gi et negativt bilde hvor målet er skade et menneskes omdømme. Videre kan dette forklare lite eller ingen forståelse eller innsikt i andre menneskers liv.

5.5 Årsaken til at informantene valgte å bryte kontakten med familien

Alle informantene ga i intervjuene uttrykk for hva som lå bak de valgene de hadde tatt i forhold til å flykte fra familien før tvangsekteskapet ble gjennomført, eller årsaken til at en

valgte å bryte ut av tvangsekteskapet. Det var flere grunner til at de av informantene som hadde blitt tvangsgiftet valgte å bryte kontakten med ektefelle og familien. Mange år med grov fysisk og psykisk vold og et forhold ikke basert på kjærlighet var viktige grunner. For noen ble egne barn en pådriver til å ta et oppgjør og bryte med familien, mens for andre ble hjemmesituasjonen så konfliktfylt at en ikke så andre alternativ enn brudd. Behov for å leve sitt eget liv og ønske om frihet til å bestemme over seg selv var noe alle ga uttrykk for. Frykten for hva som ville skje med seg selv om en ble værende og ønske om et annet liv, gjorde at en valgte å bryte kontakten med familien. Informantenes svar på hva som var årsaken til valgene de hadde tatt, var tydelige og fremstod bevisste. På spørsmål om hva som lå bak valget om å bryte kontakten svarte de:

Jeg vil jo leve mitt eget liv. Jeg vil ikke at han eller noen andre skal leve livet mitt, på en måte. Jeg så på alle venninnene mine og hvordan de hadde det, jeg så på alle andre jenter, til og med de på gaten, jeg så på hvordan de hadde det, ikke sant. Så jeg ble veldig lei meg, for å si det rett ut, jeg ble sjalu, hvorfor har de det sånn mens jeg har det sånn. Jeg vil ha det som de har. Så tenkte jeg; nå er det faen meg nok. Nå skal jeg leve livet mitt. Gjøre hva jeg vil, uten at noen ringer og sier at du må komme hjem eller truer med et eller annet (Informant 1)

En annen informant svarte:

Jeg visste jeg var innelåst og alltid kontrollert. Men jeg hadde håp om at det fantes et annet liv for meg. Det handlet om å leve eller ikke leve. Derfor var valget enkelt (Informant 4).

En informant fortalte hvordan hun en dag bestemte seg for at tiden var kommet etter å ha blitt utsatt for mishandling og voldtekter i mange år av mannen hun ble tvangsgiftet med:

[...] det var da jeg tenkte at det her går ikke, ikke faen, fordi jeg kan velge et slikt liv for meg, men jeg kan ikke velge et slikt liv for mine barn, jeg er nødt til å samle mine krefter, så må jeg faktisk drite i resten av familien for dette her, mine barn er det som er min familie nå (Informant 5).

En annen informant opplevde valget med å flytte som svært vanskelig, men kunne fortelle:

Jeg har gått igjennom et helvete, men jeg har ikke havnet på feil sted, det i seg selv er en styrke. Jeg valgte å rømme hjemmefra for min egen del, for min egen sikkerhet (Informant 1).

For en annen informant handlet valget om å beholde sin livsglede:

Jeg tenkte alltid, jeg vil aldri ofre min livsglede, skulle jeg gifte meg med en fyr fordi pappa skulle være fornøyd med det valget frem til han døde. Hva skulle jeg gjøre etter det. Da hadde jeg tapt min livsglede (Informant 2).

Egne kommentarer og refleksjoner

Til tross for vanskeligheter knyttet til bruddet hadde mange av informantene tanker om hva som lå bak de valgene de hadde tatt. Kanskje handlet valget om å være tro mot seg selv og egne ønsker fremfor å måtte ta hensyn til andre. Behovet for frihet kan relateres til individets ønsker om å ta egne valg fremfor å ivareta fellesskapets ønsker, spesielt når fellesskapets ønsker strider mot ens egne. Informantenes behov for å ha innflytelse over eget liv overgikk behovet for å være med familien. I tillegg kan en tenke at grov fysisk og psykisk vold spilte inn på avgjørelsen. Det å sammenligne seg med andre unge og deres roller ble kanskje også en motivasjonsfaktor i forhold til å ta et valg om å bryte ut. Kanskje hadde ikke behovet for frihet vært like stort om ikke opplevelsen av at alle mennesker rundt er frie. Egen styrke og motivasjon ble nevnt som viktige faktorer for å håndtere en vanskelig livssituasjon og det å kunne ta egne valg. Menneskets grunnleggende behov for frihet og bli verdsatt som menneske kan ha bidratt til at informantene til slutt kom til et punkt hvor de måtte velge mellom å ivareta seg selv eller imøtekomme andres krav. Dette må ha vært et umenneskelig valg nettopp fordi behovet for tilhørighet til et fellesskap ofte oppfattes som en viktig del av menneskets eksistens.

5.6 Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes

På spørsmål om hva informantene trodde var forklaringen bak de valgene foreldrene hadde tatt i forhold til tvangsekteskapet, var flere. Foreldrenes adferd og valg ble forklart ut fra at det var slik de selv hadde hatt det i sin oppvekst og at det derfor var naturlig for dem å gjøre det samme mot egne barn. Noen mente at foreldrene rett og slett ikke visste bedre og at de ikke forstod hva galt de har gjort og derfor kunne leve med det. Det ble fortalt at for foreldrene var det viktig å få giftet bort sitt barn med noen i familien, fremfor til en fremmed person. To av informantene pekte på økonomiske motiv for ekteskap og at det ikke skyldtes så mye kulturelle forklaringer. En informant begrunnet foreldrenes valg med at de var redde for at hun skulle ta gale valg senere i livet og at det derfor var viktig å få henne gift. Det var andre informanter som forklarte tvangsekteskap ut fra kulturelle forhold, men at en kultur

ikke var konstant men bestod av mange variasjoner. En informant sa følgende om hva hun trodde var grunnen til at hun skulle giftes bort:

Det har ikke noe med religion å gjøre. Fordi [...] for å snakke litt om religion da...det står ikke i islam, det står ikke i koranen at du skal gifte bort datteren din..... det er mer kultur. Jeg kan ikke si at den muslimske kulturen er ett. Det er mange forskjellige kulturer... familier er ikke like (Informant 2).

To av informantene mente at årsaken til tvangsekteskap handlet mer om at foreldrene ikke forstod hva de hadde gjort eller at de hadde et helt annet syn på barndom. De to neste sitatene tydeliggjør dette:

[...] det er noe med hva en er vant til, hva en kjenner til, og jeg tror at disse her, alle foreldrene gjør det i god tro. God tro og ære henger godt sammen, tenker jeg. For jeg tror ikke de vil, det er ingen som vil barna sine så vondt. Jeg tror ikke de tenker at nå skal jeg skade ungen min, men de har et annet syn på barndom. Sånn har foreldrenes hans vært, jeg tror ikke det blir sett på som kontroll sånn sett. I det samfunnet [...]. (Informant 4)

En annen informant mente at slike ekteskap handlet om økonomiske motiv:

Jeg tror det handlet om fattigdom. Han hadde nevnt mange ting, at han var rik...jeg tenker at det var det som gjorde at familien min ønsket dette ekteskapet (Informant 1).

Egne kommentarer og refleksjoner

Informantene hadde ulike oppfatninger og forklaringer på hvorfor familien valgte å gifte dem bort mot sin vilje eller utsatte dem for trusler og press i forhold til tvangsekteskap. Svarene tyder på at det ikke finnes en enhetlig forklaring på hvorfor foreldrene eller andre tok de valgene de tok. En kan spørre om foreldrenes utøvelse var et resultat av kollektiv kontroll hvor andre igjen har utøvet press ovenfor foreldrene. Begrepet ære ble nevnt som en forklaring og kan forstås som en sentral del i mange kulturer og noe som må ivaretas.

En kan se hvordan ambivalente følelser kan oppstå når en på den ene siden uttrykker skuffelser, sinne og sårbarhet over omgivelsenes adferd, samtidig som en unnskylder familiens handlinger. Mange av informantene ga uttrykk for å være såret og krenket over foreldrenes eller søskens adferd, og hadde vanskeligheter med å forstå hvorfor de hadde handlet slik de hadde gjort. For enkelte handlet dette kanskje om et savn der foreldrene skulle forstå hva de hadde gjort og kunne ta ansvar for sine handlinger. Det var flere som ikke trodde

at omgivelsene bevisst ønsket å gjøre dem vondt, men at de rett og slett ikke visste bedre. En kan psykologisk sett forstå at barn beskytter og forsvarer sine foreldre og finner forklaringer på hvorfor foreldrene handler slik de gjør, samtidig som flere hadde problemer med å godta det foreldrene hadde gjort mot dem. Kanskje kan det være lettere å akseptere og forstå det man har opplevd når en prøver å finne forklaringer på noe. En kan anta at opplevelsen av situasjonen kan påvirkes av egne oppfatninger og forklaringer på hvorfor situasjonen ble som den ble, og hvorfor foreldrene handlet slik de gjorde. Det trenger ikke nødvendigvis å gjøre situasjonen bedre, men mer forståelig.

5.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert informantenes opplevelser og erfaringer ved å ha vært utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap, for så å avslutte med egne refleksjoner og kommentarer. Funnene viser at informantene ble utsatt for psykisk press og alvorlige trusler i forhold til å gifte seg, hvor flere av dem også opplevde fysisk vold. Funnene belyser familiemedlemmenes roller i forhold til tvangsekteskapsprosessen og hvor flere av informantene opplevde liten eller ingen støtte fra disse. Det var likevel noen av informantene som opplevde å få støtte i den sårbare livssituasjonen de selv beskrev. Opplevelse av isolasjon før, under og etter at tvangsekteskap ble gjennomført, eller truslene om tvangsekteskap oppstod, var også sentrale funn. Flere av informantene opplevde å bli fysisk kontrollert og nektet deltakelse på ulike områder og hvor skole og hjemmet i perioder var de eneste oppholdsplassene. Funnene viser også hvordan informantene valgte å holde avstand fra de som utførte sosial kontroll. Gjennom å oppholde seg på rommet eller ved å stenge disse mentalt ute kunne informantene distansere seg. En av informantene skilte seg ut i forhold til de andre informantene da hun ikke ble nektet tilgang til arenaer eller fysisk kontrollert. Hun ga derimot uttrykk for opplevelse av indre isolasjon på lik linje med de andre informantene.

Funnene viste også at alle informantene på ulike stadier valgte å bryte med familien eller ektefelle og hvilke erfaringer de hadde i forhold til bruddet. Opplevelse av isolasjon etter bruddet var noe alle informantene hadde opplevd og det var såre følelser knyttet til dette. Informantenes valg om å bryte kontakten med sin familie skyldes blant annet behovet for å bestemme over eget liv. For flere av informantene handlet valget om å leve da de opplevde alternativet ved å bli værende uvisst. For noen av informantene ble egne barn en motivasjonsfaktor for å komme seg vekk fra et forhold hvor de ble utsatt for fysisk og psykisk

vold. Informantenes opplevelse av hvorfor foreldre og eventuelt andre familiemedlemmer utøvde press for å få dem gift, var delte. Kultur, ære, tradisjon, økonomi og lite innsikt i de uheldige konsekvensene tvang medfører, var forklaringene informantene ga i forhold til foreldrenes valg om å gifte dem bort. Funnene ledet meg til noen spørsmål som blir nærmere beskrevet og diskutert i neste kapittel.

6.0 DISKUSJON

6.1 Innledning til diskusjonskapittelet

I dette kapittelet diskuterer jeg funnene i forhold til Fyrand og Schifloe teori om sosiale systemer og sosial struktur. Det inkluderer begreper som posisjoner, roller, sosial kontroll (uformell kontroll), kontaktavgrensning og sanering av et familienettverk. Herunder hører også valg- og normperspektivet med. Jeg vil i diskusjonen trekke inn forskningen til Anja Bredal. Da Bredal sin studie er omfattende og dekker både frivillige og ufrivillige ekteskap velger jeg først og fremst å benytte det hun fant i forhold til de som hadde opplevd alvorlig press, tvang og konflikter i forhold til ekteskapet. Her ville jeg sammenlikne Bredal sine funn med mine.

Funnene jeg presenterte i forrige kapittel inspirerte meg til følgende spørsmål:

- 1) Hvilken posisjon hadde informantene i sitt sosiale system før de valgte å bryte kontakten med familien
- 2) Hvilken posisjon får informantene etter at de har brutt med familien.

Det er dermed informantenes posisjon innenfor sine familier som er utgangspunktet for diskusjonen. Samtidig er det naturlig å reflektere omkring familiemedlemmenes posisjoner da disse og informantene inngår i familien som en helhet. Og det er nettopp samhandlingen og samspillet mellom informantene og familiemedlemmene som blir viktig å forstå ut i fra teorien om sosiale systemer. Jeg diskuterer de to spørsmålene separat ved hjelp av underpunkter i forhold til informantenes opplevelse av å være utsatt for press og deres opplevelse av ulike former for isolasjon. Også informantenes posisjon i forhold til å ta egne valg diskuteres. Temaet ”Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes” (Jf.5.6), har jeg valgt å trekke inn i diskusjonen under punkt 6.2.1.

6.2 Hvilken posisjon hadde informantene i sitt sosiale system før de valgte å bryte kontakten med familien?

Fyrand (2005) skriver hvordan den enkeltes rolle og posisjon innad i et sosialt system styrer samhandlingen mellom mennesker. Samhandlingen vil være avhengig av hvordan vi

mennesker fyller rollene, men ofte vil en søke å oppnå en samhandling der vi tilpasser oss hverandres interesser, verdier og atferd da det gjensidige samspillet mellom mennesker er av betydning (Fyrand, 1994). Utfordringer med samhandlingen kan inntreffe dersom forventningene mellom mennesker er uklare. Rollene oppleves vanskeligere å fylle dersom en føler at en må tilfredsstille flere og i noen sammenhenger, sprikende forventninger. Videre vil samhandlingen mellom familiemedlemmer være preget av uformell kontroll som kan ha både positiv og negativ effekt avhengig av kontrollens innhold. Foreldre vil ofte utføre kontroll ovenfor sine barn for å passe på at de holder seg innenfor noen fastsatte rammer. Denne kontrollen er nødvendig og et tegn på foreldrenes omsorg for sine barn. Dersom kontrollen blir for stor og inneholder fysisk og psykisk avstraffelse vil det derimot påvirke og hemme samhandlingen og mennesker vil oppleve å være i en undertrykt posisjon.

6.2.1 Informantenes posisjon i sine familier i forhold til å være utsatt for press

Schifloe (2003) viser til hvordan posisjoner i en familie som regel ikke er kartlagt, men hvor det likevel finnes en struktur som opprettholder disse posisjonene gjennom sosial kontroll, samt forventningene til at en følger familiens normer. Videre skiller Schifloe (2003) mellom tilskrevne posisjoner⁹ og ervervede posisjoner. For informantene kan deres tilskrevne posisjon ha vært et resultat av den familien de var født inn i. Foreldrene kan ha hatt en oppfatning om at deres barn var født inn i bestemte posisjoner hvor kjønn og tradisjonelle rollemønstre la føringer for barnas fremtidige liv. Dette bidro igjen til å opprettholde fastlåste posisjoner hvor det var lite rom for endringer. En jente kunne på denne måten oppleve andre rolleforventninger enn en gutt dersom kjønn bestemte plassering og rangering i familien. Her kan en tenke at en jente i sitt sosiale system hadde en posisjon rangert lavere enn resten av familiemedlemmene. I denne studien var det kun kvinner som deltok, samtidig viser nyere forskning (Helljesen, 2011) at både jenter og gutter kan utsettes for tvangsekteskap. Bredal (2006) viser i sin studie hvordan begge kjønn opplevde press i forbindelse med ekteskapsinngåelse.

Mennesker som mener at de i kraft av sin foreldreposisjon har rett til å kreve at barna skal innordne seg etter deres krav, samt kunne ta ekteskapsbeslutninger uten å involvere dem det gjelder, fremstår som et sosialt system hvor en ikke har fokus på det Fyrand (1994) kaller det mellommenneskelige forholdet basert på gjensidighet. I et gjensidig forhold kan en derimot

⁹ Funnene tyder på at informantene ikke ønsket å være i de tilskrevne posisjonene. Dette diskuteres noe mer under punkt 6.3.2

tenke at partene ville forsøke å tilpasse seg hverandres verdier og interesser og samtale åpent om ekteskapsinngåelse. Funnene tyder på informantene var i en posisjon der de ble utsatt for et sterkt press om å gifte seg. I de tilfellene hvor fysisk vold ble brukt, både som del av oppdragelsen og for å presse informantene inn i et tvangsekteskap, kan ha gjort det vanskeligere å motstå presset. Psykisk trakassering og verbale trusler var noe alle informantene fortalte om, men hvor informantenes posisjon i sine familier trolig bidro til å begrense muligheten til å protestere og stå i mot andres beslutninger. Innenfor disse rammene var det heller ikke særlig rom for å diskutere ulike alternativer. Fyrand (2005) skriver om at mennesker som opplever at noen tar avstand fra deres forventinger til en bestemt atferd, kan føle seg avvist (Fyrand, 2005). Sett fra foreldrenes side, kan informantenes protester eller avvising av deres normer og verdier blitt oppfattet provoserende. Dette kan igjen ha bidratt til at flere pressmidler ble tatt i bruk. Her kan en tenke at foreldrene hadde noen klare tanker om sin egen posisjon i forhold til i ekteskapsbeslutningen. Dersom samhandlingen hadde vært basert på likeverd hadde en vektlagt de berørtes meninger og tatt deres ønsker på alvor. Her kan en forstå at press og tvang bidro til å holde informantene i fastlåste posisjoner hvor de hadde begrenset mulighet for å stå imot omgivelsenes krav og føringer. Videre kan en kan stille spørsmål ved om det "bare" var uenighet eller tegn på ungdomsopprør som gjorde at foreldrene mente at ekteskap var den eneste løsningen for å kontrollere informantene, eller var det foreldrenes oppriktige tanker om at de best kan velge det som er det beste for deres barn. Selv i samfunn der en ekteskapsform basert på kjærlighet og følelser dominerer, ville kanskje de fleste foreldre ha noen tanker og ønsker om hvem barna bør gifte seg med. Det er kanskje ikke usannsynlig at dersom en datter fra en familie med høy status hadde valgt en mann fra en familie med lavere status, ville foreldrene reagert eller hatt noen innvendinger. Kanskje kan en her se noen likheter i forhold til at foreldre uavhengig av bakgrunn ofte inntar en posisjon der de utøver innflytelse i de valgene barna tar. Funnene viser derimot at enkelte foreldre som opplever at deres normer og verdier holder på å rakne, kan ta i bruk langt kraftigere metoder for å ivareta disse.

Interessemotsetninger kan oppstå dersom det er ulike forventinger mellom mennesker i primærgruppen (Fyrand, 1994). Dersom samhandlingen preges av alvorlige konflikter innad i familiene, kan det skyldes store interessekonflikter mellom familiemedlemmene. I slike tilfeller kan mennesker søke å komme til enighet gjennom å diskutere seg frem til en felles løsning. Dersom menneskene derimot ikke er åpne for å komme til enighet, kan det føre til at en av partene opplever å bli undertrykt, ha lite innflytelse og få valgmuligheter. Informantenes

opplevelse kan tyde på at de befant seg i en posisjon hvor de ble styrt utenfra (Schifloe, 2003) og hvor det ikke var rom for forhandling men hvor de måtte innordne seg foreldrenes forventninger. Også det å bli nektet tilgang til informasjon kan ses som en form for utøvelse av makt og kontroll da alle unntatt en informant ikke var kjent med at foreldrene planla ekteskap. Kanskje skulle en tro at informantene hadde hatt større innsikt i foreldrenes forventninger ut fra deres bakgrunn, og at de var sosialisert inn i andre ekteskapsformer enn det som dominerer i vårt samfunn. Sammenliknet med Bredal (2006) studium som inkluderte både frivillige og ufrivillige ekteskap, opplevde de unge sin innflytelse relativt. De unge opplevde ekteskapsprosessen forskjellig, samt at deres opplevelse av å kunne påvirke prosessen kunne endres over tid. Bredal (2006) fant at ekteskapsprosessen varierte fra at foreldrene fant partner som de unge samtykket til, et samarbeid mellom de unge og foreldrene, de unge selv fant sin partner, til de tilfeller hvor konflikt, tvang og motstand var tilstedet. Noen av Bredals informanter opplevde at foreldrenes deltakelse i ekteskapsbeslutningen som helt naturlig, samtidig som flere av dem følte usikkerhet og ambivalens i forhold til valget, egne ønsker og behov. Bredals (2006) intervju med unge som opplevde press og tvang i forbindelse med ekteskapsprosessen fant at disse ikke hadde opplevd å være med i beslutningsprosessen. De samme informantene hadde opplevd å bli utsatt for et sterkt psykisk press inkludert verbal trakassering, hvor noen hadde blitt utsatt for fysisk maktbruk i forbindelse med ekteskapsprosessen. Bredal (2006) fant også at foreldrene definerte sin rolle i ekteskapsbeslutningen bredt. Bredal (2006) skriver at informantene ikke ga uttrykk for å ha blitt utsatt for vold i oppveksten, men at det kunne skyldes at dette var informasjon informantene valgte å holde tilbake. Dette skiller seg fra min studie der tre av informantene uttrykte at de hadde opplevd fysisk vold både i oppveksten og i forbindelse med tvangsekteskapsprosessen.

Behov for tilhørighet og anerkjennelse som samsvarer med Schifloes behovstriangel (Fyrand, 1994), kan forklare at noen mennesker som blir presset, sier ja til noe de selv ikke ønsker. På grunn av relasjonens betydning vil ofte kontakten vedvare til tross for konfliktene som finner sted i en primærgruppe (Fyrand, 1994). Kanskje er det troen på at dersom en tilpasser seg omgivelsenes krav, vil en få dekket behovet for tilhørighet og anerkjennelse. Informantene som ”valgte å spille med” eller sa ja til ekteskapet fordi de opplevde familiens press og forventninger så store, kan kanskje forstås som en måte å imøtekomme og tilfredsstillende omgivelsenes ønsker. Det kan også skyldes at en ikke ser andre løsninger enn å resignere, etter lengre tid med sterkt psykisk press. Bekymring og tankene på familiemedlemmene som

blir igjen dersom en velger å bryte kontakten kan også bidra til at en tar valg som ikke samsvarer med egne ønsker. Videre kan mangel på materielle goder også hindre mennesker i å ta frie valg (Fyrand, 1994). Foreldrenes trusler om å frata informantene goder som hadde stor betydning for dem, er med å understreke at informantene befant seg i en underlegen posisjon med liten mulighet for påvirkning. Dette samsvarer med Bredals undersøkelse (2006) hvor også hennes informanter opplevde trusler om å bli fratatt goder dersom en ikke fulgte foreldrenes ønsker. Bredal (2006) fant at de unge som hadde opplevd press om å gifte seg forsøkte å finne forklaringer på foreldrenes press. Håp om å finne en løsning på konflikten kan ha bidratt til at informantene holdt ut den vanskelige situasjonen lengre, men også fordi noen av Bredal sine informanter trodde at foreldrene til slutt ville forstå deres ønsker og endre oppfatning.

Informantene som opplevde støtte i sine nære omgivelser da de ble utsatt for press og tvang, kan ha opplevd å få dekket noe av sitt omsorgsbehov. Omgivelsenes støtte kan bidra til at en opplever å bli sett og forstått og hvor det er rom for å ytre ønsker og meninger uten å risikere negative sanksjoner. I slike relasjoner kan mennesker oppleve å få dekket de følelsesmessige, sosiale - og omsorgsbehovene (Fyrand, 1994) Disse behovene blir derimot ikke dekket i de tilfellene hvor mennesker søker hjelp av sine nærmeste, men i stedet opplever å være i en posisjon hvor en blir stående alene og føler seg sviktet. Fyrand (2005) skriver at mennesker i et sosialt system vil innordne seg mennesker med maktposisjoner for å redusere uheldige konsekvenser. Videre vil en person med makt kunne kontrollere relasjoner i et sosialt system (Fyrand, 2005). Kanskje kan den manglende støtten fra andre familie- medlemmer skyldes at disse ikke våget å vise informantene sin støtte, i frykt for selv å bli et offer og heller valgte å underordne seg personen med makt. Selv om funnene viser at det i hovedsak var far som utøvde press og eller fysisk vold ovenfor informantene, var også andre familiemedlemmer som mødre, søsken eller andre i en posisjon hvor de utøvde press. Dette kan tyde på at noen mennesker går inn i både støtte- og strafferollen, som igjen kan oppleves tvetydig av menneskene rundt. Den tvetydige atferden kan skyldes at informantenes omgivelser opplevde ulike forventninger til sine roller som ble vanskelig å innfri. Mødre og søsken kan ha opplevd og å være i en posisjon hvor både far og informant forventet deres støtte. Denne uforutsigbarheten og utryggheten i forhold til andre familiemedlemmer, gjorde at informantene befant seg i en posisjon hvor de heller ikke kunne stole på disse. Dette kan ses i forhold til Bredal (2006) studium som viser at informantene opplevde å få støtte av sine søsken eller mødre, mens de i andre tilfeller opplevde at disse utførte press ovenfor dem.

Fyrand (2005) skriver at en vil følge normene til familiemedlemmet som har en posisjon en er avhengig av, for å minske de negative konsekvensene. Maktforhold i en familie gjør at enkelte familiemedlemmer er avhengig av andre familiemedlemmer for å utføre en handling, eller at enkelte har en posisjon med ressurser som en ønsker. Maktforholdet mellom foreldre og barn er i utgangspunktet skjev da barn er avhengig av sine foreldre for å få dekket grunn-leggende behov som mat og bosted. For å få dekket disse behovene kan de unge ha opplevd å måtte tilfredsstille foreldrenes forventninger, som igjen kan ha bidratt til å redusere valgmulighetene. På denne måten vil de unge alltid være i en posisjon hvor de er avhengig av sine foreldre inntil de selv kan ivareta disse behovene. Ut fra dette vil det være forståelig at det er enklere å utøve press ovenfor mennesker som befinner seg i en slik avhengighetsposisjon enn dersom mennesker hadde vært i en posisjon preget av større selvstendighet.

6.2.2 Informantenes posisjon i forhold til indre og ytre isolasjon

Den uformelle kontrollen foregår innenfor primære grupper og er den kontrollen en utøver ovenfor nære relasjoner. Det sosiale systemet vil iverksette sosial kontroll for å sikre at normer og verdier blir ivaretatt (Fyrand, 1994). Alle informantene var slik sett i primærgrupper og ble naturligvis utsatt for uformell kontroll av andre, men de kontrollerte også selv familiemedlemmene ved å følge med på deres atferd som igjen kunne bidra til å beskytte dem selv. Her kan man si foreldrene, og særlig faren, representerte normer og verdier som han ønsket å formidle, og samtidig representerte informantene andre normer og verdier som de gjerne ville etterleve.

Det kan oppstå negative relasjoner mellom mennesker i et sosialt system dersom relasjoner er tett og kontrollerende og består av normer og regler som personer tar avstand fra (Fyrand, 2005). Funnene tyder på at familiene hadde normer og verdier i forhold til etablering av ekteskap og hvor en var villig til å benytte ulike straffemetoder for å få informantene til å innrette seg disse. Dersom mennesker utsettes for grove sanksjoner over lengre tid er det sannsynlig at dette påfører menneske en alvorlig psykisk tilstand. Fyrand (1994) skriver at konfliktfylte familiemønstre kan føre til at familiemedlemmer får psykiske problemer. Når mennesker som står oss nært utfører tvang gjennom fysisk og psykisk vold kan det være naturlig om en opplever dette mer sårt, enn om mennesker utenfra hadde gjort det samme. Mangel på nærhet og omsorg kan gjøre at mennesker opplever en indre isolasjon hvor vanskelige følelser er vonde å bearbeide og hvor spørsmål og tanker forblir ubesvarte.

Fyrand (1994) skriver at det vil være vanskelig for mennesker å ha den atferden som en selv ønsker på grunn av faren for negative sanksjoner. Fire av informantene beskrev opplevelser av ytre isolasjon hvor de ble fysisk kontrollert av sine familier. Den fysiske kontrollen kan forstås som en av straffemetodene for å få informantene til å innrette seg familiens normer og verdier. Foreldrenes kontroll over hvem informantene fikk omgås og deres fysiske overgrep ved å stenge enkelte av informantene periodevis inne, er alvorlige brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Informantenes kontrollerende familienetteverk hindret dem i å etablere nye sosiale nettverk, noe som igjen kan ha redusert muligheten for sosial trening. På denne måten kunne foreldrene korrigere informantenes atferd i forhold til deres egne normer, og plassere dem i posisjoner hvor informantenes handlingsrom i perioder var svært begrenset. Bredal (2006) skriver også om hvordan informantene som ble utsatt for tvang opplevde å bli fysisk kontrollert gjennom å bli sperret inne og fratatt mobiltelefon. Ut fra dette kan en spørre seg hva som er forklaringen på informantenes begrensede adgang til arenaer som majoriteten i befolkningen så på som normalt. Det kan være at foreldrene ikke vurderte disse stedene som egnet fordi stedene ikke representerte deres holdninger. Disse forskjellene blir kanskje mer tydelig i en vestlig kulturkontekst, enn dersom informantene i sitt opprinnelsesland hadde blitt nektet tilgang.

Fyrand (2005) bruker betegnelsen kontaktavgrensning om situasjoner der mennesker stenger ute andre mennesker som en ikke ønsker å bli påvirket av, for å beskytte seg selv. For å håndtere familiens massive press og den fysiske kontrollen, utgjorde informantene en motkontroll gjennom sine reaksjonsmåter. Flere av informantene valgte å fjerne seg fra sin familie ved å innta en mer distansert rolle. Hverdagen som kjennetegnet av å være uforutsigbar og konfliktfylt, bidro til at informantene i perioder ”trakk seg unna” sine familier og ble værende i en tilstand av ensomhet. Til tross for at de fysisk var tilstedet med familien, tyder mye på at relasjonen ble av begrenset verdi da disse ikke tilfredstilte behovene for trygghet og kjærlighet. Informantenes beskrivelser tyder på at de opplevde å være i en posisjon som de følte de ikke kunne påvirke. En måte å mestre den vanskelige livssituasjonen gjorde at enkelte valgte en tilbaketrukket rolle i mangel på tilhørighet og frihet. Kanskje kan informantenes valg om å distansere seg ses som forflyttelse av maktposisjoner. Fra å være den som ble kontrollert, kunne informantene ved å isolere og distansere seg, kontrollere og styre kontakten med familien. Kanskje kan dette oppfattes som en stilltiende protest for å unngå flere negative sanksjoner. Tidligere opplevelser kan ha bidratt til at informantene hadde innsikt i hva som ville skje dersom de gjorde motstand mot foreldrenes ønsker. På den andre

siden kunne en ved å fjerne seg fra familien risikere å bli passivisert, en form for indre arbeid, som igjen kunne gjøre det vanskeligere å forbedre egen livssituasjon. Bredal (2006) skriver også om hvordan informantene valgte å holde seg fysisk borte fra familien ved å være på arbeid. På denne måten fikk en "fri" fra konflikten. Andre vurderte å flytte til andre land for å komme seg vekk fra det konfliktfylte familieforholdet. Bredal (2006) skriver hvordan informantene som ble utsatt for tvang og press opplevde egen situasjon som psykisk terror, hvor nedsettende kommentarer og lignende, bidro til at noen av dem ønsket å ta selvmord eller bare "forsvinne". Presset gjorde at de følte seg psykisk nedbrutt og hvor noen fikk spiseforstyrrelse eller klaustrofobi på grunn av det langvarige presset om å gifte seg.

Fyrand (2005) skriver at en ofte vil være avhengig av at det sosiale nettverket har ressurser slik at en kan håndtere utfordringene på best mulig måte. Hva skjer når familien som vanligvis er ditt nærmeste sosiale nettverk sviker? I følge Fyrand (2005) vil mennesker som velger å sanere sitt nettverk ikke opplever å ha andre muligheter. Videre skriver hun at når den sosiale kontrollen blir for tett og hemmende kan det øke menneskers behov for frihet og muligheten til å bestemme over seg selv. Funnene viser at informantene opplevde situasjonen både konfliktfylt og presset om å gifte seg så stort, at de så på det å bryte kontakten som den eneste muligheten. Informantene ga tydelig uttrykk for å ha vært i en posisjon de ikke opplevde tilfredsstillende. Mye tyder på at informantens egne verdier og normer kolliderte med foreldrene krav, som igjen bidro til å skape konflikter. En kan videre spørre seg hvilke valg mennesker som befinner seg i en underlegen posisjon har når grove fysiske og psykiske sanksjoner finner sted. Videre kan det være vanskelig å forstå hva som gjør at noen i en tilsynelatende fastlåst posisjon klarer å motivere seg til å endre egen livssituasjon. Dette diskuteres i neste punkt.

6.3 Hvilken posisjon får informantene etter å ha brutt med familien?

Fyrand (1994) skriver at mennesker ofte velger å bli værende i en primærgruppe med problemer på grunn av kontaktens betydning. Samtidig viser Schifloes behovstriangel til menneskets behov for å finne mening i sin tilværelse (Fyrand, 1994). Bruddene kan forstås som en søken etter mening når livet i familien opplevdes meningsløst. Primærgruppen til informantene hadde betydning på ulikt vis, selv når de valgte å bryte. Det kan blant annet skyldes at i primærgruppen fantes det søsken eller mødre som var av betydning for

informantene. Relasjonens betydning kan ha bidratt til bruddet opplevdes tungt, selv om informantene hadde opplevd alvorlige konflikter og undertrykkelse i sine familier. Fyrand (1994) skriver at det vil være vanskelig å opprettholde kontakten med et nettverk som er konfliktfylt og at en i noen tilfeller må velge mellom å bli værende, eller ivareta seg selv som menneske. Informantene opplevde tydelig å være i en situasjon der det i mange tilfeller handlet om å leve eller ikke leve og hvor de ikke så andre løsninger enn å bryte kontakten med familien. Fra å ha vært i en posisjon der en ble undertrykt og utsatt for sterk grad av kontroll av sine nærmeste, kan informantene ha opplevd etter bruddet å befinne seg i en posisjon hvor en kan tenke at de måtte etablere egne selvstendige meninger og finne ut hvem de var eller ønsket å være som mennesker.

6.3.1 Informantenes posisjon etter et brudd i forhold til å være isolert

Fyrand (1994) skriver at til tross for at noen mennesker velger å distansere seg eller bryte kontakten med familien, vil familien ha en psykisk innvirkning på ens liv. Videre skriver Fyrand (1994) at tettheten i familienettverk som oftest vil bidra til at en får hjelp når det er behov for det, men kan samtidig være kontrollerende og utføre negative sanksjoner dersom noen bryter med den forventede atferden. Funnene viser at informantene opplevde at kontrollen ble opprettholdt etter at de valgte å bryte kontakten, men at kontrollens innhold varierte i stor grad. Noen fryktet ikke hevn fra sin familie, mens andre måtte leve i skjul for å ikke bli funnet. Enkelte var redd for å bli utsatt for æresrelatert vold, som handlet om at familien ville prøve å gjenoppta sin ære ved å skade dem som de mener hadde skadet familiens ære. Kanskje var informantene redsel for hevn ubegrunnet da familien ikke planla å forfølge dem, men et resultat etter mange år med trusler og trakassering. På den andre siden kan de negative sanksjoner vært reelle i den grad at de fryktet for sine liv dersom de selv oppsøkte sin familie eller at familien fant dem. Kontrollen i etterkant av bruddet kan sees som en reaksjon på at noen hadde brutt fellesskapets normer ved å rømme hjemmefra. Atferden kan ha blitt oppfattet som respektløs og måtte straffes deretter. Dette kunne kanskje foreldrene best markere ved å opprettholde kontrollen og komme med trusler ovenfor informantene. Tryggheten og friheten informantene hadde søkt da de valgte å bryte kontakten ble på mange måter ikke oppfylt.

Marginalisering kan være et resultat av distansering og vil inntreffe når mennesker ikke følger de normer og verdier som finnes innenfor det sosiale systemet (Fyrand, 1994). Opplevelsen av isolasjon etter bruddet omhandler både den fysiske avstanden fra familien, men også følelsen

av å være på utsiden av et fellesskap. Bruddet kan ha gjort at en kom i en posisjon hvor en ikke lenger hadde tilgang til familiefellesskapet og de familiemedlemmene som en fortsatt opplevde hadde betydning. Dette kan igjen ha bidratt til følelsen av mer ensomhet etter bruddet enn hva de hadde opplevd mens de bodde med familien. På grunn av frykt for negative sanksjoner innebar bruddet at noen av informantene fortsatt ikke kunne ta del i sosiale aktiviteter da de i redsel for å bli oppsøkt måtte holde en lav profil. Schifloe (2003) beskriver sosial struktur som et mønster som plasserer mennesker i forhold til hverandre og som gir både føringer og begrensninger. Slik kan familiens struktur ha blitt opprettholdt da familien la føringer og begrenset informantens mulighet til å delta på sosiale arenaer også etter et brudd. På denne måten risikerte informantene å ikke bare å miste tilhørighet til sin familie, men også til samfunnet for øvrig. Selv om funnene kan tyde på at informantene i utgangspunktet hadde et lite nettverk, da de i forkant av bruddet hadde hatt begrenset adgang til sosiale arenaer, risikerte de ved å leve i skjul å miste det de hadde hatt av sosial kontakt. Sammenliknet med andre som har et større nettverk og som kan dra nytte av disse i vanskelige livssituasjoner (Fyrand, 1994), opplevde flere av informantene å bli alene ved å forlate sine familier. Muligheten til å etablere seg på nytt kan derfor ha opplevdes mer utfordrende på grunn av begrenset tilgang til et sosialt nettverk. Slik kan en forstå at noen av informantene opplevde å bli værende i sine opprinnelige posisjoner hvor de hadde begrenset mulighet og erfaring til å skape seg en nytt og bedre liv. Informantene kom i tillegg i en posisjon hvor de ikke bare var utsatt for kontroll, men selv måtte kontrollere sine omgivelser som de opplevde truende, for å ikke risikere livet sitt. Denne kontrollen kunne hjelpe informantene i å ta noen forhåndsregler, slik at de unngikk å komme i kontakt med sitt opprinnelige miljø. Noen av informantene i Bredal (2006) sin studie måtte også leve i skjul etter å ha brutt kontakten med sine familier. Informantene opplevelse av å leve uten sin familie var forskjellig og hvor opplevelsen av frihet kunne utebli i de tilfeller hvor de unge brøt med familien fordi opplevelsen av ekstrem ensomhet oppstod. Bredal (2006) forklarte denne opplevelsen i forhold til den enkeltes behov for å tilhøre en familie, da familien er en viktig del av en selv. Bredal (2006) fant at for enkelte var det viktig å leve adskilt fra familien for å kunne skape seg et eget liv.

Schifloe (2003) skriver at dersom mennesker velger å bryte med rollen en er sosialisert inn i, skaper det konflikt mellom individets egne ønsker og omgivelsenes ønsker. Vider kan et menneske som ikke handler slik det forventes og ut fra det omgivelsene ser på som vanlig, utsettes for det som Schifloe kaller for et *kulturelt regime*. Det innebærer at mennesker kan

oppleve at noen sprer ”rykter” fordi deres atferd avviker fra omgivelsenes forventninger (Schifloe, 2003). Dette kan relateres til informantenes familier som tydeligvis bar preg av noen fastsatte retningslinjer som det ble forventet at en fulgte. Dersom noen valgte å bryte med disse, risikerte de å bli utsatt for rykter eller avvist fordi de en ikke innrettet seg etter familiens normsett. Funnene viser at noen av informantene var forberedt på denne rykteflommen som de tilsynelatende kjente til gjennom andre lignende tilfeller, men som tydeligvis ikke hindret dem i å bryte kontakten. For de av informantene som ble utsatt for rykteflom kunne det bidra til at en kom i en posisjon der en ble ytterligere stigmatisert og isolert etter et brudd.

Schifloe behovstriangel omhandler menneskets behov for trygghet og tilhørighet til et sosialt fellesskap (Fyrand, 1994). Følelsen av å leve isolert etter bruddet handlet ikke bare om fysisk isolasjon, men hvor savnet etter sin familie kan ha bidratt til at en ikke fikk dekket grunnleggende behov. Samtidig tyder funnene på at heller ikke disse behovene ble tilfredsstillt når informantene bodde med sine familier. Likevel kan de vanskelige opplevelsene ved å bryte kontakten ses i forhold til at vi mennesker som del av et familiesystem er avhengige av at familien som helhet fungerer (Fyrand, 2005). Når samspillet mellom mennesker ikke fungerer har det stor innvirkning på det enkelte menneske og som bidrar til at en ofte vil ta valg som vil påvirke og endre den situasjonen en er i. Dette diskuteres under neste punkt.

6.3.2 Informantenes posisjon i forhold til å kunne ta egne valg

Normperspektivet innebærer at samhandling mellom mennesker er styrt av felles normer og verdier. Verdier og normer kan bidra til at en ivaretar hensynet til andre mennesker, samtidig som disse kan begrense mennesker i å ta frie valg (Fyrand, 1994). Funnene tyder på at foreldrene og informantenes forventninger og normer i forhold til ekteskapsinngåelse ikke samsvarte. Uenigheter og alvorlige psykiske og fysiske overgrep bidro til at informantene tok valg om å bryte kontakten med sine familier. Fyrand (2005) skriver at mennesker i et system vil underordne seg mennesker med maktposisjon. Hva var det som førte til at informantene ikke lenger ønsket å innordne seg familiemedlemmer som utøvde makt ovenfor dem? Hva er det som fikk informantene til å ikke lenger godta sin egen posisjon innenfor det sosiale systemet de var en del av, spesielt da flere kanskje kjente til hvilke negative konsekvenser det kunne få dersom en brøt kontakten med sin familie? Videre kan en spørre seg hvorfor behovet for frihet og det å kunne bestemme selv ble viktigere enn å bli hos sin familie. En av forklaringene kan være at noen av informantene opplevde å havne mellom ulike

verdisystemer, der det norske samfunnet med sine rådende verdier og normer kolliderer med familiens oppfatning til ekteskapsinngåelse. Schifloe (2003) skriver at en person kan være med på å påvirke hvordan en rolle skal være, dersom personen har en posisjon hvor en kan bestemme hvilke forventninger og krav en har til rollen. Dersom det ikke var rom for en åpen dialog mellom familien og informantene om informantenes rolle, kan valget ha handlet om å føye seg etter familiens ønsker eller bryte kontakten med familien. Rollekonflikter kan inntreffe dersom noen opplever å være utsatt for forskjellige forventninger i forhold til adferd og holdninger. Konflikten kan løses, men det kan være utfordrende spesielt når konfliktene har utgangspunkt i ulike holdninger (Schifloe, 2003). Informantenes valg om bryte ut av tvangsekteskapet eller flykte før de ble tvangsgiftet, kan forstås som et oppgjør med foreldrenes forventninger og holdninger til deres roller og posisjon. Foreldrenes forventninger i forhold til fremtidige planer samsvarte tydeligvis ikke med informantenes egne tanker om et fullverdig liv. Informantenes valg tyder på at de ønsket å være i en posisjon hvor de ikke ble styrt av sine nærmeste. I tillegg kan andre jenters ”frihet” ha vært en påminnelse om hvordan de kunne få det dersom de valgte å bryte ut. Bredal (2006) fant at informantene sammenliknet sin situasjon med andre unge fra samme minoritetsgruppe eller med unge fra sitt opprinnelsesland. Opplevelsen av frihet ble forsterket eller redusert ved at jenter og gutter sammenliknet seg med hverandre i forhold til hvilken innflytelse de hadde, i tillegg til at de sammenliknet seg med etnisk norske. Bredal (2006) viser til et studium gjort av Magnus Berg, der en så på hva som fikk minoritetsungdom til å bryte med tradisjonen de var sosialisert inn i. Forklaringen lå i at majoriteten avnormaliserte det som de opprinnelig så på selvsagt. Dette er interessant i forhold til om informantene hadde opplevd det annerledes dersom de hadde vært i samfunn der ekteskap hvor foreldrene bestemte, dominerte.

Et brudd med primærgruppen handlet ikke bare å bryte emosjonelle bånd, men hvor også den materielle tryggheten stod på spill fordi en valgte å leve utenfor fellesskapet. Valgperspektivet viser at materielle goder, kulturelle forhold med sine normer og maktforhold er alle forhold som kan redusere valgmulighetene til et menneske (Fyrand, 1994). Informantene var i en posisjon hvor de hadde begrenset med midler til å klare seg selv. Her kan en tenke at deres unge alder hadde innvirkning i forhold til håndtere belastningen ved å bli alene, enn om informantene hadde vært eldre da tvangsekteskapsprosessen foregikk. Videre så kjente informantene til de kulturelle normene hvor alvorlige sanksjoner kunne forekomme dersom de brøt normen. De kunne risikere å bli utstøtt, ekskludert og komme i dårlig lys. Til slutt var også informantene avhengig av sitt sosiale system da et liv uten sine familier kunne by på nye

utfordringer. Til tross for disse hindringene tyder funnene på at informantene så det å bryte kontakten med sine familier, som det eneste handlingsalternativet. Funnene tyder på at informantene opplevde konsekvensene ved å bli værende som det samme som å bli i den undertrykte posisjonen med lite innflytelse. Informantene hadde tydeligvis ønske om å være i en posisjon hvor de i større grad kunne ha innflytelse på avgjørelser som berørte dem selv. I følge Fyrand (1994) vil det være vanskelig å både opprettholde kontakten samtidig som endrer atferd. Foreldrenes bruk av tvang og press for å få informantene til å innrette seg deres krav, tyder på at informantene ikke hadde andre valg enn å bryte dersom de skulle ivareta sin identitet.

Videre kan en spørre seg om det er riktig å velge bort sin familie? Ved å bryte kontakten eller distansere seg vil en forsøke å skape avstand for å oppnå en form for likevekt (Fyrand, 2005). Informantene risikerte ved å bryte kontakten med sin familie å måtte kjenne på følelsen av dårlig samvittighet ovenfor de familiemedlemmene som ble igjen i konfliktfylte familier. Alle informantene opplevde det å bryte kontakten svært tungt, samtidig var dette et valg informantene var villig til å ta for å få det best for seg selv, sine barn og eventuelt sine fremtidige barn. En kan slik forstå informantenes valg som en form for ansvarlighet, både ovenfor seg selv og ovenfor sine barn. Hvilke posisjon får en så ved å velge bort familien? Til tross for at bruddet medførte isolasjon både gjennom fysisk kontroll og opplevelse av ensomhet, tyder funnene på at informantenes posisjoner etter bruddet ble endret i den grad at de selv opplevde å ha større mulighet til å bestemme hva en skulle gjøre og hvem en skulle være med. Enten informantene måtte leve i skjul etter bruddet eller trosset familiens trusler, tyder det på at informantene opplevde å komme i en posisjon hvor de hadde større frihet til å ta selvstendige valg. Informantenes behov for et liv uten tvang og fysisk og psykisk vold, førte til at en ga avkall på kontakten med de familiemedlemmene som hadde hatt betydning og valgte et liv uten sitt opprinnelige nettverk. Behovet for å være i en posisjon hvor en ikke måtte ofre seg selv og sin livsglede på grunn av foreldrenes krav, tyder på å ha vært en motivasjonsfaktor. Samtidig kan et liv uten sitt sosiale nettverk ha bidratt til opplevelsen av å miste sine opprinnelige posisjoner da en opplevde å miste tilgangen til sosiale, økonomiske og kulturelle ressurser, som kan ha vært en trygghet når en bodde med sine familier. Informantenes valg kan ses i forhold til Bredals (2006) undersøkelse der enkelte av hennes informanter begrunnet det med å bli værende som bedre, sammenliknet med de negative konsekvensene ved å leve uten sin familie. Bredal (2006) viser spesifikt til en av informantene som ikke så det som en løsning å gå fra familien, men valgte å bli værende og ”ta kampen”

for å prøve og få foreldrene til å forstå hennes ønsker. Det tyder på at informantene i denne studien vurderte sin egen situasjon annerledes, da konsekvensene ved å bli værende må ha opplevdes vanskeligere enn det å bryte kontakten. Fire av informantene som ble utsatt for alvorlig press og tvang i Bredal (2006) sin studie, valgte å bryte med sine familier eller var redde for at det kom til å skje. Informantene som valgte å bryte kontakten med familien, brukte lang tid på å komme frem til denne avgjørelsen som de følte ble riktig i forhold til seg selv og ovenfor de menneskene som de var glade i. Bredal (2006) viser til en av informantene som opplevde at kontakten ble gjenopptatt etter at foreldrene til slutt aksepterte informantens egne meninger og ønsker. Både Bredals undersøkelse og min undersøkelse viser altså at noen av informantene opplevde å bli gjenforent med familien. I en ”vellykket” gjenforening kan en forstå at informantenes posisjon i familien ble endret i forhold til tidligere.

Fyrand (1994) skriver om hvordan kulturelle forhold basert på normer og verdier i et sosialt system kan hindre eller redusere muligheten for menneskelig samhandling, som igjen kan påvirke mennesker i å ta frie valg. Kan det betraktes som en form for valgt kulturskifte å bryte ut? Ved å bryte kontakten tok informantene et valg i forhold til å bryte med noen verdier og normer som kan ha vært kjennetegn ved den kulturen de var en del av. De valgte å bryte med sine familier der en tydeligvis ikke vektla frivillighet og likeverd i den mellommenneskelige samhandlingen. Informantenes tilgang til arenaer med andre normer og verdier enn det foreldrene kjente til, kan ha bidratt til å skape usikkerhet hos foreldre som kan ha hatt lite kjennskap til den norske kulturen. Dette kan igjen ha påvirket foreldrene i å utøve enda mer press. Schifloe (2003) beskrivelse av tilskrevne - og ervervede posisjoner kan sees i forhold til informantenes ønske å bryte med den tilskrevne posisjonen de var født inn i. Den tilskrevne posisjonen kan slik relateres til informantenes kulturelle bakgrunn som informantene ønsket å bryte ut av. Kunnskap om at de fleste kulturer ikke plasserer mennesker i fastlåste posisjoner hvor de utsettes for alvorlig press om å gifte seg, kan ha bidratt til bevisstgjøring i forhold til sin egen posisjon og det å kunne ta et eget valg. På denne måten kan en forstå deres valg som et kulturskifte, samtidig som at det kanskje ville være sider ved kulturen informantene fortsatt ønsket å være del av.

Valgperspektivet tar utgangspunkt i at vi både kan og burde ta valg som ivaretar egne ønsker og behov (Fyrand, 1994). Denne muligheten kan bidra til at en ikke ivaretar omgivelsenes interesser og ønsker. Informantenes valg kan likevel ikke forstås som et valg der en har

oversett de kollektivistiske behovene, men et valg som grunnet på ønske om å være i en posisjon hvor en opplevde likeverd.

6.4 En diskusjon av studiens reliabilitet og validitet

Reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet) er to tradisjonelle positivistiske kvalitetskriterier som kan relateres til spørsmålet ”hva er sannhet”, og om det finnes kun en sannhet og en virkelighet (Ryen, 2002). Jeg har først valgt å diskutere kort studiens reliabilitet og hva en som forsker kan gjøre for å øke reliabiliteten. Reliabilitet får naturligvis noe mindre plass i denne kvalitative studien, men tas med for å vise hvordan en kan sikre god kvalitet innenfor noen stadier i et forskningsprosjekt. Da validering i følge Kvale og Brinkmann (2009) ikke bare omfatter den metodiske delen, men hele forskningsprosessen diskuterte jeg studiens interne og eksterne validitet opp mot de ulike stadiene i forskningsprosjektet. I denne delen vil studiens styrke og svakheter komme tydeligere frem.

6.4.1 Studiens reliabilitet

Reliabilitet handler om resultatet i forskningen er konsistent og pålitelig og om en får samme resultat på andre tidspunkt av andre forskere (Kvale og Brinkmann, 2009). Ryen (2002) viser til Seale når hun beskriver nytten av intern reliabilitet, som omhandler at flere forskere studerer samme datamaterialet, som igjen bidrar til at et fenomen kan sees fra flere vinkler. Høy reliabilitet kan sikres ved å ta opp intervjuene på bånd, la ulike forskere kategorisere datamaterialet for så å sammenlikne og tydeliggjøre gangen i datainnsamlingen og til slutt presentere større utdrag fra dataen (Ryen, 2002, s 181). Jeg forsøkte å øke reliabilitet ved å benytte båndopptaker. Båndopptaker reduserte muligheten for at jeg ville påvirke det som ble transkribert, i motsetning til om jeg kun hadde hatt tilgang på stikkordsnotater fra intervjuene. Reliabiliteten i transkripsjonen kan sjekkes når to personer skriver ned samme intervju (Kvale og Brinkmann, 2009). Dette ble ikke gjort i da det var kun jeg som hadde tilgang på å høre gjennom lydopptakene. Ryen (2002) skriver at begrensninger ved den kvalitative metoden kan knyttes til studiens reliabilitet fordi leseren bare får se deler av datamaterialet og må stole helt og holden på det forskeren presenterer. For å ivareta informantenes anonymitet og studiens begrensede lengde, var det nødvendig å utelate deler av datamaterialet. Jeg har likevel forsøkt å presentere funnene så nøyaktig som mulig og ta med og synliggjøre i størst mulig grad innholdet i datamaterialet. Denne balansegangen var til tider krevende, da jeg hele

tiden måtte vurdere informantenes utsagn opp mot deres sikkerhet. Jeg mener at data som eventuelt ble utelatt ikke svekker studiens pålitelighet, da denne dataen ikke har hindret en i å få frem informantenes opplevelser.

Samtidig som en vil søke høy reliabilitet av funnene for å unngå tilfeldig subjektivitet, vil for mye fokus på reliabilitet redusere muligheten for *kreativ tenkning og variasjon* (Kvale og Brinkmann, 2009, s 250). For å svare på dette tar jeg utgangspunkt i det Fog (2004) skriver om selve møte mellom mennesker og hvordan vi vil være den vi er i møte med andre. Fog (2004) skriver at vi vil møte informantene ulikt fordi vi vil reagere ulikt fra person til person, ut fra hva de forteller oss. Fog (2004) mener at dersom vi tror at vi er nøytrale og vil oppføre oss likt i alle situasjoner vil det være å bryte med en grunnleggende tanke, en tanke som tar utgangspunkt i at vi mennesker vil være den vi er i møte med andre, samtidig som selve møte med den andre gjør at vi møter mennesker forskjellig. Jeg opplevde i møte med informantene at et hvert møte var unikt, noe som igjen preget møte i mellom oss. Ut fra denne tankegangen får jeg sannsynligvis andre svar enn det andre hadde fått i møte med de samme informantene. Med utgangspunkt i dette vil det være urealistisk i kvalitative studier å oppnå ekstern reliabilitet, der en søker å oppnå samme resultat i nye studier (Ryen, 2002).

Spørsmål om pålitelighet kan også relateres til om studien er moralsk forsvarlig (Kvale og Brinkmann, 2009). Jeg mener at studien er godt ivaretatt i forhold til forskningsetiske krav og forskerrollens funksjon (Jf. 4.7 og 4.8). Lite erfaring i forhold til forskningsprosessen kan ha bidratt til at en har oversett noe som kanskje erfarne forskere ville sett. Samtidig kan lite erfaring føre til at en ble ekstra oppmerksom på å ivareta alle stadiene i forskningsprosessen nøyaktig og på en etisk forsvarlig måte.

6.4.2 Studiens interne og eksterne validitet

Malterud (2008) skiller mellom intern og ekstern validitet hvor intern validitet handler om hva som er sannhet innenfor dette området og om undersøkelsen er gjennomført på en god måte. Ekstern validitet handler om funnene er har kommet frem til er overførbare (Malterud, 2008). Validitet handler om en metode er egnet eller ikke til å studere det den skal undersøke (Kvale og Brinkmann, 2009). For å sikre validitet valgte jeg å benytte kvalitativ forskningsintervju i datainnsamlingen. Intervjuformen var relevant for å få vite noe om informantenes livsverden. Denne informasjonen ville en best få ved å intervju dem som selv hadde opplevd å bli tvangsgiftet eller hadde opplevd trusler om tvangsekteskap.

Validering innebærer å stille spørsmål og sikre om studien har undersøkt det den var ment å skulle undersøke (Kvale og Brinkmann, 2009). Jeg stilte derfor spørsmål ved den innsamlede dataen og om den hadde gitt svar på min problemstilling. Jeg mener at informantene ga en beskrivelse av sine opplevelser i forhold til tvangsekteskapsprosessen og som bidro til data som ga svar på studiens problemstilling. I kapittel 5.0 ble funnene presentert for så å bli diskutert i kapitlet 6.0. Videre skrev jeg nøye ned fremgangsmåten for hvordan dataen ble samlet inn i kapittel 4.0. Dette bidro til å øke valideringen da andre kan se hvordan jeg kom frem til funnene, samt hvorfor jeg valgte denne fremgangsmåten.

Intersubjektiv validering handler om at en forsøker å oppnå enighet eller forståelse om det som ble sagt (Kvale og Brinkmann, 2009). Ved å stille gjentakende spørsmål i intervjuet kunne jeg ivareta dette. Fog (2004) skriver at i tillegg til å vurdere seg selv som intervjuer, bør en også stille spørsmål ved informantenes svar. Dette kan en gjøre ved å forsøke å avklare eller be informantene utdype svarene som virker selvmotsigende. I intervjuene forsøkte jeg å stille oppfølgingsspørsmål for å få avklart det som fremstod uklart.

Kvale og Brinkmann (2009) skriver at måten en stiller spørsmålene på kan ha innvirkning på svarene en får i et intervju. Videre står det at en må være oppmerksom på å ikke stille ledende spørsmål men ha balanse i selve intervjuet. Jeg var opptatt av at mine forutinntatte meninger kunne påvirke intervjuene og det en valgte å skrive om (Jf. 4.8). En verken ønsket eller kunne være nøytral i et forskningsprosjekt. Ved å legge opp til at informantene fikk samtale om det de var opptatt av kunne det redusere føringen for innholdet i samtalen.

I følge Kvale og Brinkmann (2009) er det er ikke sikkert at informantene nødvendigvis forteller ”sannheten” og at det de sier stemmer med virkeligheten, men at deres svar kan fortelle noe om hvordan de forstår seg selv. I møte med informantene var det viktig å ha troverdighet til deres utsagn. For dem var deres opplevelser reelle, noe som gjør det vanskelig å stille spørsmål ved, om informantenes utsagn var sanne eller usanne. Jeg mener ut fra dette at studien kan kjennetegnes som gyldig vitenskapelig kunnskap, da målet ikke var å søke en objektiv sannhet, men den enkeltes opplevelse.

Validitet handlet om å se transkripsjonens gyldighet og hva som var nyttig transkripsjon for denne studien (Kvale og Brinkmann, 2009). Styrken ved å skrive ned intervjuene ordrett var at jeg fikk anledning til å bli godt kjent med datamaterialet. Jeg forsøkte, i samsvar med Kvale

og Brinkmann (2009), å markere gjentakelser og ikke- verbale uttrykk som latter, gråtkvalt stemme, tunge pust, og pauser for å få frem den sosiale konteksten og emosjonelle uttrykk. Svakheten ved denne metoden er at ansiktsuttrykk eller andre faktorer ikke kunne fremstilles skriftlig. Det kan være en svakhet at ikke andre enn meg leste de transkriberte tekstene. Det bidro derimot til å styrke valideringen at min veileder leste oppsummeringen (Jf.4.5.1) og et ferdig utfylt analyseskjema (se vedlegg 3). Kvale og Brinkmann (2009) skriver at forskningens konfidensialitet kan bidra til å sikre informantenes krav til anonymitet, samtidig som at det kan bidra til at forskeren kan tolke informantenes utsagn uten at forskeren får noen innvendinger. Dersom andre hadde hatt tilgang til de transkriberte tekstene ville det bidratt til å sjekke den tolkningen jeg hadde foretatt. Ingen av informantene benyttet seg av muligheten til lese teksten, tilføye eller trekke fra (se vedlegg 2). Jeg valgte å kontakte tre av informantene for å sjekke sitatene jeg benyttet i kapitlet 5.0. Jeg fikk kontakt med to som ga uttrykk for at sitatene stemte med deres opplevelse. Dette bygger opp under at teksten samsvarer med informantenes utsagn og til å øke validiteten.

Studiens validitet kan sjekkes ved hjelp av tidligere forskning og teori. Funnene ble flere ganger underbygget av tidligere forskning og teori. Larsson (2005) viser at ved bruk av valgt teori kan validiteten i studien styrkes. Ved å benytte teori inn i tolkningen kan andre se på hvilke vilkår tolkningen er blitt gjort (Larsson, 2005). Den teoretiske rammeverket (Jf.3.0) bygger opp under og tydeliggjør hvilke samhandling og posisjoner informantene hadde før og etter bruddet med familien.

Validering er å kontrollere (Kvale og Brinkmann, 2009). Det handler om at jeg som forsker måtte ha et kritisk blikk på mine tolkninger for å unngå en selektiv forståelse. Ved hjelp av sitater og nøye tolkning har jeg forsøkt å ivareta studiens validitet, og valgte derfor å presentere deler av den innsamlede dataen gjennom sitater (Jf.5.3-5.6). Jeg har videre vært tydelig på hva som er mine egne kommentarer, refleksjoner og tolkninger og hva som er informantenes stemme. Fog (2005) skriver om hvordan relasjonen til informantene preger og setter grenser for de fortolkningene en kommer med. I hele prosessen var informantene naturligvis tilstedet i mine tanker og jeg følte ansvar ovenfor deres deltakelse i studien. Fordi en hadde fokus på å ikke avsløre informantenes identitet, kan en forstå at det kan ha preget hva som ble sitert og tolket.

Fog (2005) viser til at mine valg i forhold til tema handler om min forforståelse. Validering handler ut fra dette at jeg må begrunne og argumentere hvorfor jeg valgte de begreper og temaer jeg gjorde. Videre skriver Fog (2005) at en som forsker bør se om en har brukt dataen *lojalt*, og ikke har valgt ut temaene ut fra egeninteresser. Jeg mener valideringen er ivaretatt i forhold til dette, da studiens problemstilling bidro til at jeg på forhånd ikke la føringer for valg av temaer eller studiens resultat. Temaene ble valgt da disse var fremtredende i intervjuene og ble først bestemt etter at intervjuene var gjennomført og transkribert.

Ryen (2002) skriver at redusert validitet kan inntreffe når forskeren ikke tar med avvikende tilfeller i sin presentasjon fordi undersøkelsen skal fremstå best mulig. Jeg forsøkte å sikre validitet ved å trekke frem variasjonene og nyansene i informantenes beskrivelser (Jf.5.0). Til slutt stilles spørsmålet om mine funn har ekstern validitet? En vil i studier sjeldent kunne svare på om det en har funnet er sant eller ikke, men en kan søke å finne ut hva metoden og datamaterialet kan si oss, det vil si hvilke overførbarhet resultatene har (Malterud, 2008). I denne studien var det informantenes egne opplevelse en ønsket å fremheve fremfor å finne *en* sannhet. Selv om dette er individuelle opplevelser, kan det være sannsynlig at andre som har opplevd tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap, har lignende erfaringer. Videre vil den tydelige fremgangsmåten i hele prosessen bidra til å øke muligheten for overførbarhet. En fenomenologisk tilnærming vil være å få frem det essensielle ved et fenomen (Kvale og Brinkmann, 2009). Informantenes opplevelse og erfaringer er spesifikke og har slik bidratt til mer kjennskap til fenomenet tvangsekteskap. Videre skriver Kvale og Brinkmann (2009) at det har blitt større fokus på kontekstualisering fremfor generalisering. Informantenes opplevelser kan på denne måten være overførbar da andre mennesker som har vært utsatt for tvangsekteskap eller opplevd trusler kan kjenne seg igjen, selv om den forskningsmessig ikke gir et svar som kan generaliseres.

6.5 Studiens betydning for praksis

Studien setter fokus på et svært alvorlig og viktig tema. Da det er blitt satt mer søkelys på tvangsekteskap de siste årene har det bidratt til en større innsikt i hvordan det skjer og hvem som blir berørt. Det er iverksatt tiltak for å forebygge og hjelpe mennesker som blir utsatt for tvangsekteskap (Jf.1.2). I denne studien har mennesker som selv har opplevd tvangsekteskap eller opplevd trusler om tvangsekteskap, deltatt med sine opplevelser og erfaringer. Studien

støtter dermed opp under psykisk helsearbeid og dens fokus på å vektlegge den kontekstuelle kunnskapen og de berørtes erfaringer. Informantenes deltakelse kan ha nytteverdi da deres stemme kan bidra til større innsikt i hva mennesker som utsettes for trusler og tvang i forbindelse med tvangsekteskap kan oppleve. Flere av informantene ønsket med sin deltakelse nettopp å sette søkelys og hjelpe andre i samme situasjon. Informantenes opplevelser er unike, men kan likevel gi en større innsikt i hvilke konsekvenser det kan få dersom mennesker utsettes for press, tvang og trusler over en lengre periode. Psykisk helsearbeidere vil i sitt arbeid kunne møte mennesker med forskjellig kulturell bakgrunn. Da er det viktig at fagpersonell både i skole, barnevern, helsestasjon og andre yrker, er oppmerksom på hva unge mennesker fra minoritetsmiljø kan utsettes for. Det innebærer kompetanse om flerkulturelle miljø, slik at en kan gå inn i konfliktfylte forhold som informantene har gitt opplysning om.

Psykisk helsearbeid innebærer å forebygge psykisk sykdom og ivareta god psykisk helse. Menneskets psykiske helse vil være avhengig av den relasjon og samhandling som foregår i en primærgruppe. Trygghet og gode relasjoner er grunnleggende behov i alle menneskers liv. Familien er, spesielt for barn og unge, en svært viktig arena for å få dekket nettopp disse behovene. Når familien i stedet blir et sted hvor en opplever psykisk og fysisk vold vil det naturligvis påvirke den psykiske helsen negativt og det blir derfor viktig å ivareta disse behovene i størst mulig grad. Studien belyser viktigheten av å ivareta mennesker som må bryte med sine familier og kommer på utsiden av sitt opprinnelige nettverk. Det vil være sykdomsfremkallende, både psykisk og fysisk, for mennesker som opplever å bli isolert fordi de må leve i skjul for sin egen familie. Gjennom psykisk helsearbeid må en forsøke å dekke de behovene som normalt det primære nettverket ivaretar. Studien er relevant da den sier noe om familiens betydning for et menneske og hvilke konsekvenser det kan få når familien er den som utøver skaden.

Som tidligere aktiv i en frivillig organisasjon ønsker jeg til slutt å flytte fokus og si noe om betydningen av at mennesker generelt har et ansvar og ikke bare i form av profesjonell utøvelse. Når det gjelder psykisk helse ut fra et forebyggende perspektiv kan vi mennesker starte i vårt eget nærmiljø. Siden tvang og press i en familie i stor grad foregår i det skjulte, kan det være utfordrende å gripe inn for å hjelpe de som utsettes for psykisk og fysisk press av sine nærmeste. Vi i nærmiljøet, enten som nabo, foreldre på skolen eller som ledere av fritidsaktiviteter, må vise interesse for mennesker rundt oss, uavhengig av kulturell bakgrunn. Vi må våge å blande oss inn i privatlivets sfære som kan bidra til å forebygge eller redusere

negative opplevelser for barn og unge som isoleres og ikke får delta i felles sosiale aktiviteter. Det er nødvendig at vi bryr oss og våger å bryte noen grenser i forhold til det avgrensede nettverket vi normalt befinner oss i. Fyrand (1994) beskrivelse av nettverkets betydning for god psykisk helse, er med på å understreke nettopp dette.

7.0 Oppsummering

7.1 Oppsummering

Studien har ved bruk av kvalitative intervju gitt innsikt i opplevelsene og erfaringene til mennesker som opplevde å bli utsatt for tvangsekteskap eller opplevde trusler om tvangsekteskap. Funnene samsvarer i stor grad med tidligere forskning. Ved hjelp av Bredal sin studie og teori om sosiale systemer, diskuterte en hvilken posisjon informantene hadde i sine familier før de brøt kontakten, samt etter. Her fant en hvordan informantenes familier med sin sosiale struktur la føringer og i stor grad begrenset informantenes mulighet til å ta egne valg, både i forhold til ekteskap, men også i stor grad på andre områder. Funnene tyder på at informantene var del av et sosialt system som ikke vektla gjensidighet og likeverd i den mellommenneskelige relasjonen og hvor deres posisjoner kjennetegnes av lite innflytelse. For å håndtere den vanskelige livssituasjonen som bestod av psykisk og fysisk vold, valgte informantene å distansere seg fra sitt familienettverk. Alle informantene valgte på et tidspunkt å bryte med den rollen de var sosialisert inn i på grunn av frykt for sitt eget liv, eller fordi konflikten ble uutholdelig. Behovet for å leve sitt eget liv uten å bli styrt av sine familier var et viktig argument for å bryte kontakten. Studien diskuterte menneskets behov for tilhørighet og det å kunne være en del av sitt opprinnelige nettverk. Informantene opplevde bruddet tungt, samtidig som det opplevdes nødvendig for å kunne leve et liv uten press og tvang. I følge Schifloe (2003) vil menneskets posisjoner endre seg avhengig av menneskets livssituasjon. Funnene tyder på at informantenes posisjoner endret seg etter at de valgte å bryte med sine familier. Likevel kan posisjonen etter bruddet kjennetegnes av å være tosidig da informantene befant seg i en posisjon hvor de på den ene siden var "fri" fra foreldrenes tvang og kontrollerende atferd, samtidig som flere av dem befant seg i en posisjon hvor de fortsatt opplevde å bli kontrollert. Funnene tyder på at informantene opplevde bruddet som nødvendig for å få slutt på foreldrenes manipulering. Informantenes opplevelser etter et brudd samsvarte i stor grad, men hvor tiden her kan ha spilt en rolle i forhold til hvordan en opplevde situasjonen og etablering av nye betydningsfulle relasjoner. Opplevelsen av ensomhet kunne i perioder oppstå fordi en ikke hadde nære relasjoner som kunne fylle tomrommet slik enkelte personer i primærgruppen hadde gjort. Etablering av et nytt nettverk kan derfor ha opplevdes krevende samtidig som det er forståelig at et nytt nettverk vanskelig kunne erstatte primærgruppens funksjon.

Til slutt vil jeg understreke at et komplekst tema som tvangsekteskap kunne hatt andre innfallsvinkler enn det denne studien har hatt. Studien kunne gått dypere inn på etiske spørsmål i forhold til bruken av tvang og makt i relasjoner. Videre kunne teori med utgangspunkt i kultur bidratt til å diskutere kjennetegn ved informantenes oppdragelse. Forslag til videre forskning presenteres under neste punkt.

7.2 Nye forskningsspørsmål - veien videre

Denne studien bidro til at nye forskningsspørsmål dukket opp og som det kan være aktuelt å søke svar på i andre undersøkelser. Nedenfor viser jeg tre forslag på videre studier.

Det ville vært interessant å se nærmere på hvilke helsemessige konsekvenser det får for mennesker som blir utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap. Flere av informantene fortalte om mange år med terapi for å kunne leve med sine traumer og vanskelige opplevelser. Det ville være hensiktsmessig å gå mer i dybden på hvordan slike hendelser påvirker menneskets psykiske helse.

Videre ville det være interessant å se nærmere på hva som kjennetegner relasjonen til de som opplever å etablere kontakt med sine familier etter et brudd. To av informantene fra denne studien hadde gjenopptatt kontakten, men med varierende innhold. Det ville være interessant å se på hva som kjennetegner samhandlingen i de forholdene der kontakten etter et brudd var god og hva det skyldtes.

Til slutt vil jeg nevne behovet for foreldreopplæring. Her ville en undersøkelse kunne gi svar på hvordan en kan imøtekomme foreldre, slik at de bedre kan håndtere utfordringer i forhold til barneoppdragelse som kan oppstå når ulike kulturer og tradisjoner krysses. En av informantene hadde noen tanker om viktigheten av dette, og jeg lar disse ordene være de siste i denne besvarelsen:

[...] det er for dårlig kunnskap blant utenlandske familier. Hvordan skal vi jobbe videre? Vi kan ikke ha det sånn som det her. Det er mange som har det sånn som det her enda. Jeg tror at visst foreldrene hadde visst hvor mye følelser, hvor psykisk ødelagt et barn blir, hadde de visst hvordan barnet deres opplever dette, at barnet får konsentrasjonsvansker, at barnet kanskje ikke kan gå på skolen, fullføre utdannelsen... at hjernecellene blir ødelagt...at barnet deres kommer til å slite psykisk sånn at hun må bruke medisiner resten av livet for angst og depresjoner og det ene og det andre. En må spørre: Vil du ditt barn så vondt? Foreldrene må læres opp (Informant 2).

LITTERATURLISTE

Aase, T. H., Fossåskaret, E. (2007). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*, Oslo: Universitetsforlaget

Ahmad, M. (2005, høst) *Arrangert vs tvangsekteskap*. Sist lest 11. februar 2011 i Tidsskriftet Salams hjemmeside:

<http://www.salam.no/artikler/arrangert-vs-tvangsekteskap>

Arbeid mot tvangsekteskap- en veileder (2008) Intergrerings- og mangfoldsdirektoratet, Politidirektoratet, Utlendingsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Bjøranger, T (2008). Sist lest 17.mars 2011 fra Bjøranger hjemmeside:

www.tvangsekteskap.net

Bredal, A. (2006). *"Vi er jo en familie". Arrangert ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater*. Institutt for samfunnsforskning. Valdres Trykkeri, Thesis-serien

Chantler, K., Gangoli, G., Hester, M.(2009). *Forced marriage in the UK: Religious, cultural, economic or state violence?* Critical Social Policy, Vol.29 Issue 4, p 587-612,26 p, 1 Chart, Sist lest 25. april 2011, fra Universitetet i Agder VPN Portal, EBSCOhost:

<https://www.vpn.uia.no/+CSCOE+/portal.html>

Debatten, (2011, 10. februar), Rolfsen, U. I., Sist sett 8. mai 2011 på NRK nett- tv's hjemmeside: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/710502>

Dullum, J., Mettenes, K. (2010). *"Første dag var jeg redd- men glad også"*. Bokollektivets faglige tilnærming i arbeidet med unge minoritetskvinner utsatt for tvangsekteskap. Oslo: Print House AS

Eide, E., Simonsen, A.H. (2008). Verden skapes hjemmefra. I: *P2 Akademiet. 13.03.2008-31.07.2008 Bind XL 11*. (s 22- 33) Oslo: Transit AS

Eriksen, Hylland, T.(2010). *Små steder – Store spørsmål. Innføring i Sosialantropologi*. (2. Utgave, 1998). Oslo: Universitetsforlaget

Fog, J. (2004). *Det kvalitative forskningsinterview. Med samtalen som utgangspunkt*. (2005) (2. reviderende utgave), (2. opplag, 2005). København Akademisk Forlag

Fyrand, L. (2005). *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Fyrand, L.(1994). *Sosialt nettverk, Teori og praksis*. Oslo: TANO A.S.

Halvorsen, (2005). *Ensomhet og sosial isolasjon i vår tid*. (1. utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Handlingsplan (2008-2011). *Handlingsplan mot tvangsekteskap*. Barne – og Likestillingsdepartementet.

Helljesen, V.(2011, 11. april) ”En av fem tvangsgiftede var gutter” i *NRK Nyheter*.
Sist lest 11.april 2011: <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7589026>

IMDI-rapport 6- 2008 Integreringskart 2008. *Tvangsekteskap- en kunnskapsstatus*.
Design og trykk: 07 Gruppen AS- 08.08

Institutt for samfunnsforskning (2008:007). *Et trygt sted å bo. Og noe mer. Evaluering av botilbudet til unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap* av Bredal, A., Orupabo, J. Sist lest 28. april.2011 på Institutt for samfunnsforskning hjemmeside:
<http://www.samfunnsforskning.no/samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2008/2008-007/%28language%29/nor-NO>

Integreringspolitisk – dokument (2011). Sist lest 17. februar 2011, på Arbeiderpartiet hjemmeside:
<http://arbeiderpartiet.no/Politikken/Landsmoetet-2011/Integreringspolitisk-dokument>

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, (2008-2010). *Underveisrapport om Integrerings – og mangfoldsdirektoratet (IMDi) arbeid mot tvangsekteskap i perioden juni 2008 til april 2010*).

Kvale, S., Brinkmann, S.(2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2. utgave). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Larsson, S., (2005). *Om kvalitet i kvalitative studier*. Nr 01- Nordic Studies in Education, Tidsskrift. Department of Behavioural Science, Linköping University, Sweden. Sist lest 2.mai.2011: <https://vpn.uia.no/+CSCO>

Malterud, K. (2008). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget 2003, 1. utgave Tano Aschehoug 1996, 4. opplag 2008

Nafstad, I.(2008). *Ødeleggelse, skapelse, opprettholdelse*. En rapport om Selvhjelp for Innvandrere og Flyktninger sin oppfølging av unge som bryter med familier på grunn av tvangsekteskap, trusler om tvangsekteskap, eller andre alvorlige konflikter med familien.

Regjeringen (2005-2006). *Om lov om endringer i ekteskapsloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å forhindre tvangsekteskap mv.)*. Barne -, Likestilling - og Inkluderingsdepartementet. Sist lest 22. april. 2011:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/otprp/20052006/otprp-nr-100-2005-2006-/1.html?id=190624>

Ryen, A.(2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Schiefløe, P.M. (2003). *Mennesker og samfunn. Innføring i sosiologisk forståelse*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Stokke, O. (2010, 29.september). Tvangsekteskap er utbredt i Norge. *Aftenposten*, s.12-13.

Thorbjørnsrud B. S. (red.) (2005) *Evig din? Ekteskaps- og samlivstradisjoner i det flerreligiøse Norge*. Oslo: Abstrakt Forlag

Underveisrapport (2008- 2010) om *IMDis arbeid mot tvangsekteskap i perioden juni 2008 til april 2010*. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. S 16

EN HALVSTRUKTURERT INTERVJUGUIDE

Problemstilling: *Hvilke opplevelser og erfaringer har mennesker utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap?*

Hvordan vil du beskrive din oppvekst?

- Interesser/aktiviteter
- Streng el fri oppdragelse
- Rolleforventninger

Hvordan vil du beskrive relasjonen/kommunikasjonen mellom deg og dine foreldre før hendelsen/bruddet?

- søsken
- øvrig familie
- venner

Hvordan vil du beskrive din opplevelse i forhold til å være utsatt for tvangsekteskap eller trussel om tvangsekteskap?

Beskriv hvordan du ble tvangsgiftet/ utsatt for trusler?

- Hvilke roller hadde omgivelsene (søsken, venner, andre)
- Fikk du støtte av noen, evt. hvem?
- Hvordan reagerte du?
- Var det rom for dine meninger/ønsker underveis?
- Trodde du at dine foreldre /søsken ville endre synspunkt underveis?

Hvordan preger hendelsen deg?

- Relasjon til familie, venner, fritidsaktiviteter, skole/jobb
- Hvordan leve uten familien?

Hva er grunnen til at du valgte å ikke godta ekteskapet?

Hva tenker du er forklaringen på at du ble utsatt for dette?

Hvilke ønsker har du for fremtiden?

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Hva kjennetegner oppveksten til mennesker som har vært utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap, og hva har disse menneskene erfart ved å være utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap?”

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg som har vært utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap om å delta i en forskningsstudie som kan bidra til økt kunnskap om temaet. Temaet er samfunnsaktuelt og viktig, og bør belyses fra ståstedet til den det gjelder. Formålet med studiet er å få høre din stemme og hvordan denne hendelsen påvirker deg. Gjennom samtale ønsker jeg å høre om dine erfaringer og opplevelser etter å ha vært utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap.

Hva innebærer studien?

I studiet ønsker jeg å benytte en halvstrukturert intervjuguide samtidig som møtet med deg vil bære preg av åpen samtale. Jeg ønsker å snakke med deg om din opplevelse, samt hva som kjennetegner din oppvekst. Det er ønskelig, dersom du ikke har innvendinger, å benytte båndopptaker for å forsikre meg om at jeg får med meg alle detaljer. Jeg vil ivareta din anonymitet slik at navn eller annen informasjon som kjennetegner deg utelates. Utsagn som er relevant for oppgaven vil benyttes. Datainnsamlingen vil foregå i tidsperioden 10.01.11 til 10.05.11. Jeg vil kontakte deg i begynnelsen av januar for å avtale et tidspunkt vi kan møtes. Samtalen vil vare i ca 1 time.

Mulige fordeler og ulemper

Jeg er oppmerksom på at du er i en sårbar og vanskelig livssituasjon. Det vil derfor være viktig for meg å ikke på noen måte støte og/eller presse deg til å svare på spørsmål dersom du opplever det ubehagelig. Det kan være at du opplever det tungt å samtale om temaer knyttet til din familie. Ved å være oppmerksom på dette kan det være nødvendig å ivareta et eventuelt behov for å samtale med noen i etterkant av intervjuet. Ved behov kan du kontakte ansatte på stedet der du oppholder deg eller meg, se kontaktinformasjon lenger ned. Fordelen med å delta er at dine opplysninger vil gi kunnskap og innsikt i hvordan tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap påvirker mennesker som blir utsatt for det.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Opplysningene vil bli anonymisert før de benyttes i oppgaven. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i resultatene av studien når disse publiseres, men kanskje vil du selv kjenne igjen noen av sitatene jeg kommer til å bruke. Etter oppgaven er godkjent og senest innen 01.12.11 blir alle opplysningene om deg slettet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen. Om du nå sier ja til å delta, kan du senere trekke tilbake ditt samtykke. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte Ingrid Fæster-Granhaug på mail: i.faestergranhaug@gmail.com, tlf. 971 46 182. Veileder er Inger Beate Larsen, Førsteamanuensis ved Universitetet i Agder, inger.b.larsen@uia.no, tlf. 372 33 730

Rett til innsyn og sletting av opplysninger

Hvis du sier ja til å delta i studien, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Du har videre rett til å få korrigert eventuelle feil i de opplysningene jeg har registrert. Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst frem til prosjektslutt, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg fra studien kan du frem til prosjektslutt kreve å få slettet innsamlede data om deg.

Informasjon om utfallet av studien

Du har rett til å lese Masteroppgaven når den er publisert. Dette er meldt personvern for forskning (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS).

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

Ingrid Fæster-Granhaug, Mastergradsstudent, Universitetet i Agder

TEMA	Intervju 1	Intervju 2	Intervju 3	Intervju 4	Intervju 5
1) Opplevelse av press					
2) Opplevelse av isolasjon - Opplevelse av indre isolasjon - Opplevelse av ytre isolasjon - Erfaring med isolasjon etter brudd med familien					
3) Årsaken til at informantene valgte å bryte kontakten med familien					
4) Informantenes forklaringer på hvorfor de skulle tvangsgiftes					

----- Forwarded message -----

From: <post@helseforskning.etikkom.no>

Date: 2010/12/6

Subject: REK sør-øst 2010/3125 [Fwd: Vurdering ang.søknad!]

To: faestergranhaug@gmail.com

Kjære Inger Fæster-Granhaug,

ditt prosjekt er blitt vurdert i forhold til kravet om fremleggelsesplikt for De regionale etiske komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk. Slik ditt prosjekt er beskrevet i de innsendte dokumentene fremstår prosjektet ikke som et medisinsk eller helsefaglig forskningsprosjekt, og faller derfor utenfor komiteens mandat, jfr. helseforskningsloven § 2. Prosjektet er ikke fremleggelsespliktig, jfr. helseforskningsloven § 10, jfr. forskningsetikkloven §4 annet ledd.

Prosjektet må meldes til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) før det igangsettes.

Vennlig hilsen Katrine Ore
(Komitésekretær/Rådgiver REK sør-øst)

Fakultetets etiske komité behandlet søknaden til masterstudent Ingrid Fæster-Granhaug i e-mailmøte uke 50 2010 og fattet følgende råd:

Da har vi i FEK behandlet søknaden din på nytt etter du gjorde oss oppmerksom på at jeg hadde oversett at REK sa de ikke skulle behandle ditt prosjekt.

Vi godkjenner prosjektet under forutsetning av følgende:

Vi anbefaler sterkt at du setter som inklusjonskriterium at informantene skal beherske norsk slik at de forstår informasjonsskrivet, ingen utenforstående involveres og informantene kan lese transkripsjoner og etter hvert oppgaven når denne er ferdig, om de ønsker.

Dersom det må brukes tolk, forutsetter FEK at det brukes en profesjonell tolk som har underskrevet taushetsløfte, at tolken oversetter informasjonsskriv, evt bidrar i forhold til transkribering der det er nødvendig og oversetter transkripsjoner for informanter som ønsker det, samt gjør masteroppgaven tilgjengelig for informanter som ønsker å gjøre seg kjent med denne i ettertid (enten skriftlig eller muntlig), slik at de rettighetene som informantene er gitt i informasjonsskrivet blir reelle.

Informasjonsskriv og samtykkeerklæring må gis noen dager i forveien før evt intervju slik at potensielle informanter har tid til å reflektere over forespørselen og evt konferere med de de måtte ønske i forkant før de gir sitt samtykke.

Det må opprettes kontakt med støtteapparat som informanter som ønsker det kan henvende seg til eller bli henvist til i ettertid dersom de får behov for støtte i etterkant av undersøkelsen. Kontaktmuligheter og prosedyrer for dette må være konkrete opplysninger som også gis i informasjonsskrivet til den enkelte.

Vi ønsker lykke til med mastergradsprosjektet!
Vennlig hilsen for FEK, Åshild Slettebø
Karakter: Evaluering: Godkjent

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

Inger Beate Larsen
Institutt for psykososial helse, Grimstad
Universitetet i Agder
Postboks 509
4898 GRIMSTAD

Vår dato: 10.12.2010

Vår ref:25638 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.12.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 09.12.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25638	<i>Tvangsekteskap i Norge</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Agder, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Inger Beate Larsen</i>
Student	<i>Ingrid Fæster-Granhaug</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Ingrid Fæster-Granhaug, Binabgt. 4, 4878 GRIMSTAD

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.suuna@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmas@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25638

Prosjektet er en undersøkelse av hva som kjennetegner oppveksten til mennesker som har vært utsatt for tvangsekteskap eller trusler om tvangsekteskap, samt hva disse menneskene har erfart ved å være utsatt for dette.

Utvalget består av 8 personer som rekrutteres gjennom ulike instanser/organisasjoner. Førstegangskontakt opprettes av kontaktperson tilknyttet den aktuelle instansen, og informasjonsskriv viderefremmes. Interesserte gir tilbakemelding til student via kontaktperson. Ved behov benyttes tolk. Personvernombudet anbefaler at det utarbeides en databehandleravtale mellom UiA og tolk.

Det innhentes ikke personopplysninger knyttet til informantene, men beskrivelser av f. eks. oppvekst, relasjonen mellom deltaker og det sosiale nettverket, deltakers interesse og spørsmål relatert til tvangsekteskap. Det vil ikke opprettes koblingsnøkkel.

Det gjennomføres ingen elektronisk behandling av personopplysninger eller opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Intervjuene tas opp på lydbånd. Lydbåndene legges ikke inn som lydfiler på pc, minnepinne, ekstern harddisk eller CD, men transkriberes manuelt til pc. Opplysningene som transkriberes er anonyme. Vi minner om at anonyme opplysninger er opplysninger som det ikke er mulig å direkte (via navn eller fødselsnummer eller referanse til slike opplysninger) eller indirekte (via sammenstilling av bakgrunnsopplysninger om informantene eller referanse til slike opplysninger) føre tilbake til enkeltpersoner. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten.